

Merløse Herred

Omgives af Holbæk-Fjord, Københavns Amt, mod hvilket Bramsnæs-Fjord og den deri udløbende Elverdams-Aa danner Grændsen, Sorø Amt, Løve Herred og Tudse Herred, fra hvilket det adskilles ved Tudse-Aa. Fladeindholdet er omtrent $6\frac{1}{2}$ [□] Miil. Jordbunden er idet Hele frugtbar, mod Nord og i Midten bakket, mod Sydvest sumpigt omkring Aamosens betydelige Vanddrag. Store Skovstrækninger ere jevnt fordeelte over hele Herredet. Htk. Er 5425 Tdr. A. og E., 208 Tdr. Sksk og 65 Tdr. Msk. Indvaanernes Antal efter Folketællingen i 1855 var 18,626, hvoraf 2811 i Holbæk Kjøbstad. I geistlig Henseende (224) danner Størstedelen af Merløse Herred, hvortil Tudse Sogn af Tudse Herred, som Annex til Butterup Sogn, henregnes, i Forbindelse med Tudse Herred eet Provsti. Derimod henhøre de to Sogne Nidløse og Tersløse, der ere beliggende det sydvestlige Hjørne af Meerløse Herred syd for Aamosen, i geistlig Henseende til Løve Herreds Provsti.

Merløse Sogn, Annex til Holbæk, omgivet af Holbæk Kjøbstadjorder, Grandløse, Asmindrup og Søstrup S. samt Tudse H. Kirken, noget syd paa i Sognet, c. $\frac{3}{8}$ M. s. for Holbæk. Arealet, 1212 Tdr. Land, mod N. og N.O. bakket derfra afdalende mod Kalve-Aa i Syd, omkring hvilken Enge, er for største Delen leermuldet. Htk. 129 Tdr. A. og E. (foruden det ved Holbæk Kjøbstad omtalte Beløb af 99 Tdr. 5 Skp. Htk., der i Matriklen endnu henføres til Holbæk Sogn, men i Praxis regnes til Merløse Sogn).

I Sognet: Byerne Merløse ved Holbæk-Ringsted Veien, heri Kirken med et tvedeelt (tveiet) Taarn, efter hvilket Byen blandt Beboerne kaldes Tveie-Merløse, Skole, Taastrup, med Vind-Mølle, og Langerød; Holbæk Slots Ladegaard, Hovedgaard, af omtrent 700 Tdr. Land med 59 Tdr. Htk. (hertil Merløse og Grandløse Kirker, c. 230 Tdr. Htk. Fæstegods, Holme Skov i Asminderup S. c. 47 Tdr. Land); Holbæk Slotsmølle (Vindmølle), Hotel Issefjord ved Landeveien til Kallundborg, Holbæk Amts Arbeidsanstalt med Sygehuus, et Kalkbrænderi. Se for øvrigt Holbæk) 2 Gaarde og 1 Huus af Byen Hellestrup høre til Merløse Sogn. Sognet har i alt 24 G., 31 H. med og 61 H. uden Jord, hvoraf 9 G. og 9 H. udenfor Byerne.

Indvaanerne: 838. Erhvervet udenfor Agerbruget har her noget større Betydning end almindeligt i Landsognene. Foruden de fornævnte 2de Møller (en 3die under Bygning) og et Kalkbrænderie findes her 2 Rugbrøds-Bagerier samt endvidere 9 Gartnere, 2 Vævere og en Tøffelmager.

Sognet hører til Merløse og Tudse Herreders Jurisdiction (Holbæk), til Holbæks Lægesistrict og Amtstuedistrict; 1ste Vgkds. Amtets 1ste Lægd. Sognet danner en egen Commune. Kirken tilhører Eieren af Holbæks Slots Ladegaard. I Sognet er kun én Skole. Læreren har 3 Tdr. Land, aarlig 49 Tdr. Byg.

Kirken er bygget dels af Muursteen, dels af Kalktuf, med Chor-Runding og Hvælvinger, kun under Taarnet er Træloft. De tvende Taarne ere med Steenkupler, under hvilke Kirkens 2 klokker hænge. Mellemrummet mellem Taarnene har Tegl-Skraatag, mod Øst og Vest.

Holbæks (Slots) Ladegaard blev 1661 tilskjødet Henrik Thott og tilhørte under Christian den 5te iblandt Andre Baron Maurits Putbus til Einfiedelsborg. 1706 blev den kjøbt af Niels Juels Svigersøn Generallieutenant Gregers Juel til Eriksholm og havde siden samme Eiendomme som den Gaard. Begge Gaarde, samt Hagestedgaard, med betydeligt Gods, bleve 1753 oprettede til Stamhuus for Familien Brinck-Seidelin, men i Begyndelsen af dette Aarhundrede solgtes

Stamhuset, og Holbæks Ladegaard tilhørte siden i en række af Aar den ved Aastrup nævnte Grosserer Kofoed og sammes Enke Etatsraadinde K. Hovedbygningen er af Muur- og Bindingsværk.

Butterup Sogn omgivet af Søstrup og Nørre-Jernløse S. samt (225) Tudse H. Kirken, paa Sognets Nordostgrændse, c. $\frac{3}{4}$ M. v. for Holbæk. Arealet, 1509 Tdr. Land, hvoraf 48 Tdr. Land Fredskov, er god muldrig Jord, men meget vandrigt, om givet paa de 3 Steder af Kalve-Tudse- og Reistrup Aaer, der alle løbe gjennem betydelige Mosestrækninger, blandt hvilke især mærkes Løvenborg Sumpe, der opfylde Sognets sydvestlige Hjørne. Htk 154 Tdr. A og E., 5 Tdr. Mølleskyld.

I Sognet: Byen Butterup med Kirken, Præstegaard og Skole; Hovedgaarden Løvenborg i Baroniet af samme Navn ned Afbyggergaarden Severinsminde, 118 Tdr. Htk. A. og E., med 1013 Tdr. Land, hvoraf 270 Tdr. Eng, det Øvrige Ager; Butterup Vindmølle; et Teglbrænderi. I alt 12 G., 25 H. med og 22 uden H. Jord, hvoraf 5 G. og 22 H. udenfor Byen.

Indvaanerne: 383. Agerdyrkning er det aldeles overveiende Erhverv.

Sognet hører under Merløse og Tudse Herreders Jurisdiction (Holbæk), Holbæks Lædedistrict og Amtstuedistrict; 1ste Vgkds. Amtets 7de Lægd. Med Annexet Tudse i Tudse Herred én Commune. Kirken tilhører Baroniet Løvenborg. Præstekaldets Reguleringssum 772 Rd. Præstegaardens Areal er 48 Tdr. Land, 4 Tdr. Htk. I Sognet én Skole, i Butterup; Læreren har 10 Tdr. Land, foruden de reglementerede aarlige Indtægter.

Gammel kullet eller taarnløs Kirke med Chor-Runding, der er tækket med Munkesteen. Paa Kirkeskibets nordre Væg, ovenover Hvælvinger (der her, ligesom i de fleste Landsbykirker, ere senere indbyggede) findes Levninger af de gamle Vægmalerier, forestillende hellige Mænd o. s. v.

Løvenborg Hovedgaards ældste Navn var Ellingegaard, oprindelig en Landsby, som tilhørte Biskop Absalon, af ham skjænkedes til Sorø Kloster og ved Mageskifte kom til Roeskilde Bispestol, Bisperne havde da deres Lehnsmænd paa denne Gaard, hvilket vedvarede til Reformationen, da Ellingegaard inddroges under Kronen, men blev allerede 1547 af Christian den 3die solgt til Hans Barnekov, der kaldte Gaarden Birkholm og forsynede den med en Hovedbygning, den nuværende vestre Fløi eller Portfløien. Efter ham tilhørte Gaarden hans Søn brave Christian Barnekov (see Tølløse S.). der faldt i Calmarkrigen 1612. I Aaret 1630 kom Gaarden ved Salg fra Barnekoverne til Rigsraad Malte Juul, der opførte endeel af

Hovedbygningen og den grundmurede Lade. Efter Souverainiteten tilhørte Birkholm Baron Maurits Putbus til Einfiedelsborg, der 1687 solgte den til Baron Frederik von Vittinghof til Schelenborg, hvis Svigersøn Generallieutenant Schack Brockdorf til Schelenborg senere besad den til sin Død 1730. Gaarden kom derpå 1739 til den Familie, der endnu eier den. Den blev nemlig solgt til den rige norske Bjergværkseier Herman Leopoldus, adlet under Navn af Løvenskjold. Dennes Søn Geheimeraad Severin Løvenskjold tilkøbte sig Vongsø og oprettede af denne Gaard i Forening med Birkholm, den 10de Januar 1766, et Stamhuus under Navn Løvenborg, hvilket under 15de November 1773 blev ophøiet til Baroni. Efter hans Død 1776 arvede Sønnen, Kammerherre og Amtmand Baron Mich. Herm. Løvenskjold, Baroniet og indlagde sig Fortjeneste ved Skovens Fredning, Bøndergodsets Udskiftning m.m.; han døde 1807. Hans Sønnesøn er den nuværende Lehnbesidder.

Løvenborg hører til de anseeligste og smukke gamle Gaarde i Landet; den er omgivet af meget brede, vandrige Grave og bestaar af 3 Fløie paa 2 Etager, af svær Grundmuur, med 3 ottekantede Taarne med Kuppelspire. Som ovenfor meldt ere Bygningerne 2-300 Aar gamle, med Undtagelse af en Tilbygning med Taarn, som den nuværende Eier for et Par Aar siden har opført i Harmoni med den ældre Bygning. Haven er stor og smuk, tildeels i gammel fransk Stil; til den slutter sig en Lystskov, hvori en Bakke med Udsigt til Veirhøi i Ods Herred.

Baroniet Løvenborg bestaar som foranført af Hovedgaardene Løvenborg og Vongsø af resp. 118 og 95 Tdr. Htk. A. og E., endvidere 800 Tdr. Land Skov, 989 Tdr. Htk. Fæstegods, 13 Tdr. Htk. Arvefæstegods, 84 Tdr. matrikuleret Tiende Htk. (Kirkerne Butterup, Nørre-Jernløse og Kvandløse), i Bankactier 6700 Rd. (226)

Nørre-Jernløse Sogn omgives af Butterup, Søstrup, Kvanløse, Sønder-Jernløse S. samt Tudse H. Kirken, noget mod Sydøst i Sognet, c. 1 ¼ M. s. v. for Holbæk. Arealet, 2633 Tdr. Land, hvoraf 45 Tdr. Land Fredskov, er afdalende mod Vest, hvor Løvenborg Sumpe, der gennemskjæres af Reistrup- og Tudse-Aaer, danne deels lave Enge deels Mosestrækninger, dog findes ogsaa jævne Bakkestrøg især mod Nordøstgrænsen. Jordbunden er i det Hele leerblandet, temmelig stenet. Htk. 266 Tdr. A. og E., 6 Tdr. Stsk., 3 Tdr. Msk.

I Sognet: Byerne Nørre-Jernløse med Kirken af almindelig Bygning, Præstegaard, Skole, Norup, Reistrup, Hanerup og Dramstrup med Skole, og en lille Leerkarfabrik; Avlsgaarden Dorthelyst, 145 Tdr. Land, 13 Tdr. Htk; Vented Vind-Mølle. Sognet har i alt 43 G., 79 H. med 26 H. uden Jord, hvoraf 12 G. og 65 H. udenfor Byerne.

Indvaanerne: 910. Deres Erhverv fornemlig Jordbrug.

Sognet hører til Merløse og Tudse Herreders Jurisdiction (Holbæk), til Holbæk Lædedistrict og Amtstuedistrict; 1 ste Vgkds. Amtets 19de Lægd. Sognet danner med Annexet Kvandløse én Commune. Kirken tilhører Baroniet Løvenborg. Præstekaldets Reguleringssum er 1252 Rd. Præstegaardens Areal er 40 Tdr. Land af 4½ Td. Htk. I Sognet 2 Skoler. Læreren ved N. Jernløse Skole har 3 Tdr. Land, aarlig 60 Tdr. Byg; L. i Dramstrup 5 Tdr. Land, aarlig 38 Tdr. Byg, 14 Rd.

I Kirken er en smuk Altertavle malet af Stedets nuværende Sognepræst, efter et Maleri af Raphael Mengs. Samme har ogsaa i Kirken ladet placere en Gibsafstøbning af Thorvaldsens Christusfigur i Frue Kirke i Kjøbenhavn samt derunder anbragt følgende Linier.

En Mesterhaand har her os forstillet

Et skjønt, et talende, et aandfuldt Billed
Af Frelseren, som aabner os sin Barm.
Han huld mod Støvet ned sig monne bøie,
Han smiler til det med et naadigt Øie
Og breder ud mod det sin Frelses Arm.
Gak hen til ham, den sande Himmellæge,
Arbeidende! Han vil dig vederqvæde!
Besværende! Han tager bort Din Nød,
Din Byrde lettes ved hans milde Tale,
Dit arme Hjerte vil han blid husvale
Og frelse Dig fra Sorg, fra Synd og Død.

Stor og smuk Liigsteen over Jomfru Mette Barnekov fra Birkholm død 1559.

Løvenskjoldernes Stamfader Conferentsraad Herman Leopoldus, (Løvenskjold), død 1750, ligger begravet i Kirken. Paa Kirkegaarden staaer et anseligt Begravelsescapel, opført af den nuværende Lehnbesidders Fader, Kammerherre Baron C. Sev. Chr. Herm. Løvenskjold, død 1831. Han og flere andre af Familien have der deres Hvilested.

Kvandløse Sogn, Annex til Nørre-Jernløse, omgivet af dette Sogn, Sønder-Jernløse, Søstrup, Asminderup, Tølløse, Uggerløse og Søndersted S. Kirken, omtrent i Sognets Midte, c. 1 Miil s. s. v. for Holbæk. Arealet, 2553 Tdr. Land, hvoraf 277 Tdr. Land Fredskov, er mod Syd meget høitliggende, idet Mørkemosebjerg, 341 Fod høit, udbreder sine Forgreninger mod alle Sider med bratte Affald og Kløfter. (227)

I Midten og imod Nord er Egnen mere flad; næsten overalt danner Leret en Hovedbestanddeel i Jordblandingen. Htk. 222½ Tdr. A. og E., 22 Tdr. Sksk.

I Sognet: Byerne Kvandløse ved Landeveien mellem Holbæk og Ringsted, med Kirken af almindelig Bygning, Skole, Igelsø, Brofelde og Holløse (hvoraf en Gaard under Sæstrup S.; Nykro ved fornævnte Landevei. I alt i Sognet 35 G., 60 H. med Jord og 4 H. uden Jord, hvoraf 11 G. og 40 H. udenfor Byerne.

Indvaanerne: 636, der næsten alle ere Agerdyrkere.

Sognet hører til de samme Administrativdistricter som Hovedsognet. 1 ste Vgkds; Amtets 17de Lægd. Kirken tilhører Baroniet Løvenborg. I Sognet kun én Skole, i Kvandløse; Læreren har 6 Tdr. Land, aarlig 58 Tdr. Byg, 14 Rd.

Sønder-Jernløse Sogn omgivet af Nørre-Jernløse, Kvandløse og Søndersted S. samt Tudse Herred. Kirken, i Sognets nordostlige Hjørne, 1½ M. s. s. v. for Holbæk. Arealet, 3112 Tdr. Land, hvoraf c. 300 Tdr. Land Skov (St. Hellede Sk.), er i den sydlige Deel bakket, nordligere bølgeformigt, i det Hele mere lavt end sandet, temmelig stenet. Htk. 305 Tdr. A og E., 6 Tdr. Sksk., 4 Tdr. Msk.

I Sognet: Byerne Sønder-Jernløse, med Kirken af almindelig Bygning, Præstegaard, Skole, Snevre, Krøierup, Lille-Knabstrup og Mogenstrup; Hovedgaarden Knabstrup, af 93 Tdr. Htk. Med 1155 Tdr. Land, hvoraf 652 Tdr. Ager, leerblandet Jord, 204 Tdr. Eng, og 299 Tdr. Skov, (Sønder-Jernløse og Søstrup Kirker, og c. 220 Tdr. Htk. Fæstegods). I alt 39 G., 32 H. med og 29 H. uden Jord, hvoraf 15 G. og 26 H. udenfor Byerne.

Indvaanerne: 701. Ved Siden af Jordbruget findes her ikke nogen Erhvervsgreen af Betydenhed.

Sognet hører til Merløse og Tusse Herreders Jurisdiction (Holbæk), til Holbæk Lægedistrict og Amtstuedistrict; 1 ste. Vgkds. Amtets 18de Lægd. Med Annexet Søstrup én Commune. Kirken tilhører Eierne af Knabstrup. Præstekaldets Reguleringssum 1220 Rd. Tienden udgjør nu 232 Tdr. Byg og 63 Tdr. Havre, 100 Rd. for Qvægtiende. Præstegaardens Areal 50 Tdr. Land af 7 Tdr. Htk. I Sognet kun én Skole. Læreren har 5½ Tdr. Land, aarlig 55 Tdr. Byg.

Knabstrup tilhørte i længere Tid Familien Trolle, i det 17de Aarhundrede Frederik Parsberg til Vognstrup og hans Søn Jørgen Parsberg, Baron von Vittinghof o. fl. Den kom 1777 til Familien Lunn, i hvis Eie den endnu er. Gaardens Bygninger ere af gammel Muur- og Bindingsværk.

Søstrup Sogn, Annex til Sønder-Jernløse S. omgivet af Kvandløse S., der adskiller det fra Hovedsognet, Nørre-Jernløse, Butterup Asminderup og Merløse S. samt Tusse H. Kirken, c. ¾ M. s. v. for Holbæk. Arealet, 1440 Tdr. Land, er noget bakket, i det Hele leermuldet, har rigelig Tørv og Eng især langs Kalve-Aaen, der gennemskjærer Sognet i dets hele Længde fra Øst mod Nordvest. Htk. 157 Tdr. A og E,

I Sognet: Byerne Søstrup, i Nærheden af hvilken Kirken, lille høitbeliggende, af almindelig Bygning, Skole, Borup, Tingtved, Sasserup, samt 1 Gaard af Holløse. I alt 25 G. 31 H. med og 22 H. uden Jord, hvoraf 8 G. og 323 H. udenfor Byerne. (228)

Indvaanere: 456, der alle have deres Udkomme af eller ved Jordbruget.

Sognet hører til de samme Administrativdistricter som Hovedsognet; 1ste Vgkds. Amtets 11te Lægd. Kirken tilhører Eierne af Knabstrup. I Sognet kun én Skole, til hvilken Holløse By i Kvandløse Sogn ogsaa søger. Læreren har 3½ Td. Land, aarlig 45 Tdr. Byg, 4 Rd.

Asminderup Sogn omgivet af Kvandløse, Søstrup, Merløse, Annexet Grandløse, Aagerup og Tølløse S. Kirken, midt i Sognet, c. 1 Miil s. for Holbæk. Arealet, 2806 Tdr. Land, hvoraf 143 Tdr. Land Fredskov (Holme Sk. Og Fruer Sk), afvekslende leermuldede og sandmuldede Jorder, danner den nordlige Skraaning af den fra Mørke-mosebjerg udgaende høie Bakkeryd, med bølgeformige, tildeels steile Ujevnheder især mod Sydsiden, der danner det høitliggende Grøntved Overdrev, ved hvilket ligger Magle-Sø. Htk. 246 Tdr. A.- og E., 7 Tdr. Sksk.

I Sognet: Byerne Asminderup, med Kirken af almindelig Bygning, Præstegaard, Skole, Alkestrup, Eilestrup, Havreholm, Sigersholm, Vallestrup, Vinstrup (Vindmølle) og Størstedelen af Hellestrup (Resten i Merløse S.); Hovedgaarden Søgaard, under Baroniet Zeuthen, af 37 Tdr. Htk. Med 172 Tdr. Land, foruden omtrent Halvdelen af Grøntved Overdrev, der drives under Tølløsegaard. Sognet har i alt 39 G., 36 H. med og 13 H. uden Jord, hvoraf 20 G. og 30 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 599, der næsten alle henhøre til den agerbrugende Klasse.

Sognet hører under Merløse og Tudse Herreders Jurisdiction (Holbæk), under Holbæk Lægedistrict og Amtstuedistrict; 1 ste Vgkds, Amtets 3die Lægd. Med Annexet Grandløse én Commune. Kirken tilhører Eierne af Hørbygaard. Præstekaldets Reguleringssum er 1220 Rd. Præstegaardens Areal er 108 Tdr. Land med 10 Tdr. Htk. Én Skole i Asminderup, Læreren har 6 Tdr. Land, aarlig 41 Tdr. Byg.

I Kirken findes Ligstene over Erik Vasbyrd til Søgaard, død 1557 og hans Frue, samt over Fru Kirsten Juel, Just Vasbyrds Enke til Søgaard, død 1629. 'Søgaard, en gammel Herregaard, som har havt Eiere af Familien Vasbyrd; senere Tønne Juel til Taarupgaard i Jylland; Grever af Reventlow o. fl. 1793 kom den i Etatsraad Zeuthens Besiddelse, hvis Søn lagde den under det af ham oprettede Baroni (see Tølløse). Samtlige Gaardens Bygninger af Grundmuur med Taarn og Spiir, deriblandt den gamle Hovedbygning, vare mod Slutningen af forrige Aarhundrede bleve nedbrudte, og Jorderne bleve udleiede til Græsning. Baron Zeuthen opførte nye Udhuse paa Gaarden, der nu atter drives som Hovedgaard.

Grandløse Sogn, Annex til Asmindrup, bestaar af to adskilte Dele: den større sydlige omgivet af Holbæk, Merløse, Asmindrup og Agerup S., den mindre nordlige omgivet af Holbæk og Agerup S. samt Holbæk- og Bramsnæs-Fjorde. Kirken, c. 3/8 M. s. for Holbæk ved Hovedlandeveien. Arealet, 1857 Tdr. Land, hvoraf 192 Tdr. Land Fredskov (Dragerup Sk.), hører til den brede Sort Middeljord, er overhovedet jævnt, med mindre Mose- og Engstrækninger. Den nordlige Deel af Sognet, Hjørnet mellem Holbæk- og Bramsnæs-Fjord, mellem hvilke Hammernæs- og Kirsebærholm danne Skjellet, er høiere. Htk. 155 Tdr. A. og E. (229)

I Sognet: i den sydlige Deel Byerne Lille-Grandløse med Kirken, Skole, Store-Grandløse, Vipperød, en Gaard med 13 Tdr. Htk., og i nordlige Deel Dragerup og Tepperup. Sognet har i alt 23 G., 50 H. med og 14 H. uden Jord, hvoraf 9 G. og 25 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 572. Foruden Agerbruget giver Fiskeri i Sognets nordlige Deel noget Erhverv.

Sognet hører til de samme Administrativdistricter som Hovedsognet; 1ste Vgkds. Amtets 2det Lægd. Kirken tilhører Eieren af Holbæk Ladegaard. Én Skole, i Grandløse. Læreren har 6 Tdr. Land, aarlig 38 Tdr. Byg.

Kirken er en ældgammel Bygning, for det meste af Kampesteen Choret har Halvrunding (Apsis).

Den fordums Herregaard Torupgaard er i Christian den 5tes Tid af Niels Juel nedbrudt, og dens Jorder lagte under Eriksholm i Agerup Sogn.

Tølløse Sogn omgivet af Soderup, Eskildstrup, Tostrup, Uggerløse, Sønder-Jernløse, Kvandløse og Agerup S. samt Københavns Amt. Kirken, i Sognets Midte, c. 1 3/4 M. s. o. for Holbæk og 2 1/3 M. Land Fredskov (Neder Sk.), er bakket mod V., for øvrigt temmelig fladt afdalende mod S. O. til Mosen Tyfinget og mod Ø. til Elverdams-Aa paa Grændsen mod Københavns Amt; leret mod Øst, vestligere sandigleerblandet. Htk. 582 Tdr. A. og E., 9 Tdr. Sksk.

I Sognet: Byerne Tølløse med Kirken, Præstegaard, Skole, Tjørnede, Nyby, Skinnede, Lunderød, i Nærheden Skole, Marup, en Deel af Kvarmløse til Baroniet Zeuthen, af 94 Tdr. Htk. A. og E., 32 Tdr. Sksk., af Areal Ager 530 Tdr., Eng 60 Tdr., Dyrehave 25 1/2 Tdr. Ld., Nederskov 112 Tdr. Ld., Brofelde Skov i Kvanløse Sogn 277 Tdr. Land, Tyfinget Mose 120 Tdr., desuden bruges Grøntved Overdrev c. 700 Tdr. Land, hvoraf Halvdelen egentlig hører til Søgaard i Asminderup S., under Tølløsegaard. (Grøntvedgaard, see Mansas nyeste Kort.) Sognet har i alt 77 G., 68 H. med og 17 H. uden Jord, hvoraf 31 G. og 27 H. udenfor Byerne.

Indvaanerne: 1224, der næsten alle have deres Udkomme af Agerbruget eller som Dagarbeidere ved dette.

Sognet hører under Merløse og Tusse Herreders Jurisdiction (Holbæk), under Holbæk Lægerdistrict og Amtstuedistrict; 1 ste Vgkds. Amtets 5te Lægd. Med Annexet Agerup én Commune. Kirken eies af Baroniet Zeuthen. Præstekaldets Reguleringssum er 1772 Rd. Præstegaardens Areal er 70 Tdr. Land med 9 Tdr. Htk. En Annexgaard i Agerup af 6 Tdr. Htk. er i 1855 bleven bortarvefæstet og en høiere Indtægt derved vundet for Kaldet, der ligeledes ved fast Accord har opnaaet en høiere Tiende af Agerup Sogn. Sognet har, som foranført, 3 Skoler. Læreren ved Tølløse Sk. Har en Jordlod af 6 Tdr. Land, aarlig 56 Tdr. Byg; L. ved Nørre-Vallingerød Sk. 5 Tdr. Land, aarlig 55 Tdr. Byg; L. ved Lunderød Sk. 5 Tdr. Land, aarlig 61 Tdr. Byg. (230)

Kirken er ret anseelig, med smukke Hvælvinger og Taarn. En Udbygning ved søndre side er nyere, opført 1647 af Fru Lene Barnekov til Begravelses-Capel for hendes Familie. Her hvilede iblandt Andre hendes Fader Christian Barnekov til Birkholm, Tølløse og Vidskøyle, som faldt 1612 i Calmarkrigen. I en Træfning oppe i Halland fik nemlig Kong Christian den 4de sin Hest skudt under sig og skulde kun havt Valget imellem Død og Fangenskab, hvis ikke Chr. Barnekov havde overladt ham sin Hest med de Ord: ”Jeg giver Eders Majestæt min Hest, Fjenden mit Liv og Gud min Sjæl.” Kongen undkom, og Barnekov faldt efter den tappreste Modstand. Den ædle, trofaste Helt hviler dog ei i det af hans egen Slægt opførte Gravcapel, hvis Begravelsesrum er taget i Besiddelse for den Familie, der nu eier Tølløsegaard og Kirken; de ældre Liig ere nedsatte paa Kirkegaarden. Oppe i det forrige Kapel er et af Th. Quilinus forfærdiget prægtigt Marmor-Epitaphium satt af Etatsraad Fredr. Gersdorff til Tølløse, en Søn af Righofmesteren Joachim Gersdorff, † 1691, for hans Hustru Elisabeth Scheel, † 1690. I 1851 er Kirken undergaaet en Hovedreparation, hvorved Taarn og Kirke udvendigt ere blevne overtrukne med Cement, Vægge og Hvælvinger malede, nyt Gulv, ny Døbefont, Gips-Basreliefs m.m., Forandringer og Prydelser, som dog ikke alle stemme med den for vore Landsbykirke, eiendommelige Stiil. Det nye Altermalerie er en Copi efter Kùchler.

Den som Digter bekendte Normand Peder Christopher Stenersen var Sognepræst i Tølløse fra 1764 til sin Død 1776.

Tølløse Hovedgaard tilhørte i den katolske Tid Roeskilde Bispestol og var i al den Tid bortforlehnet. Efter Reformationen overdrog Kongen Gaarden med endeel af Godset til den sidste kahtolske Bisp i Aarhuus, den gamle redelige Ove Bilde, som døde 1555, hvorefter Gaarden ved Mageskifte kom i den anselige Hovedbygning, som bestod af 2 paa langs sammenbyggede Huse med Taarn og Spiir. 1592 arvede Christian Barnekov Tølløsegaard, og efter ham hans ovenfor omtalte Datter Lene, gift med Tønne Friis til Hesselager, død 1658. Senere tilhørte Gaarden Geheimeraad Otto Krabbe, Grev Chr. Ditlev Reventlov, Broder til Frederik den 4 des Dronning Anna Sophie; han døde paa Tølløse 1738. Gaarden kjøbtes 1768 af Cancellieraad Joh. Thom. Neergaard til Ringstedkloster; han ombyggede Hovedbygningen og solgte Tølløsegaard tilligemed Søgaard og Sonnerupgaard, 1793, til Etatsraad P. Chr. Zeuten, død 1823, hvis Søn, Baron Chr. Frd. Zeuten, af de 3 nævnte Godser oprettede Baroniet Zeuten (kgl. Bevilling ag 28de Juni 1843). Til Baroniet hører efter Statshaandbogen for 1856: 1318 Tdr. Htk. Af alle Slags, hvoraf under Hovedgaardene 220 Tdr. bortfæstet Hovedgaardsjord 4½ Tdr. Bøndergods 980 Tdr. matrikuleret Kirke- og Kongetiende 113 Tdr. i Bankactier 6300 Rd., i Fideicommiscapitaler 20,240 Rd., samt en Hjælpecapital af 20,000 Rd.

Hovedbygningen er stor og anselig, 3 Etager høj, men derhos plump og uskjøn siden den uheldige af Neergaard foretagne Modernisering; den bliver i indeværende Aar (1856) paany prydet med et høit Taarn.

Aagerup Sogn, Annex til Tølløse S., omgivet af dette, Asmindrup og Grandløse S., Holbæks Kjøbstadjord og Bramsnæs-Fjorden. Kirken, ved Sognets Sydside, 1 M. s. s. o. for Holbæk. Arealet, 2896 Tdr. Land, hvoraf 192 Tdr. Land Fredskov (Eriksholm Sk.) danner en jevn Skraaning ned mod Bramsnæs-Fjordens sumpige Bredder af en snart leermuldet, samt lettere sandmuldet Bonitet. Munkholmen og Marsvinshomene i Bramsnæs-Fjorden høre til Sognet. Htk. 266 Tdr. A. og E., 16 Tdr. Sksk.

I Sognet: Byerne Aagerup ved Holbæk-Roeskilde Landevei, derved paa en Høj Kirken med en sjælden smuk Udsigt fra Kirkebakken over Bramsnæs-Fjorden, dens talrige Holme og omgivende Skove, ved Byen en Vindmølle, Arnakke med Sognets Skole, Bretved og Kongstrup; Hovedgaarden Eriksholm af nyere Bygningsform, smukt beliggende omgivet af Skov paa en Halvø i Fjorden, af 88 Tdr. Htk., 6 – 700 (231) Tdr. Land (i 1855 c. 100 Tdr. Htk. Fæstegods, Aagerup, Grandløse og Merløse Kirker, Eriksholm Sk. m.m.); de mindre Gaarde Oldgaard og Torupgaard; Maltis Kro ved Landeveien. I alt i Sognet 33 G., 48 H. med og 22 H. uden Jord, hvoraf 16 G. og 42 H. udenfor Byerne.

Indvaanerne: 734. Som særlig Erhverv udenfor Agerbruget, til hvilket Beboerne her som paa de fleste Steder af Landet end ikke kunne yde Hænder nok, kan alene nævnes lidt Skovarbeide og om Vinteren Aalefiskerie.

Sognet hører til de samme Administrativdistricter som Hovedsognet; 1ste Vgkds. Amtets 4de Lægd. Kirken tilhører Eieren af Eriksholm. Sognet har kun én Skole i Arnakke. Læreren har en Jordlod af 7 Tdr. Land, aarlig 44 Tdr. Byg, samt 10 Rd. af Præstekaldet.

Aagerup Kirke, der ikke har noget Mærkværdigt i sin Bygning, har et nyt Orgel, og en ny Altertavle af Hunæus; bag ved den nuværende: en katholsk Altertavle med Billedskjære-Arbejde. Under Alteret er en aaben Begravelse for den for længst uddøde Familie Pachs.

Eriksholm er opstaaet af en Bondeby Erikslev samt 2 ældre Gaarde Torupgaard (oprindelig i Grandløse S.) og Vinderupgaard, hvilken sidstes Voldsted endnu findes paa Eriksholms Mark. Familierne Vasbyrd og Pachs vare blandt de tidligere Eiere, derefter Admiral Niels Juel, hvis Datter bragte den til hendes mand Generallieutenant Gregers Juel. Den solgtes 1752 tilligemed Holbæks Ladegaard og begge Godser af c. 800 Tdr. Htk. For 70,000 Rd. D. C. til Justitsraad, senere Conferentsraad Hans Dider. Brinck-Seidelin. Han oprettede 5te Juli 1753 Gaardene tilligemed Hagedstedgaard til et Stamhuus. Hvorfra Hagedstedgaard efter kgl. Bevilling af 1760 allerede solgtes 1769, og hans Søn Conferentsraad H. Brinck-Seidelin afhændede 1809 med kgl. Bevilling Stamhuset, der substitueredes med en Fideicommisscapitaler. Den nuværende Hovedbygning i 2 Etager med Frontespice er opført af Conferentsraad H. D. Brinck-Seidelin.

På Munkholm findes en kjendelig Borgplads.

Soderup Sogn omgivet af Annexet Eskildstrup og Tølløse S., Sorø og Københavns Amter. Kirken, nordlig i Sognet, 2½ M. v. s. v. for Roeskilde, 2 M. s. s. o. for Holbæk. Arealet. 4322 Tdr. Land, er mod Syd bakket og sandet, nordligere fladt og leermuldet, med Enge langs Elverdams-Aa, der danner Østgrænsen og i Nordvest Moser (en Deel af den store Mose Tysinget). Htk. 422 Tdr. A, og E., 40 Tdr. Msk.

I Sognet: Byerne Soderup, hvori Kirken, temmelig anseelig, af almindelig Bygning, Præstegaard, Skole, Hospital, Bukkerup, Smidstrup, Ebberup, Tingerup, hvori Skole, Kvarmløse med et Hørsvingeri og Nørre-Eskildstrup, de tvende sidste tildeels i Tølløse Sogn: Avlsgaarden Grønnebjerggaard med Agerupgaard af 286 Tdr. Land, 24 Tdr. Htk., Grønnebjerg Vindmølle og Kro, Hesle Vandmølle, Fristrup Vandmølle, Elverdams Vandmølle og Kro. (En Deel af Hovedgaarden Aastrups Marker og Have m.m. ligger her i Sognet.) I alt 69 G. 72 H. med Jord og 40 H. uden Jord, hvoraf 28 G. og 50 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 1158. Jordbrug og Dagarbeide ved dette er det aldeles overveiende Erhverv.

Sognet hører til Merløse og Tusse Herreders Jurisdiction (Holbæk), til Holbæk Lægedistrict og Amtstuedistrict; 1 ste Vgkds. Amtets (232) 9de lægd. Sognet danner med Annexet Eskildstrup een Commune. Kirken tilhører Eieren af Aastrup. Præstekaldets Reguleringssum er 1812 Rd. Tienden er blevet forøget med 60 Tdr. Byg, saaledes at den fulde Tiende nu beløber 499 Tdr. Byg. Præstegaardens Areal er 64 Tdr. Land med 8½ Td. Htk. I Sognet ere 2 Skoler. Læreren ved Soderup Sk. 9½ Td. Land, aarlig 92 Tdr. Byg, 4 Rd.; L. ved Tingerup Sk. 5 Tdr. Land, aarlig 40 Tdr. Byg, 26 Rd. I Soderup et Hospital for Aastrup Gods med 8 Lemmer.

Under Kirkens Chor er en Begravelse for Rigsraad Erik Krabbe, død 1564 (see Aastrup); paa en Liigsteen er han ed tvende Hustruer afbildede, et Epitaphium i Væggen indeholder hans vita.

Eskildstrup Sogn, Annex til Soderup, omgivet af dette Sogn, Tølløse og Tostrup S. samt Sorø Amt. Kirken i Sognets Nordvestside og c. 2½ M. s. s. o. for Holbæk. Arealet, 2888 Tdr. Land, er i Øst og Syd bakket, med smaa Dale og Smaasøer, derfra afdalende mod Mosen Tysinget paa Nordvestgrænsen. Htk. 223 Tdr. A. og E.

I Sognet; Byerne Kirke-Eskildstrup med Kirken, der har et Taarn med teglhængt Spidstag, Baarup med en Fæstegaard under Kjøbenhavns Communens Gods med 12½ Td. Htk. 145 Tdr. Land, Stedstrup, hvori Skole, Sønderstrup oh Hammershuus; Avlsgaarden Heinemosegaard. Sognet har i alt 31 G., 40 H. med og 17 H. uden Jord, hvoraf 12 G. og 38 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 521. Jordbrug næsten udelukkende Erhverv.

Sognet hører til de samme Administrativdistricter som Hovedsognet; 1ste. Vgkds. Amters 6te Lægd. Kirken tilhører Eieren af Aastrup. I Sognet er kun een Skole. Læreren har 6½ Tdr. Land, aarlig 58 Tdr Byg.

Tostrup eller Taastrup Sogn (maaske oprindelig **Thorstorp**) omgivet af Annexet Uggerløse, Eskildstrup og Tølløse S. samt Sorø Amt. Kirken, midt i Sognet, c. 1 ¼ M. n. n. v. for Ringsted, 2 ¾ M. s. for Holbæk. Arealet, 5859 Tdr. Land, hvoraf 496 Tdr. Land Fredskov, (Bonderup Sk., Merløse Sk., Mølle Sk.), den nordlige Deel flad, tildeels siid, den sydlige Deel mere bakket, i det Hele middelgode Jorder. Aamose-Aa, der her kun er af mindre Betydning og ikke endnu synes at bære dette Navn, gaaer, tildeels omgivet af Enge, gennem Sognet. Den fiskerige Gyrstinge-Sø støder til dets sydvestlige Hjørne. Htk, 494 Tdr. A. og E., 32 Tdr. Sksk., 5½ Tdr. Msk.

I Sognet: Byerne Tostrup med Kirken af almindelig Bygning, Præstegaard, Skole, Mølleborup, Havborup med Skole, Ubberup, Udstrup, Merløse, hvori en Kro ved Landeveien

fra Roeskilde til Ringsted, Ordrup med Skole, Søtofte og en Deel af Kyringe; Hovedgaarden Bonderup af 67 Tdr. Htk. Og henimod 700 Tdr. Land Ager og E. (200 Tdr. Fæstegods, Uggerløse Kirke, en Skov ved Gaarden og en større, Sandlyng Sk. i Nabosognet Steenmagle i Sorø Amt, tilsammen 260 Tdr. Land, hvoraf dog 120 Tdr. i sidstnævnte Skov ere Eng); Hovedgaarden Merløsegaard af 32 Tdr. Htk. C. 330 Tdr. L. Ager (191 Tdr. Htk. Fæstegods, Tostrup Kirke, Merløse Skov af 267 Tdr. Land), Avlsgaarden Mallingsminde ved Tostrup af 154 Tdr. Land, 25 Tdr. Htk., Merløse (233) Vand- og Vindmølle, hvorved tillige et Ølbryggeri. I alt 55 G. og 155 H., hvoraf 33 G. og c. 110 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 1643. Avlsbruget og Dagarbeide ved dette og i Skovende re dissers almindelige Næringsveie.

Sognet hører under Merløse og Tusse Herreders Jurisdiction (Holbæk), Holbæk Lægedistrict og Amtstuedistrict; 1 ste Vgkds. Amtets 8de Lægd. Med Annexet Uggerløse én Commune. Kirken tilhører Eieren af Merløsegaard. Præstekaldets Reguleringssum er 17123 Rd. Præstegaarden har et Areal af 30 Tdr. Land med 4 Tdr. Htk. I Sognet ere 3 Skoler. Lærerne have: i Tostrup / Tdr. Land, i Havborup 5 Tdr. Land, i Ordrup 6 Tdr. Land, i øvrigt normerede med de reglementerede Indtægter.

Kirken er en temmelig lang Bygning med blaa Spaantag og blytakt Taarn.

En ved sin Ælde mærkelige Liigsteen over Dominus Vilhelmus Matthæi, † 1323, blev for endeel Aar siden udkastet paa Kirkegaarden og siden bortsolgt; den ligger nu som Trappetrin udenfor Merløse Kro.

Bonderup Hovedgaard har iblandt Andre tilhørt Otto Norbye, † 1592, begravet i Tostrup Kirke, Holger Pachs, † 1698, som sidste Mand af Slægten; i forrige Aarhundrede en kort Tid Grev Chr. Holstein-Ledreborg; dengang hørte foruden betydeligt Bøndergods 4 Kirker – Uggerløse, Kvandløse, Steenmagle og Steenlille – til Gaarden. Iden første Halvdeel af dette Aarhundrede tilhørte den i længere Tid Familien Knuth. Hovedbygningen er af Grundmuur, 1 Etage med Kvist.

Mølle-Borup var i forrige Aarhundrede en ufri Avlsgaard.

Merløsegaard skriver sig som Herregaard fra den nyere Tid; i Midten af forrige Aarhundrede tilhørte den Grev Danneskjold-Laurvig og denne Enke paa Skjoldnæsholm; i Slutningen af Aarhundrede eiedes den af de rige Neergaarder paa Ringsted Kolster og Tølløsegaard. Senere tilhørte den Geheimeraad', Grev A. V. Moltke til Bregentved, nu forenet under samme Eier med Bonderup. (kjøbesum i 1856: 380,000 Rd.)

Uggerløse Sogn, Annex til Tostrup, omgivet af dette Sogn, Tølløse, Kvanløse, Søndersted og Ondløse S. Samt Sorø Amt. Kirken, midt i Sognet, c. 2 ¼ M. s. for Holbæk og 2½ M. n. v. for Ringsted. Arealet, 3112 Tdr. Land, hvoraf 185 Tdr. Land Fredskov (Fled Sk.) er bakket mod Nord, sydligere i det Hele fladt, ved Aamose-Aa, der gjør Sydgrændsen, Mose og Kjær, Jordbunden som oftest leret. Htk. 260 Tdr. A. og E., 13 Tdr. Sfk.

I Sognet: Byerne Uggerløse med Kirke, Skole, Kro, Jonstrup, Nyrup og Brændholt; Avlsgaarden Minnislyst under Baroniet Løvenborg af 20 Tdr. Htk. Med 220 Tdr. Land A. og E., (desuden 220 Tdr. Land Skov). I alt 57 G., 65 H. med og 15 H. uden Jord, hvoraf 38 G. og 46 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 816. Jordbrug er dissers Hovederhverv.

Sognet hører til de samme Administrativdistricter som Hovedsognet; 1 ste Vgkds. Amtets 19de Lægd. Kirken tilhører Eieren af Bonderup. I Sognet er én Skole med 2 Lærere. Førstelærer har en Jordlod af 4 Tdr. Land, aarlig 57 Tdr. Byg, afgiver 30 Rd. til Andenlærer, der har 200 Rd. og Bolig.

Kirken har Chor med Halvrunding; ved Siderne af Triumfbuen eller Chorbuen ere tvende Søiler anbragte i Muren ind imod Kirken. Taarnet er temmelig lavt og uanseligt.

Ondløse Sogn omgivet af Annexet Søndersted, Uggerløse, Steenlille (234) og Nidløse S., Tusse H. og Sorø Amt. Kirken, noget nordlig i Sognet, 2 M. s. s. o. for Holbæk og 3 M. n. v. for Ringsted. Arealet, 6781 Tdr. Land, hvoraf 578. Fredskov (Vedebjerg Sk., Østrup Sk., Syvende Sk. m.fl.), er mod Nord bakket og derefter afdalende ned mod Aamosen, der i en Strækning af c. 1400 Tdr. Land indtager den sydlige Deel med Aamoseaaen som Grændse. Paa Strækningen mellem Bakkerne, der ere sandede, og Aamosen er Jordbunden paa enkelte Undtagelser nær stærkt leret. Htk. 384 Tdr. A. og E., 25 Tdr. Sksk. 7½ Tdr Msk.

I Sognet: Byerne Ondløse ved Nykjøbing-Slagelse Veien, hvori Kirken, Præstegaard, Skole, i Nærheden Ondløse Kro samt Damp- og Vindmølle, Østrup, Ulkestrup, Ulvig, Tømmerup, hvori Skole; Hovedgaarden Kongsdal af Htk. 68 Tdr. med 1200 Tdr. Land, hvoraf 625 Tdr. Lang Ager, hvoraf 2/3 leret, 1/3 sandet, (65 Tdr. af Hovedgaardsjorden benyttes af Huusmænd), 128 Tdr. Land Eng, 401 Tdr. Land Skov, 46 Tdr. Land Mose (til Kongsdal hører endvidere Ondløse og Søndersted Kirker, 142 Tdr. Htk. Fæstegods, 31 Tdr. Htk. Arvbefæstegods, et Teglværk paa Gaardens Mark). Sognet har i alt 52 G., 99 H. med og 42 H. uden Jord, hvoraf 24 G. og 82 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 1281. Ved Siden af Hovederhvervet, Jordbrug, drives her en temmelig betydelig Tørvtilvirkning med Afsætning udenfor Sognet. Ogsaa Skovarbeide giver nogen Beskæftigelse.

Sognet hører til Merløse og Tusse Herreders Jurisdiction (Holbæk), til Holbæk Lægedistrict og Amtstuedistrict; 1 ste Vgkds. Amtets 16de Lægd. Sognet danner med Annexet Søndersted én Commune. Kirken tilhører Eieren af Kongsdal. Præstekaldets Reguleringssum er 1120 Rd. Præstegaardens Areal er 58 Tdr. Land af Htk. 6 5/8 Td.

I Sognet 2 Skoler: Førstelærer ved Ondløse Skole har 3½ Td. Land, aarlig 47½ Td. Byg, Andenlærer 200 Rd.; Læreren ved Tømmerup Sk. 7½ Td. Land, aarlig 41 Tdr. Byg.

Kirken hed forud St. Laurentii Kirke og antages at være bygget i det 14de Aarhundrede. Den har en mærkelig smuk forgyldt Sølvkalk fra den katholske Tid og i Taarnet 2 store og vellydende Klokker. Et forhenværende St. Olufs Kapel er tilbygget Kirken og er nu Gravcapel for Familien Hauch. Deri hviler tvende Eiére af Kongsdal, Kammerherre Staffeld, † 1759, med Hustru, født v. d. Maase, samt dennes anden Mand Generallieutenant A. v. Hauch. Paa Væggen hænger et godt Maleri paa Kobber, forestillende Kammerherre Staffeld.

Kongsdal Hovedgaard. – Biskop Absalon skjænkede i Aaret 1180 Størstedelen af Ondløse By til Sorø Kloster, der tilkøbte sig Resten af denne By og oprettede ved samme en større Gaard eller Ladegaard; men allerede i Aaret 1205 kom Gaard og Gods ved Mageskifte tilbage til Stig Hvides Slægt. Saaledes tilhørte Gaarden, som i det 13de Aarhundrede fik Navnet Tygestrup, den bekjendte Marsk Stig Andersen, Kong Erik Glippings Morder; han boede paa Gaarden, indtil han blev fredløs, og hans Sværd blev opbevaret her lige til 1657, da de Svenske røvede det. Marsk Stigs Sønnesøn Marsken Hr. Stig Andersen gjorde atter Tygestrup

til Klostergoods, da han 1361 skænkede det til Antvorskov Kloster, hvorunder Tygestrup hørte til 1580, da Klosteret inddroges under Kronen, og en af Kong Frederik den 2dens Indlinger, den ældre Peder Reedts, kom i Besiddelse af Tygestrup, hvis Hovedbygning han opførte og satte over Porten er nu borttaget Steen med Indskriften: "Gud Naade Konning Frederik. Gud och hannem tacher jer." Hans Sønnesøn, Geheimeraad Peder Reedts, bortbyttede Gaarden til Kong Frederik den 3die, der yndede denne Egn og opholdt sig ofte her. Han gav Gaarden Navnet Kongsdal. Eftedr Kongens Død kom Kongsdal atter i Privates Besiddelse (235) og skiftede senere ofte Eier, I Aaret 1835 kjøbtes den for 130,000 Rd. af den fortjente Historiker og Director for Sorø Akademi, Etatsraad Dr. H. F. I. Estrup, efter hvis Død den 29de Decbr. 1846 den er bleven i hans Familie. Estrup udgav 1838 en interessant Beskrivelse af Gaardens Historie under Titel: "Tygestrup som var, og som der er"

Borggarden er omgivet af Grave og bestaaer af 3 anseelige grundmurede Fløie af 2 Sager; ind til Gaarden staaer et ottekantet Trappetaarn med spaantakt Kuppelspiir. Have i fransk Stiil, omtrent 10 Tdr. Land.

Paa en af Kongsdals Marker findes en hellig Kilde eller Sundhedskilde, som endnu modtager Besøg St. Hans Aften.

Søndersted Sogn, Annex til Ondløse, omgivet af dette S., Uggerløse, Kvandløse og Sønder-Jernløse S. samt Tusse H. Kirken, i Sognets Midte, ligger 1½ M. s. s. v. for Holbæk. Arealet, 2075 Tdr. Ld., hvoraf 13 Tdr. Fredskov, er i den sydlige Deel af Sognet meget bakket og sandet, i den øvrige Deel i Regelen leermuldet; mod Nord riigholdige Moser. Htk 160 tdr. A. og E., 3 Skp. Sksk.

I Sognet: Byerne Søndersted, hvori Kirken, der er lille, af almindelig Bygning, Skole, Borup, Sipperup og Kagerup; Avlsgaarden Frederikshøj af 190 Tdr. Land med 16 Tdr. Htk. I alt 35 G., 37 H. men og 29 H. uden Jord, hvoraf 27 G. og 49 H. udenfor Byerne.

Indvaanerne: 692, næsten alle henhørende til den agerdyrkende Klasse.

Sognet hører under de samme Administrativdistricter som Hovedsognet; 1ste Vgkds. Amtets 15de Lægd. Kirken tilhører Eieren af Kongsdal. I Sognet kun én Skole. Læreren har 4 Tdr. Land, aarlig 50 Tdr. Byg.

Nidløse Sogn omgivet af Tusse og Løve H., samt Tersløse, Steenlille og Ondløse S. (adskilt derfra ved Aamosen -Aa). Kirken, i Sognets Sydostside, c. 2 M. n. for Sorø og c. 3 M. s. v. for Holbæk. Arealet, 3378 Tdr. Land, hvoraf henved 1/3 Deel Mose (Aamosen), de øvrige 2/3 Dele er bakket med Lyngbund, i det Hele mere sandet end leret. (Fra Kongsted til Skellingsted i Skamstrup Sogn er i den seneste Tid anlagt en Vase og Bro over Aamosen.) Htk. 230 Tdr- A. og E.

Indvaanere 790. Ved Siden af Agerdyrkningen findes her endeel Bierhverv, saaledes samle flere af Dagleierklassen paa Aamosen Lyng til Koste, om Sommeren have de Arbeide ved Tørvtilvirkningen i samme Mose. Ogsaa findes der nogle Træskomagere i Sognet, ligesom der ogsaa væves endeel simple Dækkener og Sække.

Sognet hører under Sorø Birks Jurisdiction (Sorø), Sorø Lægedistrict og Holbæk Amtstuedistrict; 3die Vgkds. Amtets 12te Lægd. Sognet danner en egen Commune, Kirken tilhører Herreds Provsti. Præstekaldets Reguleringsum er 752 Rd. Korntienden er ved Tiendeforening blevet forøget med 20 Tdr. Byg, og udgjør nu i alt 129 Tdr. Byg.

Præstegaardens Areal er 645 Tdr. Land med Htk. 6 Tdr. I Sognet ere 2 (236) Skoler; Læreren i Nidløse har 6 Tdr. Land, aarlig 43 Tdr. Byg; L. i Kongsted 6 Tdr. Land, aarlig 38 Tdr. Byg.

Nidløsegaard er oprettet af Oberst N: Kalkreutz af 4 nedlagte Bøndergaarde. Han henlagde ved Testament af 13de Novbr. 1743 (Hofmans Fund. VII, S. 591 ff.) sine Eiendomme, Hovedgaarden Hellestrup (i Flinterup S, Sorø Amt) og Nidløse Ladegaard med Tilliggende, til en Pensionsanstalt for 10 fattige Officerer ”eller andre skikkelige Mennesker,” hver 60 Rd., aarlig, og 10 Fattige paa Godset, hver 24 Rd. aarlig, hvorhos han bestemte, at de hoverigjørende Bønder skulde have Frihed for al Afgift hvert 7de Aar og kun betale 10 Rd. i Indfæstning, samt nyde en aarlig Udviisning af Hjul- og Gavntømmer. Da den Kalkreutziske Stiftelse paa Grund af den paa Godserne hvilende Gjæld ikke strax kunde sættes i Virksomhed, og da ingen Executor testamenti var udnævnt af Testator, bleve disse Godser efter dennes Død ved Fundats 14de Mai 1751 henlagt under Sorø Academi, mod at samme gjordes ansvarlig for Testamentes Fuldbyrdelse.

Nidløse Kirke, af almindelig Bygning, er udvidet og for en Deel ombygget 1847. Altertavlen er af Fru Ingemann.

Tersløse Sogn omgivet af Sorø Amt, Steenlille og Nidløse S. samt Løve H. Kirken, i Sognets sydlige Hjørne, c. 1½ M. n. v. for Sorø. Arealet, 3593 Tdr. Land, hvoraf 266 Tdr. Land Fredskov (Bøge Skov), er deels leermuldet, deels sandmuldet, med lave Engstrækninger langs Hareholms-Aa mod Syd og Bjørnevads-Aa mod Vest, der paa Sognets sydvestlige Hjørne forene sig til Tude-Aa. Htk. 287½ Tdr. A og E., 36 Tdr. Sksk.

I Sognet: Byerne Tersløse ved Veien fra Kallundborg til Sorø og Slagelse, med Kirken af almindelig Bygning, Præstegaard, Skole, Kro, Brandstrup med Skole, Atterup, Karsholt; Hovedgaarden Tersløsegaard, 34 Tdr. Htk., arvefæstet fra Sorø Academi; Avlsgaardene Brandstrupgaard, 12½ Td. Htk, og Dianalund; Tersløse Vindmølle, et Teglbrænderi (Oubo Værk) ved Tersløse. I alt 42 G. 70 H. med og 51 H. uden Jord, hvoraf 24 G. og 105 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 985. Agerdyrkning overveiende Erhverv. Paa Tersløse Teglværk produceres aarlig c. 220.000 Stk. Sten.

Sognet hører under Sorø Birks Jurisdiction (Sorø), Sorø Lægedistrict, Holbæk Amtstuedistrict; 3die Vgkds. Amtets 14de Lægd. Med Annexet Skjellebjerg, i Løve Herred, én Commune. Kirken tilhører Sorø Academie. Sognet hører i geistlig Henseende under Løve Herreds Provsti. Præstekaldets Reguleringssum 1160 Rd. Præstegaarden 8 Tdr. Htk. I Sognet 2 Skoler. Læreren i Tersløse har 4½ Td. Land, aarlig 53 Tdr. Byg, 24 Rd.

Tersløsegaard, opstaaet af nedlagte Bøndergaarde i Tersløse By, havde i det 14de og 15de Aarhundrede Eiere af Familierne Graa og Grubbe, men kom senere til Roskilde Bispestol; efter Reformationen tilhørte den Rigsraad Erik Madsen Bølle og hans Datter Fru Kirsten Bølle, over hvilke der ligge 2 Ligsteene i Tersløse Kirke; derefter Rigsraad Steen Brahe og dennes Søn Otto Brahe, der, som bekjendt, af denne Gaard og Brorup (i Slagelse Landsogn, Sorø Amt) oprettede 6te Marts 1747 det Baroni, som han ved Testam. Af 20de Januar 1748 skjænkede Sorø Akademi.

Hovedbygningen er af Muur- og Bindingsværk, en Etage, med tvende mod Gaardspladsen udløbende Fløie. Det er kun en simpel Bygning, men ingen Dansk vil betragte den uden Interesse; thi den var Holbergs Sommerbolig i en Række af Aar. Endnu for omtrent 15 Aar

siden var her meget (237) uforandret fra Holbergs Dage, især Havestuen, hvor han skal have taget sig Motion ved at sauge og hugge; hans Arbeidsværelse var i den høire Fløi; midt i Gaarden laae en stor Steen, hvorfra han pleiede at stige tilhest. I Haven vare Linde-Alleer langs Gjærdet; i Skyggen af en gammel Hyld hvilede Holberg sig ofte, og for Enden af Haven stod et Lysthuus med et ottekantet Steenbord, ved hvilken Holberg ofte havde arbeidet. Men alt dette er nu fordetmeste forsvundet; Vaaningshuset er indvendig ombygget; de fleste gamle Træer fældede, Steenbordets Plade ved raa Menneskers Vold ødelagt. Saa daarligt har man fredet Mindesmærkerne om vor udødelige Digter, Sorø Academies Vejgjører. Jfr. For øvrigt Boye: "Mindesmærker om Holberg" i "Dansk Ugeskrift," 2den Række, 5te Bind.

Steenlille Sogn, Annex til Steenmagle i Sorø Amt, omgivet af Tersløse, Nidløse og Ondløse S. (fra hvilket sidste det skilles ved Aamose-Aa), samt Sorø Amt. Kirken, mod Sognets Sydostgrændse, c. 1½ M n. n. o. for Sorø og c. 3 M. s. s. o. for Holbæk. Arealet, 3994 Tdr. Land, hvoraf 275 Land Fredskov (Orebo Vester Skov, en betydelig Plantning af Naaletræer) er ujevnt, deels bakket og stenet, deels sumpet, navnlig mod N. og N. O., hvor Aamosen opfylder endeel af Terrainet, dog findes paa enkelte Strækninger ogsaa leermuldede Jorder. Htk. 225 Tdr. A. og E., 37 Tdr. Sksk.

I Sognet: Byerne Steenlille, ved Landeveien, der fører fra Holbæk til Slagelse og Sorø, med Kirken, lille og af sædvanlig Bygning, Skole, Kro, Saltofte, Tjørntved, Skuerup, Sandlyng og Laarup; Gaardene Sandlynggaard, 16½ Td. Htk. Kvellinghøigaard, 12 Tdr. Htk., Orebogaard med et Teglbrænderi; Orebo Skole. I alt i Sognet 33 G., 54 H. med og 34 H. uden Jord, hvoraf 16 G. og 50 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 876. Ved Siden af Agerbrug drives her, ligesom i Hovedsognet, dog noget mindre end i dette, en ikke ringe Huusflid (Vadmel, Lærred, Sække, Træsko), hvis Product finder Afsætning paa de nærmeste Markeder, Ogsaa de mange Skove og Tørvemoser i Sognet give betydelige Biindtægter for Huusmandsklassen.

Sognet, der danner en egen Commune, hører under Sorø Birks Jurisdiction, Sorø Lægedistrict, Holbæk Amtstuedistrict; 3die Vgkds. Amtets 13de Lægd. Uagetet Steenlille er Annex til Steenmagle i Sorø Amt, hører det dog under Merløse og Tusse Herreders Provsti. Kirken tilhører Sorø Academi. I Sognet 2 Skoler. Læreren ved Steenlille Skole har 5 Tdr. Land, aarlig 43 Tdr. Byg, 24 Rd.; Læreren ved Orebo Skole 6 Tdr. Land, aarlig 43 Tdr. Byg.

Tusse Herred,

Midt i Amtet, omgives af Merløse Herred, fra hvilket det paa omtrent 2 Miles Strækning skilles ved Tusse Aa, Holbæk Fjord, Ourø-Sund, Lamme-Fjord (mellem hvilke trende Afdelinger af Isse-Fjord, Herredets nordvestlige Deel, Tussenæs, udflyder som en Halvø), Skippinge Herred, og paa en kort Strækning mod Syd Løve Herred, mod hvilket (238) Aamose Aa danner Grændsen. Fladeindholdet udgjør omtrent 4 ¹/₂ Miil. Jorderne ere i det Hele af god, leermuldet Beskaffenhed, men i øvrigt temmelig bakkede og have især i den nordlige Deel flere ikke ringe Høidepunkter; langs med Aamose-Aa, Tusse-Aa, samt Mørke-Kundby- eller Gislinge-Aa gode Enge og Mosestrækninger. Paa flere Steder, dog meest i den sydlige Deel, findes gode Skove. Htk. 3957 Tdr. A og E., 96 Tdr. Sksk. Og 13 Tdr. Msk. Indvaanernes Antal efter Folketællingen i 1855 var 10,176. I geistlig Henseende hører Holmstrup Sogn af Skippinge Herred, som Annex til Jyderup Sogn, til Tusse Herred,

hvorimod Tusse Sogn, som Annex til Butterup Sogn, hører til Merløse Herred. Tusse Herred er forenet med Merløse Herred til eet Provsti.

Udby Sogn, det yderste Sogn paa Halvøen "Tussenæs" der dannes af dette nS. Samt Hørby og Hagedsted S., omgivet mod Nord, Øst og Syd af Lamme-Fjord, Ourø-Sund og Holbæk Fjord og mod V. af Hørby S. Kirken, paa Sognets vestside, c. ½ M. n. for Holbæk. Arealet, 3119 Tdr. Land, er temmelig bakket, i det Hele sandmuldet, mod Nord en betydelig Engstrækning. Htk. 289 Tdr. A. og E.

I Sognet: Byerne Udby med Kirken, af almindelig Bygning, Præstegaarden, Skole, Kisserup, Løserup, Mosemark, Minkemark, Starslunde og Bognæs, heri en Gaard af 139 Tdr. Land, 15 Tdr. Htk. I alt 62 G., 30 H. med og 45 H. uden Jord, hvoraf 26 G. og 43 H. udenfor Byerne. I Nærheden af Kisserup er et Færgested med Overfart til Kongsøre i Odsherred.

Indvaanere: 849. Agerdyrkning er Hovederhverv, desuden drives om Foraaret noget Sildefiskeri af omtrent 12 Familier. Sildene afsættes enten til Egnens Beboere eller til Landprangere i Holbæk, men, naar de fanges i Mængde, især til svenske Baadførere.

Sognet hører under Merløse og Tusse Herreders Jurisdiction (Holbæk), under Holbæk Lædedistrict og Amtstuedistrict; 2den Vgkds. Amtets 20de Lægd. Sognet danner en egen Commune. Kirken tilhører Eieren af Hørbygaard. Præstekaldets Reguleringssum er 1772 Rd. Tienden er i 1854 bleven endelig bestemt for hele Sognet til 209 Tdr. Byg, (istedetfor tidligere 197 Tdr. Byg.). I førstnævnte Beløb er dog indbefattet Huusmændenes Høstarbejde anslaaet til 14 Rd. Til Præstegaarden ligger en Indlod af 46 Tdr. Land og en Udlod af lige Størrelse ½ M. fraliggende, en Eng af 2 – 3 Tdr. Land ¾ M. fra Præstegaarden. Sognet har kun én Skole med 2 Lærere. Førstelærer har 7½ Tdr. Land, aarlig 56 Tdr. Byg, 14 Rd., 2den Lærer 200 Rd.

Hørby Sogn omgivet af Hagedsted og Udby S. samt mod Syd af Holbæk-Fjord og mod Nord af Lamme-Fjord. Kirken ligger paa Sydsiden ved Holbæk-Fjord, c. 3/8 M. n. v. for Holbæk. Arealet, 3228 Tdr. Land, hvoraf 49 Tdr. Land Fredskov, er riig paa Bakker og Dale, blandt hine ere Kulbjerg og Bavnehøi, 193 Fod, de høieste Puncter. (239) Fra sidstenævnte kan tælles 36 Kirker, man seer Jægerspriis Skove, Maglebjerg ved Frederiksværk, Skandsebakken ved Frederiksborg, samt Roeskilde Domkilde. Jordbunden er for største Delen leermuldet, paa Høiderne sandet. Htk. 378 Tdr. A. og E., samt 2½ Skp. Sksk.

I Sognet: Byerne Hørby med Kirken, Præstegaard, Markedslev, Lindebjerg, Uglerup, i Nærheden af hvilken Sognets Skole, samt Billerup Stubmølle, Kastrup, Favrebjerg (en Samling af Huse); Hovedgaarden Hørbygaard ved Holbæk Fjord, tæt ved Kirken, af Areal 475 Tdr- Land A. og E. god muldet Jord, 25 Tdr. Land Strandeng, 156 Tdr. Land Skov, 11 Tdr. Land Mose, 36 Tdr. Land Overdrev, i alt 703 Tdr. Land, med 79 Tdr. Htk. (Til Gaarden høre de 4 Kirker Hørby, Udby, Gislinge og Asminderup med matrikuleret Tiende-Htk. 132 Tdr. og tiendeydende Htk. Htk. Arvefæstegods). I alt i Sognet 41 G., 56 H. med og 18 H. uden Jord, hvoraf 12 G. og 60 H. udenfor Byerne. Tæt ved Hørby er Færgefart til Holbæk.

Indvaanere: 791. Jordbrug er det aldeles overveiende Erhverv. Noget Fiskeri drives, især af Sild, om hvis Afsætning det samme gjælder som ved Udby Sogn er anført.

Sognet hører under Merløse og Tusse Herreders Jurisdiction (Holbæk), til Holbæk Lægedistrict og Amtstuedistrict; 2den Vgkds. Amtets 21de Lægd. Sognet danner en egen

Commune, Kirken tilhører Eieren af Hørbygaard. Præstekaldets Reguleringssum er 1180 Rd. Præstegaardens Areal er 89 Tdr. Land med 10 Tdr. Htk. Sognet har kun én Skole med 2 Lærere. Førstelærer har 7½ Tdr. Land, aarlig 89 Tdr. Byg, 26 Rd., Andenlærer aarlig 200 Rd. (Offer).

Kirken, af almindelig Bygning, har et Capel, hvori den under Christian V af Flaaden fortjente Admiral Henrik Span samt hans tvende Hustruer hvile. Epitaphium med hans Portrait.

Hørbygaard nævnes alt i Begyndelsen af det 14de Aarhundrede. 1411 kom Gaard og Gods under Roeskilde Bispestol, da Peder Jensen var Biskop. Frederiks den 2den overlod Garden til Peder Reedts (see Kongsdal), fra hvis Familie den sidst i det 17de Aarhundrede kom tilbage under Kronen, hvorefter Admiral Henrik Span eiede den indtil sin Død. 1695. Derefter maa den atter være kommen under Kronen, hvorfra den henimod Midten af forrige Aarhundrede overdroges til Geheimeraad von der Lühe, fra hvem den 1760 kom til Familien Castenskjold, i hvis Besiddelse den nu er. En Sidelænge paa Gaarden er opført af Grundmuur, 1627 af Frederik Reedts og Birgitte Brahe (paa den søndre Gavl staaer Aarstallet og **F. R. B. B**) Hovedfløien er bygget af Generalmajor Jørg- Fr. Castenschiold.

Hagedsted Sogn omgivet af Annexet Gislinge, Tusse og Hørby S., samt mod Syd af Holbæk-Fjord og mod Nord af Lamme-Fjord. Kirken, midt i Sognet, ¾ M. v. n. v. for Holbæk. Arealet, 2980 Tdr. Land, hvoraf 66 Tdr. Fredskov, er ved Gislinge-Aa, der danner Vestgrænsen, og nord for Tusse-Aa siid og sumpet og har her vidtstrakte, lave og knollede Enge, men herfra hæver Landet sig og gaaer i Nordost over i høie, sandede Bakker. Mellem disse Bakker og de fornævnte Enge er der god, leerblandet Agerjord. Langs med Lamme-Fjord ligger en Strækning af Strandenge. Htk. 310 Tdr. A. og E., 5 Tdr. Sksk.

I Sognet: Byerne Hagedsted eller Gammel-Hagedsted med Kirken af almindelig Bygning, Præstegaard, Skole (ved Byen Hagedsted Vindmølle), Gurede, Audebo, Maarsø, Ny-Hagedsted; (240) Hovedgaarden Hagedstedgaard af 65½ Td. Htk. A. og E. med 440 Tdr. Land, (hertil desuden 100 Tdr. Land Skov, Hagedsted Kongetiendede, Hagedsted og Tusse Kirker og Hagedsted Mølle samt 207 Tdr. Htk. Fæstegods). I alt i Sognet 40 G., 53 H. med og 7 H. uden Jord, hvoraf 13 G. og 40 H. udenfor Byerne. Tæt ved Audebo er Færgefart over til Langholm i Ods Herred.

Indvaanere: 695. Landbrug er næsten udelukkende Erhverv.

Sognet hører under Merløse og Tusse Herreders Jurisdiction (Holbæk), under Holbæk Lægedistrict og Amtstuedistrict; 2den Vgkds. Amtets 24de Lægd. Sognet danner med Annexet Gislinge een Commune. Kirken tilhører Eieren af Hagedstedgaard. Præstekaldets Reguleringssum er 1272 Rd. Præstegaarden har et Areal af 36 Tdr. Land med 5 Tdr. Htk. I Sognet kun een Skole; Læreren har 4½ Td. Land, aarlig 56 Tdr. Byg.

Kirken har ved nordre Side et Capel, hvori hviler Confentsraad Hans Seidelin til Hagedstedgaard, død 1740, o. fl. I en Steenkiste gjemmes Levningerne af den paa Christian den 4des Befaling henrettede Admiral Peder Galt, som i den svenske Krig 1643-45 commanderede en dansk Flaade i Østersøen. Interessant Altertavle fra den Katolske Tid baade med Billedeskjære-Arbejde og Malerier.

Hagedstedgaard tilhørte den berømte Cantsler Johan Friis, der satte Bygning paa Gaarden; siden hans Broderdatters Søn Henrik Hvitfeld til Sillø. Fremdeles den lærde Dr. Thomas Bartholin, i hvis Besiddelsestid en hæftig Ildsvaade 1670 ødelagde Gaarden og endeel af

Byen, samt fortærede hans kostbare Bogsamling. Efter ham eiede hans Søn Confentsraad og Sekretair i Danske Cancelli Hans Seidelin, død 1752; hvorpå den arvedes af dennes Søstersøn Justitsraad, senere Confentsraad, Hans Diderik Brinck-Seidelin, der den 5te Juli 1753 oprettede Hagedstegaard samt Eriksholm og Holbæk Ladegaard til et Stamhuus, hvorfra Hagedstegaard dog med kongelig Bevilling af 30 Mai 1760 solgtes allerede i Aaret 1769. Den kom derpaa til Familien Castenschjold i hvis Eie den endnu er.

Gislinge Sogn, Annex til Hagedstegaard, omgivet af dette S., Tusse og Kundby S., samt mod Nord Lamme-Fjord. Kirken, midt i Sognet, c 1½ M. v. for Holbæk. Arealet, 1910 Tdr. Land, er jevnt, leermuldet, ned mod Fjorden noget mere sandet; Enge langs Gislinge-Aa, der danner hele Østgrænsen og udmunder i Lamme-Fjord. Htk. 230 Tdr. A. og E.

I Sognet: Byen Gislinge, lidt nord for Landeveien, mellem Holbæk og Kallundborg, med Kirken, lille, af almindelig Bygning, og Skole. Noget syd for Landeveien ligger Hovedgaarden Gislingegaard af 50 Tdr. Htk. Med 384 Tdr. Land ((Fæstegods c. 130 Tdr. Htk.) I alt i Sognet 42 G., 11 H. med og 46 H. uden Jord, hvoraf 32 G. og 25 H. udenfor Byen.

Indvaanere; 536, der næsten alle søge deres Udkomme ved Jordbruget. Sognet hører til de samme Administrativdistricter som Hovedsognet; 2den Vgkds. Amtets 26de Lægd. Kirken tilhører Eierne af Hørbygaard. I Sognet een Skole, Læreren har 4 Tdr. Land, aarlig 54 Tdr. Byg.

Gislingegaard blev ifølge Kgl. Bevilling af 8de April 1730 for Conferentsraad Peder Benzon oprettet af nogle Gaarde i Gislinge By. 1771 købtes den, med 30 Tdr. Htk. Og 245 Tdr. Htk. Fæstegods, for 18.700 Rd. D. C., i 1794 for (241) 57,000 Rd. D. C., i 1805 for 96,500 Rd. D. C. og i 1806 for 120,000 D. C. eller 192,000 Rd. R. M. Dette anføres særligt her som et iøjnefaldende Eksempel paa den hurtige Stigning i sin Tid af Landeiendommene.

Tusse Sogn, Annex til Butterup S. i Merløse H., omgivet af dette Sogn, Søstrup og Holbæk S. i bemeldte Herred, samt Hagedstegaard, Gislinge og Kundby S., i bemeldte Herred, samt Hagedstegaard, Gislinge og Kundby S., samt mod Nord af Holbæk-Fjord. Kirken midt i Sognet, c. ¾ M. v. for Holbæk. Arealet, 1901 Tdr. Land, er af god Bonitet, jevnt og gjennemskaaret af Tusse-Aa, der udmunder i Holbæk Fjord. Htk 204 Tdr. A, og E.

I Sognet: Byerne Tusse ved Landeveien mellem Holbæk og Kallundborg, Kirke, Kro, Atterup; Gaarden Lille-Frydendal. I alt 34 G., 30 H. med 11 H. uden Jord, hvoraf 23 G. og 34 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 486. Landbruget er, ligesom i Hovedsognet, Hovederhvervet; lidt Fiskeri i Holbæk-Fjord, navnlig af Reier.

Sognet hører under Merløse og Tusse Herreders Jurisdiction (Holbæk), til Holbæk Lægerdistrict og Amtstuedistrict; 1ste Vgkds. Amtets 23de Lægd. I Tusse holdes aarligt et Gaasemarked i Octbr. Maaned. Kirken tilhører Eierne af Hagedstegaard. I Sognet een Skole, i Tusse; Læreren har 8 Tdr. Land, aarlig c. 50 Tdr. Byg.

Kirken kan ansees for en af de ældste i Egnen. Det Mærkeligste ved Kirken er, at den endnu har et af de i den katholske Tid almindelige Malerier paa Hvælvingerne. Foran paa Alterbordet findes ogsaa gammel Maling.

Kundby Sogn omgivet af Merløse H., Mørke, Bjergby, Jyderup, Svinninge, Gislinge og Tusse S., samt mod Nord af Lamme-Fjorden. Kirken midt i Sognet, c. 1 $\frac{3}{4}$ M. o. for Holbæk. Arealet, 5918 Tdr. Land, hvoraf 27 Tdr. Land Fredskov (Lod Sk.), er leerblandet Muld af god Bonitet, med enkelte temmelig betydelige Bakker (Drusebjerg, 151 Fod) og vidtløftige Mosestrækninger (Kundby Mose) i Sognets sydlige Deel. Gislinge-Aa løber gennem Kundby Mose tværs over Sognet fra S. til N. O. Landeveien mellem Holbæk og Kallundborg passerer Sognet. Htk. 731 Tdr. A. og E. 5 $\frac{1}{2}$ Tdr. Sksk., samt 5 Tdr. Msk.

I Sognet ligger: Byerne Kundby med Kirken, høitliggende, af temmelig Størrelse og almindelig Bygning (i 1855 smukt restaureret), Præstegaarden, Hospital, Skole, Marke, nær derved Marke Vindmølle, Thorslunde, i Nærheden Skole, Sandby og Trønninge med Skole og en Gaard paa 105 Tdr. Land og 13 Tdr. Htk., Maglebjerg, en Samling af Huse; Hovedgaarden Vognstrup, under Baroniet Løvenborg, (fortiden Bolig for Amtmanden over Holbæk A.) af Areal 780 Tdr. Land med 33 Tdr. Htk. I alt i Sognet 49 G., 86 H. med og 98 H. uden Jord med 33 Tdr. Htk. I alt i Sognet 94 G., 86 H. med og 98 H. uden Jord, deraf 56 G. og 97 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 1744. Agerbruget er overveiende Erhverv.

Sognet hører under Merløse og Tusse Herreders Jurisdiction, (Holbæk), til Holbæk Lægedistrict og Amtsstuedistrict; 2den Vgkds. Amtets 28de Lægd. Sognet danne en egen Commune. Kirken tilhører Eieren af Frydendal, (foræret af Kong Christian V i Faddergave til en Søn af Generallieut. Joh. Rantzau til Frydendal, H. F. VIII. 303). ”Provst Benzons Hospital i Kundby” har Plads for 8 Gamle i Sognet; Capital 2000 Rdl. Præstekaldets Reguleringssum er 1880 Rdl. Præstegaarden (242) har et Areal af 60 Tdr. Land A. og E. og 20 Tdr. Land Tørvemose med Htk. 9 Tdr. Sognet har 3 Skoler. Læreren ved Kundby Sk. har 3 Tdr. Land, aarlig 49 Tdr. Byg, 10 Rdl.; L. ved Thorslunde Sk. 4 $\frac{1}{2}$ Td. Land, aarlig 43 Tdr. Byg, 10 Rdl.; L. ved Trønninge Sk. 3 $\frac{1}{2}$ Td. Land, aarlig 45 Tdr. Byg.

Vognstrup er oprettet af en nedbrudt og under samme henlagt Landsby Vognstorp, den tilhørte i henved 150 Aar Familien Rud lige til Frederik den Andes Tid, siden efter Anders Dresselberg, Frederik Parsberg og flere Andre. Gaarden kjøbtes senere af Geheimeraad Severin Løvenskjold og blev derefter indlemmet i Baroniet Løvenborg. (See for øvrigt Baroniet Løvenborg under Butterup Sogn) Den ligger i et lavt og fladt Terrain, Hovedbygningen er i 2 Etager, Grundmuur, med hvælvet Port og Kjelder.

Hjembæk Sogn omgivet af Annexet Svinninge Kundby og Jyderup S. samt Bjergsted og Særslev S. i Skippinge H. Kirken omtrent midt i Sognet, c. 2 $\frac{3}{4}$ M. v. s. v. for Holbæk og c. 3 M. ø. for Kallundborg. Arealet, 3178 Tdr. Land, hvoraf 774 Tdr. Fredskov (Stokkebjerg Sk. og Høed Sk.), er overalt bakket, især i den vestlige og sydlige Deel, som optages af den temmelig udstrakte Stokkebjerg Skov. De talrige Banker ere sandede, men i Dalene og paa de fladere Strækninger i Regelen god leerblandet Jord. Htk. 231 $\frac{1}{2}$ Td. A. og E., 26 Tdr. Sksk.

I Sognet: Byerne Hjembæk i en Dal mellem høie og sandede Bakker, med Kirken af almindelig Bygning, Præstegaard, Skole og Stokkebjerg; Hovedgaarden Aggersvold af 79

Tdr. Htk. Og 650 Tdr. Land A. og E., 70 Tdr. Land Skov (desuden c. 300 Tdr. Htk. Fæstegods, samt Hjembæk og Jyderup Kirker). I alt i Sognet 38 G., 48 H. med og 37 H. uden Jord, hvoraf 24 G. og 51 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 777. Agerdyrkning og for Huusmandsklassen tillige Skovarbeide ere Erhvervskilderne.

Sognet hører til Merløse-Tusse Herreders Jurisdiction (Holbæk) til Holbæks Lægedistrict og Amtstuedistrict; 2den Vgkds. Amtets 27de Lægd. I Hjembæk holdes aarlig et Marked i Juni Maaned. Sognet danner med Annexet Svinninge een Commune. Kirken tilhører Eieren af Aggersvold. Præstekaldets Reguleringssum er 1500 Rd. Præstegaardens Areal er 65 Tdr. Land med 8 Tdr. Htk. Sognet har een Skole, Læreren er tillagt en Jordlod af 6 ¼ Tdr. Land, aarlig 31 Tdr. Byg, samt 40 Rd. i Julerente, Refusion og Skoleløn. Afdøde Generalmajor H. Rothe til Aggersvold Gods, der fortiden har 4 Lemmer og aarlig hver erholde 2 Tdr. Rug, 2 Tdr. Byg, 4 Læs Tørv og 20 Rd. i Penge.

Aggersvold laa først ved Marke By i Kundby Sogn og kaldtes Markegaard; den tilhørte dengang Familien Lange. I Christian den 4des Tid blev Gaarden flyttet til sin nuværende Plads; den tilhørte dengang Henrik Vind (begraven i Hjembæk Kirke) og siden dennes Enkes anden Mand Generalmajor Joachim von Bredau. Senere har den havt mange Eiere, deriblandt Conferentsraad Herman Løvenskjold, som døde 1750 (se Løvenborg), og dennes Søn Geheimeraad, Baron Sev. Løvenskjold. Derefter kom den i Begyndelsen af dette Aarhundrede til Familien Rothe, i hvis Eie den endnu er.

Hovedbygningen er opført i dette Aarhundrede, smuk og ret anselig, 2 Etager høi med Kjælder og Frontespice.

Svinninge Sogn, Annex til Hjembæk, omgivet af dette S. og Kundby S., samt mod Nord af Svinninge-Veile, en Arm af Lamme-Fjorden. Kirken midt i Sognet, 2 ¼ M. v. for Holbæk og 3 M. o. n. o. for Kallundborg. Arealet, 2300 Tdr. Land, er i det Hele jevnt med fortrinlig Leerjord, henimod Hjembæk dog noget lettere. Sognet gjennemskjæres fra Syd til Nord af Svinninge Aa. Tvertigjennem Sognet fra Vest til Øst gaaer Landeveien mellem Kallundborg og Holbæk. Htk. 293 Tdr. A. og E.

I Sognet: Byerne Svinninge med Kirken af almindelig bygning, Skole, Kro (til denne sidste 104 Tdr. Land, 14 Tdr. Htk.), og Gudmanstrup. 2 G. kaldede Hovgaarde; Avlsgaarden Svinningegaard af 41 Tdr. Htk., 330 Tdr. Land (hertil Svinninge Kirke og 27 Tdr. Htk. Bøndergods), Avlsgaarden Arnakkegaard 28 Tdr. Htk., 284 Tdr. Land, (samt 28 Tdr. Htk. Fæstegods). I alt i Sognet 36 G., 33 H. uden Jord, hvoraf 26 G. og 35 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 654. Jordbrug og Dagarbeide ved dette er næsten udelukkende Erhverv, Haveculturen synes at være i Tiltagende.

Sognet hører til de samme Administrativdistricter som Hovedsognet Hjembæk; Svinninge Kro er Valgsted for Amtets 2den Folkethings-Valgkreds. Amtets 22de Lægd. Kirken tilhører Eieren af Svinningegaard. Sognet har kun een Skole; Læreren er tillagt en Jordlod af 3½ Tdr. Land, aarlig 32 Tdr. Byg, 37 Rd.

Jyderup Sogn omgivet af Hjembæk, Kundby, Stifts-Bjergby og Skamstrup S., samt Annexet Holmstrup i Skippinge H. Kirken paa Sognets Nordvestside, c. 2 $\frac{3}{4}$ M. o. s. v. for Holbæk og c. 3 M. ø. for Kallundborg. Arealet, 2858 Tdr. Land, hvoraf 133 Tdr. Land Fredskov (Jyderup Sk. og Lindebjerg Sk.), er jevnt i den nordlige Deel, sydpaa derimod bakket med smukke Skovpartier. Højbjerg, som det høieste Punct, sees overalt i hele Egnen. Sand og Leer vexle i Jordblandingen, der dog kan henføres til den bedre Sort Middeljord. Htk. 251 Tdr. A. og E., og 19 $\frac{1}{2}$ Td. Sksk.

I Sognet: Byerne Jyderup med Kirken, Præstegaard, Skole, Kro, Teglblænderi, Tornved og Høed; Gaardene Sasmosegaard og Sophiesminde. I alt 41 G., 90 H. med 18 H. uden Jord, hvoraf 21 G. og 62 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 981. Ved Siden af Arbeide ved Agerbrug yder Skovarbeide nogen Indtægt for Huusmandsklassen.

Sognet hører til Merløse og Tusse Herreders Jurisdiction (Holbæk), Holbæk Lægedistrict og Amtstuedistrict; 2den Vgkds. Amtets 31te Lægd. Med Annexet Holmstrup i Skippinge Herred danner det een Commune. Kirken tilhører Eieren af Aggersvold. Præstekaldets Reguleringssum er 1352 Rd.; men væsentlige Forandringer i Præstekaldets Indtægter formenes at ville blive en Følge af Tiendereguleringen. Præstegaardens Areal er 89 Tdr. Land af 12 Tdr. Htk. Sognet har kun een Skole med 2 Lærere. Førstelærer har en Jordlod af 18 Tdr. Land (hvoraf de 12 Tdr. høre til en bortarvefæstet Degnegaaard mod en Afgift af 12 Tdr. Byg), aarlig 49 Tdr. Byg og 20 Rd.; Andenlærer 200 Rd. (244)

Stifts-Bjergby Sogn omgivet af Annexet Mørke, fra hvilket det skilles ved Gislinge-Aa, Kundby, Frydendal, Skamstrup og Jyderup S. Arealet, 2607 Tdr. Land, hvoraf 80 Tdr. Fredskov (Friheden), høiner sig i Midten, men daler ned mod fornævnte Aa, for den større Deel leerblandet Jord, paa sine Steder dog ogsaa sandet. Htk. 292 $\frac{1}{2}$ Tdr. A. og E., 2 Tdr. Sksk., 6 Tdr. Msk.

I Sognet: Byerne Stift-Bjergby, ogsaa kaldet Gammel Bjergby, med Kirken af almindelig Bygning, Præstegaard, Skole, Hospital, og Ny-Bjergby. Hovedgaarden Bjergbygaard, 484 Tdr. Land A., leermuldet Hvedejord, 52 Tdr. A og E., 14 $\frac{1}{2}$ Tdr. Htk. Fæstegods, 74 Tdr. Arvefæstegods); Avlsgaarden Vilhelmsdal. I alt 27 G., 39 H. med og 16 H. uden Jord, hvoraf 14 G. og 29 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 627, hvis væsentligste Erhverv er Landbrug.

Sognet hører til Merløse og Tusse Herreders Jurisdiction (Holbæk), til Holbæk Lægedistrict og Amtstuedistrict; 2den Vgkds. Amtets 25de Lægd. Sognet danner med Annexet Mørke een Commune. Kirken tilhører Eieren af Bjergbygaard. I Stifts-Bjergby ligger et Hospital for 4 Fattige, stiftet 783 af N. Teilmann. Capital c. 1600 Rd. Præstekaldets Reguleringssum er 980 Rd. Tienden er efter Fastsættelsen forøget med c. 30 Tdr. Byg, i alt nu 184 Tdr. Byg. Præstegaardens Areal 100 Tdr. Land af 13 Tdr. Htk. Sognet har kun een Skole, Læreren 7 Tdr. Land, aarlig 40 Tdr. Byg, c. 20 Rd.

Stifts-Bjergby kaldes Sognet til Forskjel fra Munke-Bjergby i Alsted Herred (ved Sorø Kloster) og Slots-Bjergby i Slagelse Herred (ved Antvorskov Slot).

Ved Kirkens nordre Side er et Begravelsescapel for Johan Adolf de Clerque, til Bjergbygaard, og hans Hustru Karen Werkmester, begge døde 1729.

Bjergbygaard tilhørte i det 15de Aarhundrede Familierne Dresselberg, Parsberg, og Andre. Imod Slutningen af Frederik den 4des Tid eiede den ovennævnte Joh. Adolf de Clerque Gaarden. I Midten af forrige Aarhundrede eiedes den i længere Tid af daværende Cancelliraad I. T. Neergaard til Ringsted Kloster. I Aaret 1783 købte Geheimeraad Numsen den for 42,000 Rd. D. C. I Aaret 1803 købtes Gaarden for 115,300 Rd. D. C. af Major Cosm. Bornemann, i hvis Families Eie den endnu er. Hovedbygningen er opført 1805 af Grundmuur.

Mørke eller Mørkjøb Sogn, Annex til Stifts-Bjergby, omgivet af dette S., Skamstrup, Frydendal og Lundby S. samt Merløse H. Kirken noget vestlig i Sognet, c. 2 M. s. v. for Holbæk. Arealet, 2409 Tdr. Land, hvoraf 98 Tdr. Land Fredskov (Mørke Sk. og Vented Sk.). er mod Nord siidt og jævnt, sydligere mere bakket, temmelig sandet, med Enge ved Gislinge- og Tudse-Aaer paa Vest- og Østgrænsen. Htk. 241 Tdr. Htk. A. og E. 4½ Tdr. Sk.

I Sognet: Byerne Mørke, med Kirken af almindelig Bygning, Bakkerup, hvori Skole, Tvede, hvori en Kro, Vented, Nøkkentved, hvori en Gaard paa 100 Tdr. Land af 13 Tdr. Htk.; Hovedgaarden Mørkegaard eller Store-Mørkegaard, af Htk. 26 Tdr. A. og E. med omtrent 400 Tdr. Land (c. 50 Tdr. Htk. Fæstegods, Mørke Kirke). I alt 28 G., 63 H. med og 38 H. uden Jord, hvoraf 12 G. og 56 H. udenfor Byerne. (245)

Indvaanere: 843. Udenfor Agerdyrkning intet væsentligt Erhverv. Sognet hører i administrativ Henseende til de samme Districter som Hovedsognet; 2den Vgkds. Amtets 30te Lægd. Kirken tilhører Eierne af Mørkegaard. I Sognet kun een Skole i Bakkerup. Læreren har 5½ Tdr. Land, aarlig 42 Tdr. Byg, c. 30 Rd.

I Kirken findes Altertavle og Helgenbilleder fra den Katholske Tid. I Sakristiet, baf Alteret, en Kiste, hvori hviler Fru Anne Brahe; hun var Enke efter Rigsraaden Manderup Parsberg (som i sin Ungdom havde den bekjendte Duel med Tyge Brahe). Under Taarnet staa flere Kister med fordums Eiene af Mørkegaard.

Mørkegaard eller Store-Mørkegaard hed tilforn Toftholm og var i forskellige adelige Familiers Besiddelse, deriblandt Familien Bryske. Siden tilhørte den tilligemed Torbenfeld (Frydendal) en kort Tid Kong Frederik den 3die. I forrige Aarhundrede eiedes den af Geheimeraad Niels Benzon og hans Søn Statholder Jacob Benzon, o. Fl. Hovedbygningen, fra Midten af forrige Aarhundrede, er Muur og Bindingsværk, 1 Etage.

Skamstrup Sogn omgivet af Merløse og Skippinge H., Jyderup, Stifts-Bjergby Mørke og Frydendal S. Kirken omtrent midt i Sognet, c. 2½ M. s. v. for Holbæk. Arealet, 5035 Tdr. Land, hvoraf 288 Tdr. Land Fredskov (Viinstrup Skov, Skamstrup Seie), i det Hele leret Jord, er høitliggende, med flere betydelige Bakker, hvoriblandt Knøsen, 309 Fod høi, hvorfra haves en af Sjællands videste Udsigter, man seer Kallundborg, Holbæk, Roeskilde, Ringsted, Sorø og Slagelse, samt skal kunne tælle derfra 72 Kirken. Paa Sydgrænsen løber Aamoseaa med omliggende Enge og Mosestrækninger. Fra Skjellingsted til Kongsted i Nidløse S. er fornylig anlagt en Vase og Bro over Aamosen og Aaen. Htk. 398 Tdr. A. og E., 33 Tdr. Sksk.

I Sognet: Byerne Skamstrup med høitliggende Kirke, Præstegaard, Lisedal og Lille Mørkegaard samt Skovriderboligen Viinhuset. I alt i Sognet 69 G., 75 H. med 11 H. uden Jord, hvoraf 37 G. og 48 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 989. Agerbrug er Hovedhverv. For den fattigere Klasse yde Skovene noget Arbeide.

Sognet hører til Merløse og Tusse Herreders Jurisdiction (Holbæk), til Holbæk Lægedistrict og Amtstuedistrict; 2den Vgkds. Amtets 32te Lægd. Det danner med Annexet Frydendal een Commune og begge Sogne udgjøre eet Sognefogeddistrict. Kirken tilhører Eieren af Frydendal. Præstekaldets Reguleringssum er 940 Rd. Siden Fastsættelsen af denne er imidlertid Korn tienden forøget med noget over 100 Tdr. Byg. Præstegaardens Areal er 89 Tdr. Land af 8 Tdr. Htk. Sognet har kun een Skole i Skamstrup. Læreren har en Jordlod af 8 Tdr. Land, hvoraf dog 2 Tdr. Kirkejord, aarlig 47 Tdr. Byg.

Ved Skamstrup By ligger en Banke, kaldet Girrebjerg, af hvis endnu kjendelige Besætninger af Volde og Grave Dr. Larsen i hans Topographie af Holbæk Amt, 2det Bind, 1842 giver en høiagtig Beskrivelse og kommer til det resultat, at de Svenske muligviis der have havt en Leirplads i Krigen 1658 – 60. I Danske Atlas 6te Tome, S. 188 (Anm. I), yttres herom: ”Ved Skamstrup By ligger i Ravnebjerg en høi Banke, hvorfra man kan see næsten 5 Mile ind i Ods Herred; Bakken er afstukken i Qvadrat med et Batteri, og efter Tradition (246) skal Byen forhen være kaldet Skammelstrup efter en Herremand, nemlig Peder Skammelsen, som skal have eiet og boet i Byen, og havt denne Banke til et Lyststed. Det kan dog vistnok antages, at den har været ”ei blot til Lyst. Etatsraad Estrup har i hans Beskrivelse af Kongsdal yttret den Anskuelse, at denne Borgplads har været et af Marsk Stigs og Tilhængeres faste Steder.

Frydendal Sogn, Annex til Skamstrup, omgivet af dette S. og Mørke S., samt Sønder-Jernløse og Ondløse S. i Merløse H. Kirken midt i Sognet, ved Hovedgaarden Frydendal, c. 2 M. s. v. for Holbæk. Arealet, 1485 Tdr. Land, hvoraf henved Halvdelen Fredskov (Ore Krog, Gamle Ore, Dyre Hegn og Nyvang), for den større Deel god leerblandet Jord. I Sognet ligge flere Smaasøer, den største benævnes efter den derved liggende Hovedgaard Frydendal-Sø Htk. 107 Tdr. A. og E., samt 3 Tdr Msk.

I Sognet, som ikke har nogen Landsby, ligger, foruden Kirken, Hovedgaarden Frydendal med 97 Tdr. Htk. (c. 500 Tdr. Htk. Bøndergods, Frydendal, Skamstrup og Kundby Kirke- og Kongetiende), en Skole, en Vind og Vandmølle, en forhenværende Birkedommergaard og 20 – 30 Huse.

Indvaanere: 203. Huusmændene ere for største Delen Arbeidere for Hovedgaarden.

Sognet hører til de samme Administrativdistricter som Hovedsognet Skamstrup, med hvilket det ogsaa danner een Commune og har Sognefoged tilfælles; 2den Vgkds. Amtets 29de Lægd. Kirken tilhører Eieren af Frydendal. Sognet har een Skole; Læreren har 6 Tdr. Land, aarlig 51 Tdr. Byg.

Kirken. Som ligger tæt ved Frydendal Hovedgaard, er lille, dog med Taarn, og bygget udelukkende af Muursten. Den hører til vore yngre Landsbykirker. Da den er bygget omtrent 1457 af Hr. Engelbrecht Albrechtsen Bydelsbach til Torbenfeld, ”for hans Svageligheds Skyld, samt for hans og hans Frues Saligheds Skyld.” Altertavlen skal være malet af Krock.

Frydendal Hovedgaard, det gamle Torbenfeld, er bygget paa en Ø i en lille Sø; den tilhørte i det 14de Aarhundrede den fra Tydskland indkomne, endnu blomstrende Slægt Moltke. I det næste Aarhundrede Bydelsbacherne og gennem hele de 16de Aarhundrede den bekjendte Adelsslægt Gjøe eller Gøye, deriblandt Hr. Mogens Gøye, Rigshofmester, sin Tids rigeste Jordegodseier, som døde 1544. 1616 kom Gaarden til Otto Brahe, hvis Søn Manderup Brahe, opførte den nuværende Hovedbygning. Ikke længe efter blev den ved Mageskifte overdraget til Kong Frederik III, som eiede den fra 1668 til sin Død; han lod den først kalde Frydenborg, med befalede kortetter, samt lod det tinglyse, at Gaarden under Straf skulde benævnes Frydendal. Blandt de senere Eiere var den fra den spanske Successionskrig berømte Generallieutenant Johan Rantzau, der gjorde meget for Gaarden og Godset; han døde 1708. Hans Søn, Oberst Christian Rantzau, som efter Faderen fik Gaarden, havde kong Christian V til Faddergave givet Kundby Kirke, der siden har havt samme Eiere som Frydendal Hovedgaard. I Aaret 1764 kjøbtes Gaarden af General-Krigs-Commissair Steffen Hansen, og efter hans Død 1770 gik den over hans Søn, den af Landbo-Reformerne fortjente Rentekammer-Deputeret Conferentsraad Vilh. Aug. Hansen, som forbedrede Jorderne meget; † 1796. Gaarden kom derpaa 1901 til Familien van Deurs, i hvis Eie den endnu er. Gaardens Bygninger ere anseelige. Borggaarden 3 Fløie med 2 Stokværk, samt tvende Taarne; murede Broer over Søen. Vidtløftige, tildeels teglhængte, Lade og Staldbygninger ere anseelige. Borggaarden 3 Fløie med 2 Stokværk, samt tvende Taarne; murede Broer over Søen. Vidtløftige, til deels teglhængte, Lade og Staldbygninger. Smuk Lystskov og Dyrehave. 1764 solgtes Gaard og Gods for 88,600 Rd. D. E., i 1801 for 182,000 Rd. D. C.

Torbenfeld Kirke, hvortil ved des Oprettelse henlagdes Hovedgaarden Torbenfeld samt de to, senere under Gaarden inddragne, Landsbyer Torbenfeld og Simenfeld, var oprindelig et Capel under Skamstrup Kirke og Sogn, under hvilket Arent Berntsen i ”Danmarks og Norges frugtbare Herlighed” trykt 1656 – 60, ogsaa (247) henfører Torbenfeld Hovedgaard, uden at nævne noget Sogn af dette Navn. Sognet Frydendal opstod derimod først som et selvstændigt Sogn i Slutningen af 17de Aarhundrede, efterat Torbenfeld Hovedgaard havde faaet nuværende Navn Frydendal, og har siden været er Annex til Skamstrup Sogn.

Løve Herred,

Det sydligste i Holbæk Amt, omgives mod Vest af Store-Belt, mod Nord af Arts og Skippinge Herreder, samt paa en kort Strækning af Tusse Herred, adskilt derfra ved Aamose-Aa og Halleby-Aa, mod Øst af Merløse Herred og mod Syd af Sorø Amt. Jorderne, der tildeels ere bakkede. Ere i det Hele frugtbare og leermuldede, mod Vest dog mere sandede; langs Aaløbene paa den nordlige Side gode Engstrækninger; i den nordlige og vestlige Deel noget Skov. Fladeindholdet udgjør c 4 $\frac{1}{4}$ [□] Miil. Htk. Er 3885 Tdr. A. og E., 79 Tdr. Sksk., samt 29 Tdr. Msk. Indvaanernes Antal ved Folketællingen i 1855 var 12, 179. I geistlig Henseende henhøre de to Sogne Nidløse og Tersløse af Merløse Herred, som ligge syd for Aamose-Aaen, til Løve Herred, der er forenet med Arts Herred til eet Provsti.

Sæby Sogne, et af Sjællands største Sogne, næsten 2 M. lang og indtil $\frac{1}{2}$ M. bred, omgivet af Tiis-Sø, Annexet Hallenslev, Finderup, Ruds-Vedby og Rerslev S., samt Holmstrup og Jordløse S. i Skippinge H., hvorfra det adskilles ved Aamose-Aa, efter Forbindelsen med Afløbet fra Skarre-Sø kaldet Halleby-Aa, der omløber Sognets Nordgrændse i en stor

Krumning og udmunder i Tiis-Sø. Kirken, i Sognets sydlige Ende, c. 3 M. s. o. for Kallundborg og 21/4 M. n. for Slagelse. Arealet, 7103 Tdr. Land, hvoraf 441 Tdr. Land Fredskov, (Møllevang, Hallebyore Sk., Enghave, Skimmel Sk., Marielund m.fl.) er, som Følge af Sognets store Udstrækning, af høist forskellig Bonitet, med høi og bakket Overflade (navnlig mærkes Kløveshøi, 322 Fod, og Snarebanke), samt Skov og Mosedrag, især paa Nordsiden langs Aamose-Aa. Htk. 554 Tdr. A. og E., 36 Tdr. Sksk., 13 Tdr. Msk. En Engstrækning paa den modsatte Side af Tiis-Sø hører til Sognet.

I Sognet: Sæby Kirke, bygget i Korsform, eenlig beliggende ved Tiis-Sø, Byerne Sæby, ved Landeveien fra Kallundborg til Slagelse og Sorø, med Præstegaard, Skole, Apothek, Ougtvad, Uglerup, Løgtved, Skole, Buerup, Frendved (anført i Danske Atlas, Dr. Larsens Manuscript og i Generalstabens Dislocationstabeller, men ikke paa Kortene), Halleby, Hallebyore (i Nærheden Askvad Skole); Hovedgaarden Sæbygaard, ved Sæby Kirke, 61 Tdr. Htk. A. og E., 620 Tdr. Land (173 Tdr. Htk. Fæstegods, betydelige Skove), Falkenhøi 21 Tdr. Htk., (samt 8 Tdr. Fæstegods), 230 Tdr. Land, (248) Frihedslund 30 Tdr. Htk., 350 Tdr. Land (hertil 77 Tdr. Htk. Fæstegods, Hallenslev og Solbjerg Kirker), Selchausdal 58 Tdr, Htk. A. og E., 23 Tdr. Sksk., i alt 933 Tdr. Tdr. Land, hvoraf 355 Tdr. Skov (287 Tdr. Htk. Fæstegods, 33 Tdr. Arvefæstegods), Nøragergaard 52 Tdr. Htk. (160 Tdr. Htk. Fæstegods, 300 Tdr. Land Skov); Avlsgaarden Hallebygaard, 20 Tdr. Htk.; Kattrup Vind- og Vandmølle, Stridsmølle (Vandmølle), Teglbrænderi ved Raschenberg. I alt 58 G., 129 H. med og 53 H. uden Jord, hvoraf 41 G og 133 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 1764. Ved siden af Agerbruget giver Skovarbeide noget Bierhverv.

Sognet hører under Løve Herreds Jurisdiction (Høng), Kallundborg Amtstuedistrict og Slagelse Lægedistrict; 3die Vgkds. Amtets 62de Lægd. Med Annexet Hallenslev een Commune. Kirken eies af Universitetet. Præstekaldets Reguleringssum 1480 Rd. Tienden er siden Reguleringen forøget med 21 Tdr. Byg, Arvefæsteafgiften med 10 Tdr. Byg. Præstegaardens Areal er 42 Tdr. Land, 7 Tdr. Htk. I Sognet 3 Skoler, Sæby Skole, Løgtved Skole og Astvad Skole, Lærerne have hver 6 Tdr. Land, aarlig resp. 48, 43 og 43 Tdr. Byg. Til Sognets Fattig- og Skolevæsen er skjænket det Mylins-Holstein-Rathlouske Legat paa 1000 Rd.

Sognets oprindelige Navn er vistnok Søby, efter Tiis-Sø.

Sæbygaard angives af flere Forfattere at have tilhørt Esbern Snare, der fortælles at være død der paa Gaarden idet han faldt ned af eb Trappe og slog sig ihjel paa en Møllesteen. Gaarden var i henved 200 Aar et kongeligt Lehn, hvorefter senere benævnedes Sæbygaards Amt. Efter Souverainiteten kom Hovedgaarden i Rentemester Henrik Müllers Besiddelse, fra hvis Familie den atter kom til Geheimeraad Fredr. Adeler og dennes Svigerson Conferentsraad Laur. Benzon, der 1741 opførte Hovedbygningen. Henimod Slutningen af forrige Aarhundrede udlagdes Parcelgaardene Frihedslund og Falkehøi (saaledes kaldet efter en Oberst Falkenskjold, Eier af Sæbygaard) fra Hovedgaarden, som ogsaa hvad Godset angaaer er bleven betydelig formindsket; Gaardens Beliggenhed er høi med viid Udsigt. Hovedbygningen er af Grundmuur, 2 Etager høi, til denne støder en meget betydelig Have.

Selchausdal hed forhen Gundetved og tilhørte i lang Tid Arenfeldterne. Da Generalkrigscommissair Selchau 1791 købte Gaarden, fik den sit nuværende Navn.

Hovedbygningen, om given af Grave, er 1 Etage, Muur- og Bindingsværk, bygget 1701 af daværende Eier Cancelliraad Brostrup Albertin.

Raschenberg, hvis gamle Navn er Katstrup, tilhørte efter Souveraniteten Rentemester Henrik Müller; siden gik den igjennem mange Hænder. Den for nogle Aar siden afdøde Godseier Kammerherre Mylius købte i Aaret 1800 Gaard og Gods, men var dog ikke i uafbrudt Besiddelse af samme. Han gjorde endeel Forbedringer paa Gaarden og fik kongelig Tilladelse til at kalde dem Raschenberg, efter hans Moders Familienavn Rasch. Hovedbygningen er af Grundmuur.

Nørager er en gammel Hovedgaard, men Eiere af Betydenhed kjendes ikke. I den nyere Tid er den kommen i Familien Moltkes Besiddelse. Hovedbygningen er af Muur- og Bindingsværk.

Hallenslev Sogn, Annex til Sæby, omgivet af dette S., Finderup og Gjørlev S., samt Tiis-Sø. Kirken, nordlig i Sognet, 2½ M. s. o. for Kallundborg og 2½ M. n. for Slagelse. Arealet 1303 Tdr. Land, er deels leermuldet, deels sandmuldet, paa flere Steder siidt, betydelige Enge og Tørvemoser. Htk. 124 Tdr. A. og E.

I Sognet: Byerne Hallenslev med Kirken i Korsform, Skole, (249) Torpe, Hallenslev Vindmølle. I alt 26 G., 29 H. med og 21 H. uden Jord, hvoraf 18 G. og 26 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 453. Ved Siden af Agerdyrkningen er Tørvtilvirkning her af særlig Betydning.

Sognet hører til de samme Administrativdistricter som Hovedsognet; 3die Vgkds. Amtets 64de Lægd. Kirken tilhører Eieren af Frihedslund. Een Skole, i Hallenslev; Læreren har 5 Tdr. Land, aarlig 43 Tdr. Byg.

Rerslev Sogn, omgivet af Annexet Ruds-Vedby, Sæby og Skjellebjerg S., samt Nidløse S. i Merløse H. og Holmstrup S. i Skippinge H. Kirken, paa Sognets Sydvestside, c. 2 ¼ M. n. for Slagelse. Arealet, 3490 Tdr. Land, hvoraf 126 Tdr. Land Fredskov, er i det Hele let Jord, høit, banket og sandet, og kun i Dalene noget leret. I den nordostligste Deel af Sognet ligger en Strækning af Aamosen, og den samme gennemskjærende Aa danner her Grændsen, Htk. 228 Tdr. A. og E., 7 Tdr. Sksk.

I Sognet: Byerne Rerslev ved Landeveien mellem Nykjøbing og Skagelse, med Kirken, lille af sædvanlig Bygningsform, Præstegaard, Skole, Riisbjerg (af meget spredt Beliggenhed), Sønderød, Hesselbjerg og Taagerup; Avlsgaarden Hesselbjerggaard med 25 Tdr. A. og E. (hvoraf 1½ Td. Henlagt til nogle Huse), samt 3 ¾ Tdr. Sksk., Avlsgaarden Løies. I alt i Sognet 47 G., 78 Huse med og 33 H. uden Jord, hvoraf 35 G. og 52 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 979. Ved siden af Agerbruget er her ikke noget Erhverv af Betydning.

I administrativ Henseende hører Sognet under Løve Herreds Jurisdiction (Høng), under Slagelse Lægedistrict og Kallundborg Amtstuedistrict; 3die Vgkds. Amtets 63de Lægd. Sognet danner med Annexet Ruds-Vedby een Commune. Kirken tilhører Eieren af Vedbygaard. Præstekaldets Reguleringssum er 1080 Rd. Korntienden er 239 Tdr. Byg, Smaaredsel og Refusion c. 140 Rd., Offer 300 Rd.; Præstegaardens Areal 114 Tdr. Land, af 11 Tdr. Htk. I Sognet een Skole, Læreren har 6 Tdr. Land, aarlig 46 Tdr. Byg.

Ruds-Vedby Sogn, Annex til Rerslev, omgivet af dette Sogn, samt Skjellebjerg, Ørslev, Finderup og Sæby S. Kirken, midt i Sognet, c. 2 M. n. for Slagelse. Arealet, 3007 Tdr. Land, hvoraf 312 Tdr. Land Fredskov (Vedbygaards Sk. og Enemærks Sk.), er temmelig bakket og i det Hele let Jord, dog findes i Dalene paa flere Steder god Jord, med lave Engstrækninger og Tørvemoser, samt flere fortrinlige Kildevæld. Htk. 200 Tdr. A. og E., 15½ Td. Sksk., samt 1 Td. Msk.

I Sognet: Byen Vedby eller Ruds-Vedby, beliggende omtrent hvor Nykjøbing – Slagelse og Kallundborg – Sorø Veien skjære hinanden, med Kirken, Skole, Jernstøberi og Vognfabrik, Kro: Hovedgaarden Vedbygaard af Areal 460+ Tdr. Land A. og E., 10 Sksk., (hertil hører endvidere 212 Tdr. Htk. Fæstegods, Kirkerne i Rerslev og Vedby med Tiender, Vedby Sogns Kongetiende, Vedby Vind- og Hestemølle paa Gardens Mark, et Teglblænderi); Parcelgaarden Conradineslyst af 570 Tdr. La. A. og E. og 90 Tdr. Land Skov, med Htk. 25½ Td. (250) A. og E., 5 Tdr. Sksk. (og nogle Huse); Arvefæstegaarden Buskysminde f 14 Tdr. Htk. I alt 29 G., 80 H. med og 33 H. uden Jord, hvoraf 26 G. og 84 H. udenfor Byen.

Indvaanere: 827. Agerbrug, Dagarbeide ved dette og noget Skovarbeide ere Hovederhvervskilderne. Det fornævnte Jernstøberi og Vognfabrik, samt Teglblænderiet give ogsaa Udkomme for flere Haandværkere og Dagleiere.

Sognet hører til de samme Administrativdistricter som Hovedsognet; Vedby Kro er Valgsted for Amtets 3die Folkethings-Valgkreds. Amtets 75de Lægd. Kirken tilhører Eieren af Vedbygaard. I Sognet kun een Skole; Læreren har 4½ Tdr. Land, aarlig 42 Tdr. Byg.

Kirken er lille, ved samme er i forrige Aarhundrede bygget et siirligt Begravelsescapel for familien Barner; deri hviler Geheimeraad, Stiftamtmand i Sjællands Stift, J. J. H. Barner til Vedbygaard, † 1765, og hans Hustru Mette Amalie, født Rosenkrands, † 1755.

Vedbygaard kom ved Mageskifte for Skjoldnæsholm i Aaret 1429 til Familien Rud, hvilken Adelsslægt, som endnu giver Sognet sit Navn, eiede den i næsten 200 Aar, hvorefter den i henved 100 Aar tilhørte Familien Grubbe. I forrige Aarhundrede eiede Familien Barner den, og fik den ved Bevilling af 17de Mai 1767 oprettet til Stamhuus under Navn af Barnersborg; efter kgl. Bevilling af 14de Marts 1794 blev Stamhuset ophævet, og en Fideicommiss-Capital af 60,000 Rd. bestemt til at substituere det. 1796 blev Conradineslyst frasolgt Gaarden. I de 2 første Decennier af dette Aarhundrede forblev Gaarden endnu hos Familien Barner, men har siden havt forskjellige Eiere. Den kjøbtes 1738 for 14,000 Rd. Kroner, og 1844 for 230,000 Rd.

Hovedbygningen er i 4 Fløie, af svær Grundmuur; den ældre Deel opført af Knud Rud, † 1589.

Skjellebjerg Sogn, Annex til Tersløse i Merløse H., omgivet af dette H., Rerslev, Ruds-Vedby og Ørslev S., samt Nordrup S. i Sorø Amt. Kirken, omtrent midt i Sognet, c. 1 ¾ M n. n. v. for Sorø og 2 M. n. n. o. for Slagelse. Arealet, 2146 Tdr. Land, hvoraf 23 Tdr. Land Fredskov (Vaase Skov), er for den største Deel Leeret Jord, meget bakket, kun paa Sydgrændsen findes simpige Strækninger langs Tude-Aa, som danner Sognets sydlige og vestlige Grændse mod Sorø Amt. Landeveien mellem Kallundborg og Sorø passerer Sognet og Kirkebyen. Htk. 150½ Td. A. og E., 20 Tdr. Sksk.

I Sognet: Byerne Skjellebjerg og Taaderup. I alt 31 G., 37 H. med og 7 H. uden Jord, hvoraf 12 G. og 36 H. udenfor Byerne. I alt 31 G., 37 H. med og 7 H. uden Jord, hvoraf 12 G. og 36 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 450. Jordbrug er det eneste fremtrædende Erhverv. I Sognet boer en Leesmed, hvis Varer finde stor Afsætning. Sognet hører til Løve Herreds Jurisdiction; 3die Vgkds. Amtets 65de Lægd. Kirken tilhører Sorø Academi. Sognet har kun een Skole, i Skjellebjerg; Læreren har 8 Tdr. Land, aarlig 43 Tdr. Byg, 26 Rd.

Ørslev Sogn omgivet af Solbjerg, Finderup, Ruds-Vedby og Skjellebjerg S. samt Sorø Amt, hvorfra det paa en lang Strækning Adskilles ved Tude-Aa. Kirken, i Sognets sydlige Udkant ved Tude-Aa, c. 1 Miil n. for Slagelse. Arealet, 2986 Tdr. Land, hvoraf blot 14 Tdr. Land Fredskov, er lavt, og af i det Hele let sand- og tildeels (246) leermuldet Jord, med fortrinlige Tørvemoser og side Enge, især langs Tude-Aa; her mærkes blandt flere, den temmelig betydelige Steenmose Htk. 262 Tdr. A. og E., 1 Td. Sksk.

I Sognet: Byerne Ørslev med Kirken, Præstegaard, Skole, og Kragerup. Hovedgaarden Kragerupgaard af 73 Tdr. Htk. Med 962 Tdr. Land, hvoraf 668 Tdr. Ld. Ager, 144 Tdr. Ld. Eng og 150 Tdr. Ld. Skov (hertil 256 Tdr. Htk. Fæstegods og 27 Tdr. Htk. Og Finderup Kirke-Tiende af 446 Tdr. Htk.) I alt 32 G., 38 H. med og 11 H. uden Jord, hvoraf 27 G. og 37 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 571. Det synes ikke, at der i Sognet ved Siden af Agerbrug drives noget Erhverv eller Beskæftigelse af noget som helst Omfang. Det bemærkes endog i vedkommende Beretning om Sognet, at der i den dette mod Øst og Syd begrænsende Tuse-Aa findes Gjedder, Aborrer og Aal, men at Ingen forstaaer at fange dem.

Sognet hører under Løve Herreds Jurisdiction (Høng). Slagelse Lægedistrict og Kallundborg Amtstuedistrict; 3die Vgkds. Amtets 67de Lægd. Med Annexet een Commune. Kirken tilhører Eieren af Kragerupgaard. Præstekaldets Reguleringssum er 1512 Rd. Præstegaardens Areal c. 240 Tdr. Land, hvoraf en stor Deel Mose, Htk. 22 ¼ Tdr. Kun een Skole. Læreren har 12 Tdr. Ld., aarlig 38 Tdr. Byg, 25 2/3 Rd.

Kirken skal forhen have været større. I Choret ere 2 Liigstene indmurede, over Claus Ulfeld, † 1566, og Eggert Ulfeld, † 1583, begge Eiere af Kragerup.

Kragerup Hovedgaard forekommer alt i det 14de Aarhundrede. Den tilhørte i 16de Aarhundrede Familien Ulfeld. Senere blev den 1623 af Christian den 4de givet til Cantsler Christian Friis, en af de 2 Adelsmænd, der stemte ubetinget for Christian den 4des Forslag om Vornedskabets Ophævelse paa Sjælland og Laaland; han opførte en Grundmuret Bygning med 3 Fløie af 2 Etager. Efter hans Død 1639 hans Søn, den kjække Oberst Hans Friss til Clausholm (Stifter af ”den Hørningske Stiftelse”), der solgte Gaarden til Frederik Urne, efter hvem atter Geheimeraad Ove Juel eiede den. Hans Datter, Marte Marie Juel, giftede sig med Fogeden paa Gaarden, Poul Pedersen Lerskov. I Slutningen af forrige Aarhundrede tilhørte den Justitsraad Andr. Fogh, en virksom Landmand og Godseier. I Aaret 1802 købtes Kragerup for 165,000 Rd. D. E. af Landvæsens-Commissair J. K. Dinesen, i hvis Families Eie den endnu er.

Solbjerg Sogn, Annex til Ørslev, omgivet af dette S., Finderup, Gjerslev og Havrebjerg S., samt Sorø Amt. Kirken, midt i Sognet, c. 1 ¼ M. n. for Slagelse. Arealet 1320 Tdr. Land, er af god Bonitet, med temmelig jevn Overflade og paa Nordgrænsen en Mosestrækning, Raamosen. Htk. 143 ½ Tdr. A. og E.

I Sognet er kun den ene By Solbjerg med Kirken af almindelig Bygning, og Skole. Endvidere Hovedgaarden Solbjerggaard af 25 Tdr. Htk. Og c. 90 Tdr. Land, og Avlsgaarden Hammeldrup af 13 Tdr. Htk. Og c. 90 Tdr. Land. I alt i Sognet 24 G., 22 H. med og 11 H. uden Jord, hvoraf 19 G. og 30 H. udenfor Byen.

Indvaanere: 483. Om disses Erhverv gjælder det samme som foran er anført med Hensyn til Hovedsognet Ørslev. (252)

Sognet hører til samme Administrativinddelinger som Hovedsognet; 3die Vgkds. Amtets 68de Lægd. Kirken tilhører Eieren af Frihedslund. Kun een Skole. Læreren har 6 Tdr. Land, aarlig 44 Tdr. Byg, 22 Rd.

Solbjerggaard tilhørte i 14de og 15de Aarhundrede Familien Bille. Siden synes den en at have været underlagt en fordums Herregaard Skafteløvgaard i Sorø Amt. For 50 Aar siden var der endnu et Bøndergods af c. 150 Tdr. Htk. Under Gaarden. Hovedbygningen er 1 Etage af Grundmuur.

Havrebjerg Sogn omgivet af Gjerslev og Solbjerg S., samt Sorø Amt. Kirken paa Sognets Sydgrænde, c. ¾ M. n. v. for Slagelse. Arealet. 2050 Tdr. Land, den nordlige Deel er jevn og leerblandet; syd paa findes sandede og tørre Høidestrækninger: Blæsing Bakker, fra hvilket have en viid Udsigt. Tude-Aaen danner hele Sydgrænsen mod Sorø Amt. Htk. 230 ½ Tdr. A. og E., 16 Tdr. Msk.

I Sognet: Byerne Havrebjerg med Kirken, Præstegaard og Skole, Blæsing og Krænkerup, hvori en Gaard paa 150 Tdr. Land og 20 Tdr. Htk. Ved førstnævnte By ligger en Vind- og en Vandmølle. I alt i Sognet 33 G., 42 H. med og 12 H. uden Jord, hvoraf 21 G. og 47 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 642. Ved Siden af Agerbruget og den fornævnte Møllebedrift er her ingen Erhvervsgrene af nogen Betydenhed.

Sognet hører under Sorø Birks Jurisdiction (Sorø), under Slagelse Lægedistrict og under Kallundborg Amtstuedistrict; 3die Vgkds. Amtets 69de Lægd. Sognet har sit eget Sogneforstanderskab, ligesom Annexet Gudum, der ligger i Sorø Amt, ogsaa har sit særskilte Sogneforstanderskab. Kirken tilhører Sorø Academi. Præstekaldets Reguleringssum er 940 Rd. Præstegaarden har et Areal af 53 Tdr. Land, af 6½ Td. Htk. Kun een Skole, Læreren har 6 Tdr. Land, aarlig 28 Tdr. Byg, 36 Rd.

I Kirken, der er en smuk Landsbykirke, men uden særlig Mærkelighed i Bygning, ligger begravet Sognepræsten J. Günther, † 1770. efter at have været Præst der paa Stedet i 54 Aar. Han har skjænket 1500 Rd. til Frederiks Hospital i Kjøbenhavn.

Gjerslev Sogn omgivet af Drosselbjerg, Gjerslev, Finderup, Solbjerg og Havrebjerg S., samt Sorø Amt. Kirken, paa Sognets Østside, c. 1½ M. n. for Slagelse. Arealet, 3769 Tdr. Land, er

mod Nord temmelig jevnt og leerblandet, med mange Tørvemoser, den sydlige Deel mere bakket og sandet. Htk. 375 Tdr. A. og E.

I Sognet: Byerne Gjerslev med Kirken af almindelig Bygning, Skole, Løve med Skole, Kro (ved Landeveien mellem Kallundborg og Slagelse), Knudstrup, Troelstangshuse og Bredelænge, de tvende sidste ikke egentlige Byer, men Rækker af Huse langs med Maglemose: Herregaarden Løvegaard af c. 450 Tdr. Land med 47 Tdr. Htk. (hertil Gjerslev Kirke og endeel Huse af tilsammen 9 Tdr. Htk; Roneshøi Skole paa Løve Byes Mark; 2 Teglværker. I alt 69 G., 93 H. med og 97 H. uden Jord, hvoraf 55 G. og 139 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 1474. Ved Siden af Agerbruget, der deels som egen Bedrift, deels som Dagarbeide afgiver det væsentligste Udkomme for Sognets Beboere, finde endeel Huusmænd Arbeide ved Teglværkerne, (253) (hvoraf det ene paa Knudstrup Mark, der hører under Bøstrup, er meget betydeligt); ligesom ogsaa Tørvtilvirkningen er et vigtigt Erhverv for denne Klasse. I de senere Aar ere ved Gaardene anlagt nogle Frugthaver.

Sognet hører under Løve Herreds Jurisdiction (Høng), under Slagelse Lægedistrict og Kallundborg Amtstuedistrict; 3die Vgkds Amtets 70de Lægd. Sognet danne en egen Commune. Kirken tilhører Eierne af Løvegaard. Præstekaldets Reguleringssum 1320 Rd. Præstegaardens Areal 103 Tdr. Land med 13½ Td. Htk. I Sognet 3 Skoler. Læreren ved Gjerslev Sk. har 7½ Tdr. Land, Læreren ved Løve Sk. 5 Tdr. Ld.; Læreren ved Roneshøi Skole 6 Tdr- Ld., desuden reglementeret Lønning.

Løvegaard er først oprettet 1722 af nogle afbrændte Bøndergaarde i Løve By, og fik efterhaanden c. 160 Tdr. Htk. Bøndergods. Den kjøbtes i Aaret 1803 for 60,000 Rd. D. C., men blev allerede i 1806 solgt for 120,000 Rd. D. C.

Finderup Sogn omgivet af Gjørlev, Hallenslev, Sæby, Ruds-Vedby, Ørslev, Solbjerg og Gjerslev S. Kirken, i Sognets sydligste Deel, 1½ M. n. for Slagelse. Arealet, 4278 Tdr. Land, er af god Bonitet, lavt i mod Vest, høiere mod Øst. Htk. 457 Tdr. A. og C.

I Sognet: Byerne Finderup, beliggende paa en Banke, med Kirken af almindelig Bygning, høit Taarn, Høng, hvori Thingsted for Løve Herred og Gaarden Odinsgaard, hvor Herredsfogden boer, desuden Skole, og Vind-Mølle, Herslev, Kulby og Tjørnelunde, Skole, Vind-Mølle. Nær ved sidstnævnte By ligger Veibjerggaard, af 120 Tdr. Land med 13 Tdr. Htk. I alt i Sognet 80G. 97 H. med og 64H. uden Jord, hvoraf 51 G. og 111 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 1482. Ved Siden af Agerbruget drives her ikke noget særligt Erhverv.

Sognet hører til Løve Herreds Jurisdiction (Høng), Slagelse Lægedistrict. Finderup Sogn danner en egen Commune. Kirken tilhører Eierne af Kragerupgaard. Præstekaldets Reguleringssum er 1452 Rd. Ved senere Fastsættelse af Tienden er denne forøget med 20 Tdr. Byg. Præstegaardens Areal er 112 Tdr. Land ed 14½ Td. Htk. Sognet har 2 Skoler, i Høng og i Tjørnelunde. Læreren ved den første har 4½ Td. Land, L. ved den sidste 5½ Td. Land; de nuværende Skolelærere have beholdt den gamle Degnetrave resp. 31 og 29 Tdr. Byg; desuden har hver 6 Tdr. Byg, samt nogen Julerente.

Gjørlev Sogn omgivet af Helsing, Gjerslev, Finderup og Hallenslev S., Annexet Bakkendrup S., samt Arts Herred, hvorfra det paa Nordgrændsen adskilles ved Halleby-Aa. Kirken, midt i Sognet, 2 ¼ M. n. for Slagelse, 2½ M. s. s. v. for Kallundborg. Arealet 3870 Tdr. Land, er af middelgod Bonitet, med temmelig jevn Overflade og betydelig Eng og Tørveskjær, især i Ravns Mose paa Østgrændsen. Gjørlev-Sø staaer i Forbindelse med den mindre Helsing-Sø, med hvilken den tidligere har dannet een større Sø. Htk. 388 Tdr. A. og E.

I Sognet: Byerne Gjørlev med Kirken af almindelig Bygning, Skole, samt en Haandgjerningsskole for Piger, en Gaard (den oprindelige Præstegaard) af 138 Tdr. Land med 16 Tdr. Htk., og Rye med Skole (254) samt en Deel af Ulstrup By, næsten aldeles udflyttet. Hovedgaarden Aagaard af 82 Tdr. Htk. Med er Areal ag 500 Tdr. Land Ager og 400 Tdr. Eng og Kjær (Fæstegods 595 Tdr. Htk., Gjørlev og Helsing Kirker); Avlsgaarden Søgaard, af 165 Tdr. Land, 17 Tdr. Htk. I alt i Sognet 48 G., 47H. med og 54 H. uden Jord, hvoraf kun 9 G. og 37 H. i Byerne.

Indvaanere: 932. De almindelige Kornarter, samt Hør, Hamp og humle til eget Brug og Sennep til Salg, dyrkes. Haveculturen er i det Hele her bedre end i alle de omliggende Sogne, tildeels paa Grund af, at en Mand i Aaret 1834 forærede Beboerne i Gjørlev og Bakkendrup Sogne 800 Frugttræer og siden ved Raad og Daad har søgt at fremme Havevæsenet og vilde Træers Plantning, især til Læ for Haverne.

Sognet hører til Løve Herred Jurisdiction (Høng), til Slagelse Lægedistrict og til Kallundborg Amtstuedistrict; 3 die Vgkds. Amtets 74de Lægd. Kirken tilhører Eieren af Aagaard. Præstekaldets Reguleringssum er 1432 Rd. Den oprindelige Præstegaard i Gjørlev (se foran) er bortfæstet mod en aarlig Afgift af 60 Rd., 4 Tdr. Byg og 8 Tdr. Havre, samt 1000 Rd. ved hvert Fæstesките, et saadant har fundet Sted i 1846 og Kaldets Indtægter derved forøget med Renten 40 Rd. Som Præstegaard benyttes nu Annexgaarden i Bakkendrup Sogn af 59 Tdr. Land, 7 Tdr. Htk. To Skoler, i Gjørlev og i Rye. Til den første søge ogsaa Børnene fra Annexsognet. Læreren i Gjørlev har 2½ Td. Land, aarlig 52 Tdr. Byg, L. i Rye har 3½ Td. Land, aarlig 46 Tdr. Byg, 24 Rd.

Aagard, saaledes kaldet efter den forbiflydende Halleby-Å, blev i Aarene 1660-70 udlagt Rentemester Henrik Müller, der uden tvivl først har oprettet den til Herregaard. Efter ham eiedes den af hans Datter Drude Müller, gift med Th. Finke, og derefter af disses Søn, Captain Henrik Finke. Senere tilhørte den Statholder Jacob Benzon og Conferentsraad Peder Benzon, og gik for øvrigt igjennem mange Hænder med stedse stigende Priser. 1781 kostede den saaledes 59,750 Rd. D. C. og 1804 195,000 Rd. D. E. Siden Begyndelsen af dette Aarhundrede har den været i Familien Moltkes Besiddelse. Hovedbygningen er nu 1 Etages Grundmuur med Kjælder. Stor og smuk Have i engelsk Stil.

Bakkendrup Sogn, Annex til Gjørlev, omgivet af dette Sogn, Store-Fuglede S. i Arts H. og Tiis-Sø. Kirken, paa Sognets Nordside, c. 2½ M. n. n. o. for Slagelse og 2 M s.s.so. for Kallundborg. Arealet, 872 Tdr. Land, hvortil hører 3de afsondrede Enclaver i Nabosognet Gjørlev, er lavt og sumpet, kun lidet hævet over Tiis-Søens Overflade, mere leret end sandet. Halleby-Aa danner Nordgrændsen mod Arts Herred. Htk. 93 Tdr. A. og C.

I Sognet: Byen Bakkendrup med Kirken af almindelig Bygning (Taarnet dog i Øst), Præstegaard (den forrige Annexgaard, af 7 Tdr. Htk. Med 59 Tdr. Land), en Deel af Byen

Ulstrup og Ulstrupgaard, af 136 Tdr. Land med 14 2/3 Td. Htk. I alt 11 G., 15 H. med og 15 H. uden Jord, hvoraf 8 G og 8 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 230. Om disses Erhverv gjælder det samme som er anført om Beboerne af Hovedsognet Gjørlev. Sognet hører til de samme Administrativdistricter som Hovedsognet; 3die Vgkds. Amtets (255) 66de Lægd. Kirken tilhører Eieren af Bøstrup. Som anført søge Sognets Børn Gjørlev Skole.

Helsing Sogn omgivet af Annexet Drosselbjerg og Gjørlev S., Halleby-Aa, som stiller det fra Arts H., og Store-Belt. Kirken, midt i Sognet, c. 3 Miil s. for Kalundborg og 2 M. n. v. for Slagelse. Arealet, 5144 Tdr. Land, er af temmelig forskjellig Bonitet; Tørveskjær haves rigelig, men af forskjellig Godhed. Midt i Sognet gives nogle Høidepunkter, hvorfra en viid Udsigt over Store-Belt. Til Sognet hører Landtungen Reersø, samt Øen Muusholm i Store-Belt. Htk. 435 Tdr. A. og E.

I Sognet: Byerne Kirke-Helsing med Kirken, Præstegaard, Skole, Dalby, Vinde-Helsing med Skole og Reersø paa Landtungen (tidligere en Ø) af samme Navn, der nu er forbunden med Fastlandet ved en Dæmning over det 1000 Alen brede Sund, der kun er ¾ Alen dyb; i Reersø en Skole og en Kro, ved Byen Udskebingssted og Ankerplads. Endvidere ligger i Sognet Avlsgaarden Helsingegaard, af 156 Tdr. Ld., 19 Tdr. Htk., (og 9 Tdr. Htk. Fæstegods). Den ubeboede Holm Muusholm danner en for Beltfarten vigtig Havn. I alt 85 G., 88 H. med og 28 H. uden Jord, hvoraf 57 G. og 38 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 1244. Agerdyrkningen er Hovederhvervet for den større Deel af Sognet. Beboerne af Reersø drive lidt Søfart, samt ikke ubetydeligt Fiskeri paa Kysten og i Beltet af Sild, Torsk, Flynder og Hornfisk. Fra denne By udskibes omtrent 5000 Tdr. Korn aarlig.

Sognet hører under Løve Herreds Jurisdiction (Høng), under Slagelse Lægedistrict og Kallundborg Amtstuedistrict; 3die Vgkds. Amtets 73de Lægd. Sognet danner med Annexet Drosselbjerg een Commune. Kirken tilhører Eieren af Aagaard. Præstekaldets Reguleringssum er 1832 Rd. Dets Indtægter ere senere forøgede med omtrent 100 Tdr. Byg og 300 Rd. aarlig; derimod er Kaldet blevet bebyrder med Bygningsgjæld, som indtil Aar 1880 forrentes og af betales aarlig 291 Rd. I Sognet 3 Skoler. Lærerne have: i Kirkehelsing 4 Tdr. Land, aarlig 33 Tdr. Byg, 8 Rd.; i Vindehelsing 5½ Td Land, aarlig 36 Tdr. Byg; i Reersø 6 Tdr. Land, aarlig 28 Tdr. Byg.

Kirken er en usædvanlig stor Landsbykirke, med smuk Gavl imod Øst og et høit smukt Vaabenhuus; Taarnet er senere tilbygget og svarer ikke i Høide til Kirken. Indvendig er denne ved 6 fritstaaende Muurpiller deelt i et Midterskib og 2 Sideskibe, i hver Gang 4 Hvælvinger, foruden den under Taarnet. Desværre er det gamle Stoleværk imellem Pillerne forstyrrende for Symmetrien, Under Taarnet Begravelse for den Bryggemannske Familie, og i Choret et kostbart Epitaphium med Portrait over Præsten Frants Pedersen Kønig, †1694. Den forrige Altertavle, fra den katholske Tid, forestiller i Billedskjærer-Arbeide Jomfru Marie med Barnet o. s. v. En mærkelig gammel Døbefont med St. Paulus og Petrus, St. Knud og St. Olaf. I Taarnet 2 store udmærket vellydende Klokker; den største af dem er støbt 1319, altsaa en af de ældste i Danmark

I Helsing er Th. Kingo personel Capellan i Aarene 1662 – 1668.

Helsingegaard, oprettet 1720 af sammenlagte Bønderjorder; dertil hørte tidligere Reersø By. Gaarden købtes tilligemed Helsing Kirke 1806 for 34,000 Rd. D. E. af den nuværende Eier af Aagaard Hovedgaard.

Drosselbjerg Sogn, Annex til Helsing, omgivet af dette S. og Gjerslev S., Sorø Amt og Store-Belt. Kirken, noget syd paa i (256) Sognet, 1½ M. n. v. for Slagelse og 2½ M. o. n. o. for Korsør. Arealet er 2419 Tdr. Land. Den sydvestligste Deel af Sognet er bakket og sandet, med bratte Klinter ud mod Beltet (Mullerup Klint), den øvrige Deel af Sognet er temmelig fladt med leerholdig Jordbund. I Sydost den store Maglemose. Htk. 244 Tdr. A. og E.

I Sognet: Byerne Drosselbjerg med Kirken af almindelig Bygning, Skole, og Mullerup med Kro, og syd for Byen Mullerup Vindmølle; i Nærheden af Byen ved Store-Belt Mullerup-Strand med et Udskibningssted og flere Kornmagasiner. Endvidere ligger i Sognet: Hovedgaarden Bøstrup med 980 Tdr. Land, hvoraf 670 Tdr. Ager, udmærket gode Byg- og Hvede-Jorder, 50 Tdr. Eng, 160 Tdr. Mose og Kjær, 100 Tdr. Skov, (til Bøstrup høre endvidere Drosselbjerg og Bakkendrup Kirker, 81 Tdr. Htk. Fæstegods og 44 Tdr. Arvefæstegods, et i god Drift værende Teglværk og Kalkbrænderi beliggende paa Knudstrup Byes Mark i Gjerslev S.); Avlsgaarden Mullerupgaard, forhen kaldet Strandgaard, af 275 Tdr. Land, 31 Tdr. Htk., md et Teglværk og et Ølbryggeri. I alt i Sognet 28 G., 44 H. med og 27 uden Jord, hvoraf 15 G. og 35 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 648, der fornemlig høre til den agerbrugende Klasse. Nogle Arbeidsfolk finde Beskæftigelse ved Mullerup Strand, hvor de Handlende i Slagelse have Udskibningssted (c. 30,000 Tdr. Korn aarlig).

Sognet hører til de samme Administrativdistricter som Hovedsognet; 3die Vgkds. Amtets 71de Lægd. Kirken tilhører Eieren af Bøstrup. I Sognet kun een Skole. Læreren har 6 Tdr. Land, aarlig 42 Tdr. Byg, 7 Rd.

Kirken deles ved tvende Piller i 2 Gange, hver med 3 Hvælvinger; Taarnet slutter sig vestlig til den søndre Gang og synes, ligesom denne, at være noget senere tilbygget. Det hvælvede Taarnrum er her som andensteds i nyere Tid gjort til Vaabenhuus; det oprindelige Vaabenhuus, ved nordre Side, indtaget til Kirken. I et Begravelsescapel hvile Medlemmer af Familierne Paasche og Switzer. En mærkelig smuk Kirkedør fra 1489er ved en Reparation i 1856 ombyttet med en ny Fløiddør.

Bøstrup Hovedgaard blev oprettet omtrent 1660 af Rentemester Henrik Müller og fik 1689 Privilegier som adelig Sædegaard. Blandt de senere Eiere var Henrik Müllers Dattersøn Major Caspar Bartholin eller von Bartlin, som han kaldte sig. General-Auditeur Paasche opførte en Hovedbygning. Gaarden kom 1796 til Familien van Deurs, i hvis Eie den endnu er.

Den nuværende Hovedbygning er opført i Aaret 1800 af Grundmuur.

Arts Herred,

Det vestligste i Holbæk Amt, omgives mod Vest af Store-Belt med Samsø-Beltet, mod Nord af Kattegattet, mod Øst af Skippinge Herred, og mod Syd af Løve Herred, hvorfra det

adskilles ved Tiis-Sø og Halleby-Aa, der falder i Store-Belt. Fladeindholdet udgjør c- 3½ [□] Miil. (257)

Herredet har gode, tildeels jevne, leer- og sandmuldede Jorder især paa den vestlige Side fra Tiis-Sø hen til Landtungen Asnæs, derimod lettere og temmelig bakkede Jorder i Midten og især i den nordlige Deel af Herreder paa Landtungen Asnæs, kun paa Asnæs-Tunge noget Skov. Htk. Er 3227 Tdr. A. og C., 4 Tdr. Sksk., samt 32 Tdr. Msk. Indvaanernes Antal ved Folketællingen i 1855 var 11,333, hvoraf 2420 i Kallundborg Kjøbstad. I geistlig Henseende danner Arts Herred tilligemed Løve Herred eet Provsti.

Raklev Sogn, omgivet af Refsnæs og Tømmerup S., Kallundborg Kjøbstad og Fjord, samt Saltbæk-Viig og det egentlige Kattegat. Kirken, syd paa i Sognet, c. ¼ M. n. v. for Kallundborg. Arealet, 6124 Tdr. Land, er sandmuldet og sandet Jord, bakket især paa Sydsiden ved Kallundborg-Fjord og overalt besat med Høie og Knolde. Nord paa er Overfladen afdalende med enkelte Mosestrækninger ved Saltbæk-Viig. Htk. 494 Tdr. A. og E., 1 Td. Sksk., 2 Tdr. Msk.

I Sognet: Byerne Raklev med Præstegaard og Skole, i Nærheden deraf Kirken, Nyrup, Nostrup, Ellede, Gaasetofte, Kallerup, Bollerup med Skole, Svenstrup, Saltbæk og Illerup; Nostrupgaard, 14 Tdr. Htk.; Skambæk Vindmølle med Vadmels-Stampeværk. I alt 88 G., 141 H. med og 67 H. uden Jord, hvoraf 43 G. og 121 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 1665. Ved Siden af Jordbrug drives her noget Fiskeri (især Sild om Foraaret) og Fangst af Reier, som afsættes til Jylland. Tørvtilvirkningen med Afsætning til Kallundborg.

Sognet hører under Arts og Skippinge Herreders Jurisdiction (Kallundborg), under Kallundborg Lægedistrict og Amtsdistrict; 4de Vgkds. Amtets 50de Lægd. Sognet danner en gen Commune. Kirken tilhører Eieren af Kallundborg Slots Ladegaard. Præstekaldets Reguleringssum er 2072 Rd. Præstegaardens Areal 190 Tdr. Land, af 15 Tdr. Htk., hvoraf c. 100 Tdr. Land bortarvefæstet. I Sognet 2 Skoler. Førstelæreren ved Raklev Sk. har 9 Tdr. Land, aarlig 12 Tdr. Byg, 84 Rd., L. ved Bollerup Sk. 9 Tdr. Land, aarlig 13 Tdr. Byg, 84 Rd.

Raklev Kirke skal være ombygget kort efter Reformationen; Skibet har gibset Loft, choret Hvælving.

Valdemar den Andens Søn, den unge Kong Valdemar, undertiden kaldet den Tredje, blev dræbt den 29de Januar 1231 ved Vaadeskud i Røsnæs (Refsnæs) Skov. Sjællandske Antiquiteter i Geheime-Archivet for 1607 melde, at ”des til Amindelse er op reist i Nyrup Lund, som han blev skudt, 4 store Steen, een Mand høi, paa en slet grøn Plads, noget aflang; en af Stenene er stakket siden bleven af Steden forrykt.” Nu er Egnen ved Nyrup ganske skovløs, saa det er gaaet som den gamle Kjæmpevis, der omhandler denne ulykkelige Begivenhed, udsiger:

Herefter skal Revsnæs finde den Vind,
At der sig ei bjerge kan Raa eller Hind.
Hvor Revsnæs før havde tusinde Træer
Skal den henvise stærkt Kuleveir.

Paa Revsnæs, hvor før stod Eger og Bøg,
Herefter skal groe Skarns Hundelæg.
For Kysten man saae paa Revsnæs tilforn,
Herefter nep' findes skal et Torn.

Refsnæs Sogn (saaledes kaldet efter Refsnæs eller Røsnæs Landtunge, hed oprindelig Ulstrup Sogn). Det danner en Halvø, og er paa de 3 Sider omgivet af Seierø-Bugten, Store-Belt og Kallundborg-Fjord, mod Øst af Raklev Sogn. Kirken, i Byen Ulstrup, paa Sydsiden 1 ¼ M. n. v. for Kallundborg. Arealet, 3174 Tdr. Land, bestaaer af meget lette Jorder, med høi, bakket og stenet Overflade, og bratte Klinter mod Stranden, blandt hvilke Bavnebjergs Klint, 120 Fod, og Helvedes Klint 70 Fod. Denne sidste er i Særdeleshed mærkværdig ved den store Afvexling i Jordlagene: nederst Tørv, derpaa et Lag Myrejern med iblandet Kalk og Kieselsteen, derpaa kalkblandet Leer, rødt eller blaat Leer, øverst Sand: alt dog paa forskellige Steder i noget forskjellig Følge. Paa den fladere Nordkyst ligge to store Tørvemoser. Htk. 188½ Tdr. A. og C.

I Sognet: Byerne Ulstrup med Kirken af almindelig Bygning, Præstegaard, Skole, Kongstrup, Bjørnstrup og Aagerup, samt Avlsgaardene Refsnæs-Hestehavegaard, med 321 Tdr. Ld., af kun 6½ Td. Htk. Yderst paa Næsset Refsnæs Fyr (Lindse-Fyr.) I alt i Sognet 44 G., 45 H. med og 34 H. uden Jord, hvoraf 34 G. og 41 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 763. Sognets afsides Beliggenhed har ladet Indbyggerne beholde flere Eiendommeligheder, navnlig i deres Klædedragt. Agerdyrkningen er Hovederhverv. Af Fiskeri er kun Aalefangsten af nogen Betydning. Refsnæs Aal ere berømte i hele Omegnen, hvorfor de ogsaa afsættes til Prangere, der føre dem omkring.

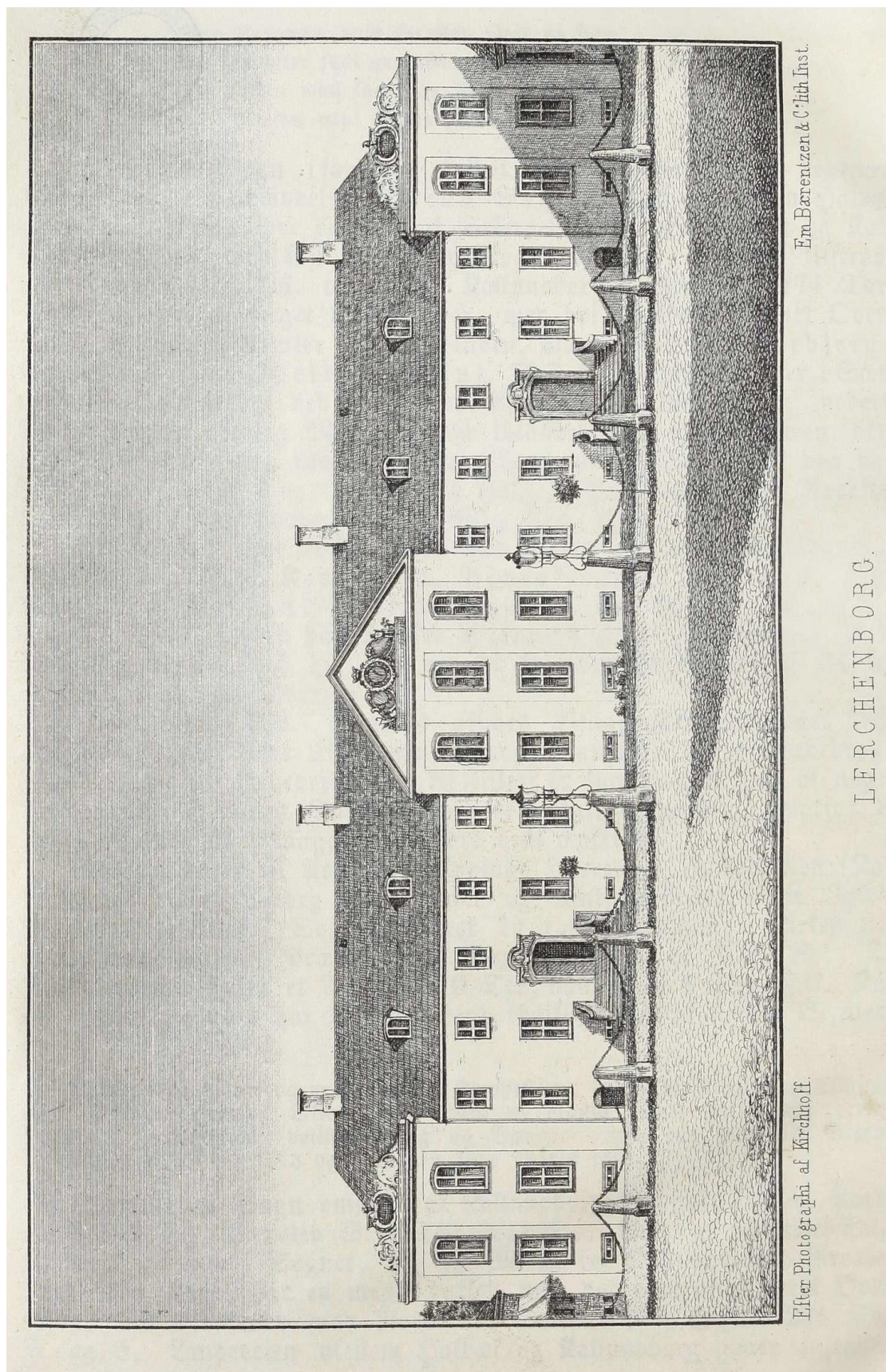
Kirken ligger høit og er bygget af Kampesteen; i Skibet ligger en Liigsteen over Præsten Laurids Olsen Kok, hvem vi blandt andet skyldte den herlige Folkesang: "Danmark, deiligst Vang og Vænge." Han var fød 13de Septbr. 1634, blev Præst her 1673 og døde den 18de Marts 1691.

Tømmerup Sogn omgivet af Kallundborg Kjøbstad, Rørby, Aarby og Raklev S., Værsløv S. i Skipping H., samt af Saltbæk-Viig. Kirken, syd paa i Sognet, c. ½ M. ø. for Kallundborg. Arealet, 3290 Tdr. Land, har en meget bakket, men dog som oftest leret Overflade, kun afdalende mod Nord ved Saltbæk-Viig. Htk. 284 Tdr. A. og E. Landeveien mellem Holbæk og Kallundborg gaaer igjennem Sognet.

I Sognet: Byerne Tømmerup, ved Landeveien, med Kirken af almindelig Bygning, Præstegaard, Skole, Kaastrup, Istebjerg, Andax og Ubberup; Gaardene Kaastrupgaard og Ubberupgaard.

I alt i Sognet 52 G., 63 H. med og 9 H. uden Jord, hvoraf 22 G. og 33 H. udenfor Byerne. Indvaanere: 936. Ved Siden af Agerdyrkningen er her intet Erhverv af Betydning.

Sognet hører til Arts og Skippinge Herreders Jurisdiction (Kallundborg), til Kallundborg Lægedistrict og Amtstuedistrict; 4de Vgkds. Amtets 52de Lægd. Sognet danner en egen Commune. Kirken tilhører Grevskabet Lerchenborg.

Præstekaldets Reguleringssum er 1012 Rd. Af et Kaldet tilhørende Fæstehuus svares nu 8 Rd., (tidligere kun 2 Rd.) Tienden er ved Fastsættelsen forøget med 2 Tdr Byg. Præstegaardens Areal er 36 Tdr. Ld., af 4½ Tdr. Htk. I Sognet kun een Skole, i Tømmerup, der har 2 Lærere. Førstelærer har 5½ Td. Land, fraliggende, sandet Jord, aarlig 54 Tdr. Byg; Andenlærer 180 Rd., hvoraf 20 Rd. afgives af Førstelærers Offer.

Aarby Sogn omgivet af Kallundborg Kjøbstad, Tømmerup og Rørby S., samt Store-Belt og Kallundborg-Fjord. Kirken, paa Sognets østlige Udkant, c ¾ M. s. o. for Kallundborg. Arealet, 5754 Tdr. Land, hvoraf 1003 Tdr. Land Fredskov (de Grevskabet Lerchenborg tilhørende Skove, For-Skoven, Vester-Sk. og Dyrehaven paa den mellem Kallundborg-Fjord og Store-Belt udskydende Landtunge Asnæs), er for største Delen leermuldet, høit og bakket mod Øst, derfra afdalende til den yderste lave Pynt af Asnæs. Bastrup Klint er en høi Kyststrækning paa Sognets vestre Strand mod Store-Belt. Htk. 461 Tdr. A. og E, 2 Tdr. Sksk.

I Sognet:

Hovedgaarden Lerchenborg, Hovedsædet i Grevskabet af samme Navn, opført 1742 af Geheimeraad Grev Lerche i den Tids Palais-Stil, har en 2 Etagers skifertakt Hovedfløi med Kjælder, høie Frontespicer og bred Steentrappe, tvende 1 Etagers Sidefløie, mage tildeels senere, opførte Udbygninger og Boliger for Betjente, 8 Tdr. Land, stor Have, tildeels i gammel fransk Stil; Gaardens Jordtilliggende er 1054 Tdr. Land A. og E., med 154 Tdr. Htk.

Lerchenborg. En rig hollandsk Kjøbmand, Gabr. Marselius, som i den svenske Krig 1658 – 60 havde fortrakt Regjeringen med en større Pengesum, er holdt efter Freden som Betaling iblandt Jordegods (i alt henved 13,000 Tdr. Htk.), hele Kallundborg Amt, hvilket han dog snart solgte til Forskjellige. Det Gods der kaldtes Kallundborg Ladegaard og omtrent udgjorde det senere Stamhuus, blev 1702 afhændet til Geheimeraad, Grev Ahlefeld til Langeland o. s. v., som nedlagde Landsbyen Østrup og af dens Jorder oprettede Hovedgaarden Østrup. Den fik siden Navnet Lerchenborg, efterat Geheimeraad, General, Grev Christian Lerche 1742 havde kjøbt Østrup, Kallundborg Ladegaard, Birkendegaard, Vesterbygaard, Aunsøgaard, Astrup og Daurup med tilhørende Godser, hvoraf han 18de April 1755 oprettede Stamhuset Lerchenborg. Han døde 1757; hans Enke, født Grevinde Leiningen Westerborg, først i Aaret 1800. Godset arvede Generalens Næstsøskendebarns Søn, Ghrd. Georg Flemming Lerche, hvis Søn, Kammerherre, Amtmand, siden Geheimeraad, Chr. Cornelius Lerche allerede fra 1793 havde bestyret Stamhuset, som han 1804 arvede, efterat det var forandret til en Fideicommis-Capital. Han oprettede enere, 14de Febr. 1818, af Godserne Lerchenborg og Aunsøgaard det nuværende Grevskab Lerchenborg. Grev Lerche besad, foruden Grevskabet, i længere Tid også de øvrige til det forrige Stamhus hørende Godser; de fleste af disse afhændede han dog senere. Ved hans Død, 1852 arvedes Grevskabet af hans Sønnesøn. Grevskabet indbefatter ifølge Statshaandbogen for 1856: 2558 Tdr. Htk. Af alle Slags, hvoraf Hovedgaardsjorder 308 Tdr., Bøndergods 1779 Tdr. (hvoraf 306 Tdr. bortarvefæstet (260) og 56 Tdr. Selveiergods, hvortil kun haves Herlighedsret) Kirke- og Konge-tiende 471 Tdr. (Aarby, Uby. Tømmerup, Bjergsted og Aunsø Kirke- og Kongetiender, Svallerup Kirketiende og halve Kongetiender Rørby Kirketiende og en Deel af Bregninge Kongetiende; endvidere en Fideicommis-Capital paa 110,811 Rd., i Bankactier 12,400 Rd. De Grevskabet tilhørende Skove udgjøre i alt 1516 Tdr. Land, heri indbefattet 424 Tdr. for Dyrehaven paa Asnæs. (Jfr. Stat. Tabv. Ny Række, 6te Bind, og T. Becker, ”Danske Herregaarde.”)

Endvidere ligger i Sognet:

Byerne Aarby med Kirken af almindelig Bygning (med Orgel), Præstegaard, tæt derved Skole, Badstrup, Meelby, Rynkevang; Gaardene Aarbygaard og Meelbygaard, de tvende Avlsgaarde paa Asnæs, der ligge under Lerchenborg, Hedevislyst, 44 Tdr. Htk. 508 Tdr. Land, og Mineslund, Schæferigaard, 24 Tdr. Htk. 416 Tdr. Land; Asnæs Skovhuse, ligeledes beliggende paa Asnæs, en Samling af c. 40 – 50 Huse, der beboes af Folk, der staae i Tjeneste hos Lerchenborgs Eier. Skole ved Lerchenborg, et Teglværk og Kalkbrænderi, paa Asnæs et Udslibningssted, hvorved tidligere Sildefiskeri. I alt i Sognet 41 G., 68 H. med og 82 H. uden Jord.

Indvaanere: 1318. Agerdyrkningen er overveiende Erhverv. Ifølge den foreliggende Beretning drives Fiskeri ikke, uagtet Sognets særlige gunstige Beliggenhed derfor. Flere af de fattigere Indvaanere have Udkomme ved Skovarbeide i Lerchenborg Skove, nogle (i Rynkevang) ved Dagarbeide i Kallundborg.

Sognet hører under Arts og Skippinge Herreders Jurisdiction (Kallundborg), under Kallundborg Lægedistrict og Amtstuedistrict; 4de Vgkds. Amtets 49de Lægd. Sognet danner en egen Commune. Kirken tilhører Grevskabet Lerchenborg. Præstekaldets Reguleringssum 1052 Rd. Præstegaardens Areal er 50 Tdr. Land, 7 Tdr. Htk. I Sognet 2 Skoler, ved Aarby og ved Lerchenborg. Læreren ved Aarby Sk. har 6 Tdr. Land (for en stor Deel Have, betydelig Frøhandel) aarlig 36 Tdr. Land skjænkede af Lerchenborgs Besidder, hvoraf svares Skatter og 3 Tdr. Byg aarlig) aarlig 28 Tdr. Byg, 30 Rd.

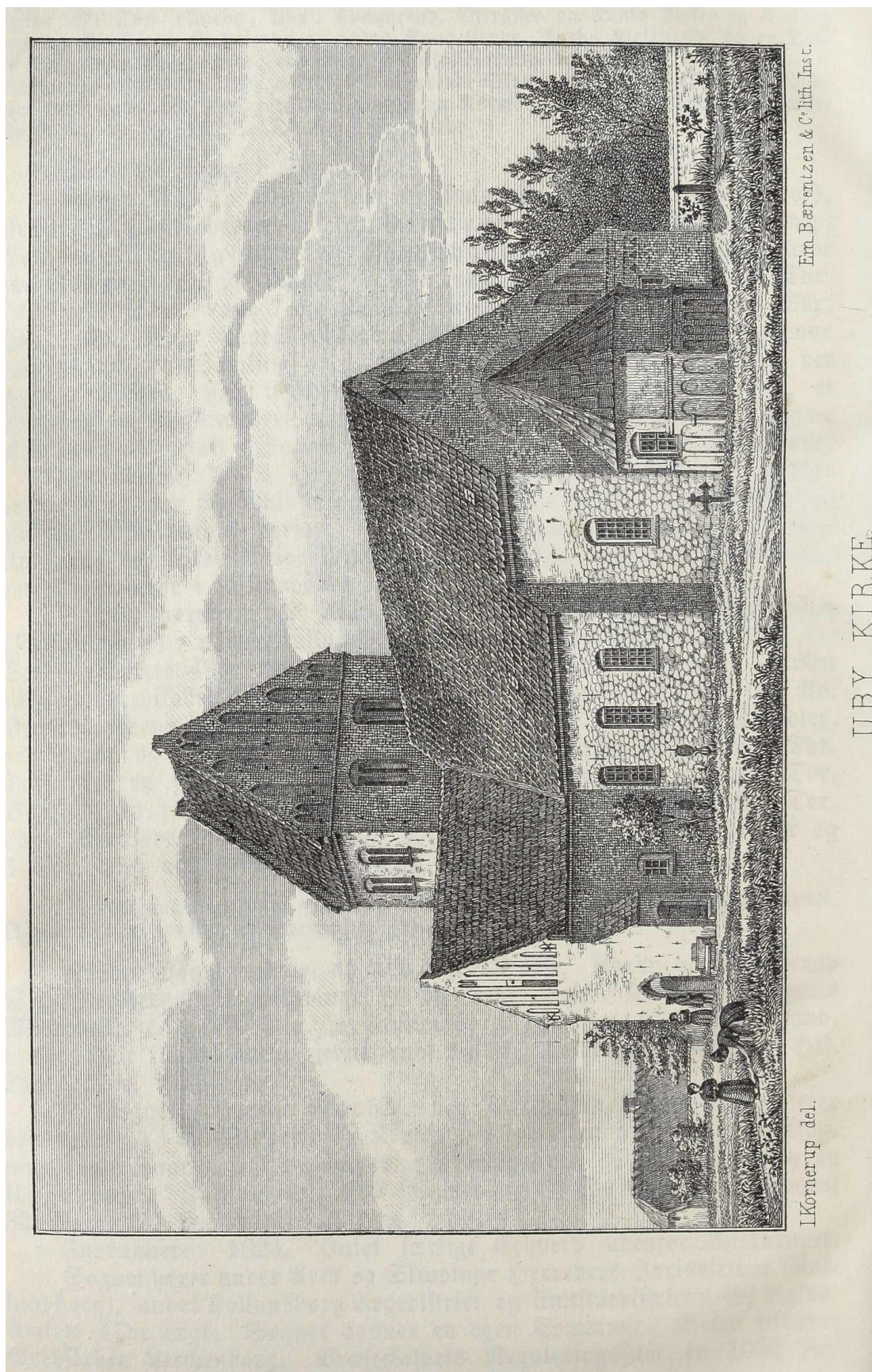
I Kirken findes en smuk, gammel katholsk Altertavle: Jfr. Marie med Barnet. Ogsaa Maleri foran paa Alterbordet (Antemensale).

Rørby Sogn omgivet af Uby, Svallerup, Aarby og Tømmerup S., Værsløv S. i Skippinge H. og Store-Belt. Kirken, i Sognets Midtpunkt, c. 1 M. s. o. for Kallundborg. Arealet, 2842 Tdr. Land, i det Hele leret, mere jævnt end bakket, betydelige Moser. Htk. 285 ½ Tdr. A. og C.

I Sognet: Byerne Rørby, ved Veien fra Kallundborg, hvor den dels sig, til Slagelse og Korsør, med Kirken af almindelig Bygning (høit Taarn, 5 Hvælvinger), Præstegaard, Skole, Kjærby og Uggerløse. I alt 63 G., 110 H. med og 33 H. uden Jord, hvoraf 32 G. og 70 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 1024. Intet særligt Erhverv udenfor Agerbruget. Sognet hører under Arts og Skippinge Herreders Jurisdiction (Kallundborg), under Kallundborg Lægedistrict og Amtstuedistrict; 4de Vgkds. Amtets 47de Lægd. Sognet danner en egen Commune. Kirken tilhører Grevskabet Lerchenborg. Præstekaldets Reguleringssum er 1052 Rd. (261).

Ved den ny afsluttede Accord er Tiende forhøiet med c. 30 Tdr. Byg. Præstegaardens Areal er 80 Tdr- Land. Af Htk. 12 Tdr. I Sognet kun een Skole med 2 Lærere. Førstelærer har 6 Tdr. Land, aarlig 47 Tdr. Byg, c. 50 Rd., Andelærer har Bolig og 180 Rd.

Uby eller Udby Sogn, (rettest Ubbi = Ubbes By) omgivet af Rørby, Svallerup, Store- og Lille-Fuglede S., samt Skippinge H. Kirken, midt i Sognet, c. 1 $\frac{3}{4}$ M. s. o. for Kallundborg. Arealet, 4752 Tdr. Land, hvoraf 27 Tdr. Land Fredskov, er i det Hele fladt, stærkt leret og leermuldet, med tilstrækkelig Tørveskær ved Kjelleklinte paa Østsiden, mod Nordost ligge de temmelig anseelige Saltofte Bakker, paa og om hvilke Jordbunden er noget mere sandet end i de øvrige Dele af Sognet. Htk. 544 Tdr. A. og E.

I Sognet: Byen Uby med Kirken af usædvanlig Bygningsform (see nedenfor), Præstegaard, Skole, Frankerup, Forsinge, Kjelleklinte og Klouby, mellem de 3 sidste en for dem fælles Skole; Avlsgaarden Saltoftegaard, der hører til Hovedgaarden Vesterbygaard, af 440 Tdr. Land (deels leermuldet, deels leret og gruset, 8 Tdr. Land Mose) med 40 Tdr., c. Halvdelen af Gaardens Htk. Arvefæstet af Lerchenborg; Avlsgaarden Kjelleklintegaard. I alt 66 G., 102 H. med og 35 H. uden Jord, hvoraf 39 G. og 71 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 1194. Agerdyrkning er overveiende Erhverv.

Sognet hører under Arts og Skippinge Herreders Jurisdiction (Kallundborg), Kallundborg Lægedistrict og Amtstuedistrict; 4de Vgkds. Amtets 48de Lægd. Sognet danner en egen Commune. Kirken eies af Grevskabet Lerchenborg. Præstekaldets Reguleringssum er 2020 Rd. Til Præstegaarden hører et Areal af 150 Tdr. Land med 20 $\frac{1}{2}$ Tdr. Htk. I Sognet 2 Skoler. Hver af skolelærerne have en Jordlod af 6 Tdr. Land og fuld reglementeret Løn. Læreren ved Klouby Skole har desuden i Legatrente c. 24 Rd. aarlig.

Kirken er bygget af Esbern Snare, omtrent 1170. Kirkens Skib er stort og anseligt med tvende Rader Hvælvinger, som bæres af en Række fritstaaende Piller. Choret er ligeledes smukt og rummeligt; Taarnet anseligt og samtidigt med Kirken.

Svallerup Sogn omgivet af Rørby, Uby og Store Fuglede S., Løve H., (adskilt derfra ved Halleby-Aa), og Store-Belt. Kirken, paa Sognets Nordostside, c. 1 $\frac{1}{3}$ M. s. s. v. for Kallundborg. Arealet, 4051 Tdr. Land, leermuldet, paa sine Steder sandmuldet, overalt temmelig stenet, har en temmelig høi Overflade, med udstrakte, jevnt afdalende Bakkestrøg. Til Halleby-Aaes Bredder slutte sig lave Enge og Mosestrækninger. Htk. 389 Tdr. A. og C., 30 Tdr. Msk.

I Sognet: Byerne Svallerup med ret anselig Kirke af almindelig Bygning, Præstegaard, Skole og Bjerre med Skole; Fæstegaarden Philipsdal (under Aagaard) af c. 200 Tdr. Land, fornemlig sandmuldet, Htk. 17 Tdr.; Aagerup Vindmølle, Aagerup Kro ved Kallundborg-Slagelse Veien. I alt i Sognet 57 G., 82 H. med og 22 H. uden Jord, hvoraf 35 G. og 55 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 896. Agerdyrkningen beskæftiger alle Hænder, der blive derfor ingen tilovers for Fiskeriet, hvortil Sognets Beliggenhed ved Havet og ved en fiskerig Aa matte give saa rigelig Anledning.

Sognet hører til Arts og Skippinge Herreders Jurisdiction, (Kallundborg) (262) til Kallundborg Lægedistrict og Amtstuedistrict; 3die Vgkds. Amtets 44de Lægd. Sognet danner en egen Commune. Kirken tilhører Grevskabet Lerchenborg. Præstekaldets Reguleringssum er 1380 Rd. Tienden er nu 301 Tdr. Byg. Præstegaarden har 21 $\frac{3}{4}$ Tdr. Htk. Med 166 Tdr. Land, hvoraf 107 Tdr. med 12 $\frac{1}{4}$ Tdr. Htk. Bortarvefæstet for 352 Rd. aarlig, foruden Skatter.

Sognet har 2 Skoler. Læreren ved Svallerup Sk. har en Jordlod af 9 Tdr. Land; Læreren ved Bjerre Sk. 6 Tdr. Land, enhver af dem har aarlig 44 Tdr. Byg.

Store Fuglede Sogn omgivet af Svallerup, Uby og Annexet Lille Fuglede S., og Tiis Sø, samt den derfra udstrømmende Halleby-Aa, der danner Grændsen mod Løve Herred. Kirken, noget østlig i Sognet, c 2 Miil s. ø. for Kallundborg. Arealet, 2211 Tdr. Land, er leret, fladt afdalende ned mod Aaen, ved hvilken vidtstrakte Enge. Htk. 266 Td. A. og C.

I Sognet: Byerne Store Fuglede med Kirken af almindelig Bygning, Præstegaard, Skole, Tystrup og Flinterup; Avlsgaarden Flinterupgaard af c. 200 Tdr. Land med 26½ Td. Land Htk. I alt i Sognet 32 G., 27 H. med og 23 H. uden Jord, hvoraf 149 G. og 19 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 537. Jordbruget er Hovedbeskæftigelsen. Lidt Fiskeri, især af Geder og Aal, drives i Halleby-Aa. Beboerne, saavel af Mands- som Qvindekjønnen, gaee endnu næsten udelukkende i Klæder der ere forarbejdede hjemme.

Sognet hører under Arts og Skippinge Herreders Jurisdiction (Kallundborg), Kallundborg Lægedistrict og Amtstuedistrict; 3dir Vgkds. Amtets 46de Lægd. Med Annexet Lille Fuglede een Commune. Kirken tilhører Eieren af Astrup (i Bjergsted S.) Præstekaldets Reguleringssum 1952 Rd. Præstegaardens samlede Tilliggende er 140 Tdr. Land, heraf er nu 14 Tdr. bortforpagtet mod Afgift af 25 Tdr. Byg foruden Afgifter, 9 Tdr. bortarvefæstet i 1851 mod 425 Rd. Kjøbesum og Afgift 14 Tdr. Byg; de tilbageværende 116 Tdr. Land have 15½ Td. Htk. Kun een Skole, i Store-Fuglede; Læreren har 6 Tdr. Land, aarlig 42 Tdr- Byg, 25 Rd.

Kirken skal være opført 1290 af tvende Abbeder i Antvorskov Kloster.

Lille Fuglede Sogn, Annex til Store Fuglede, omgivet af dette S. og Uby S., Jordløse S. i Skippinge H. og Tiis-Sø. Kirken, paa Sognets Sydostside, c. 2 M. s. o. for Kallundborg. Arealet, 1438 Tdr. Land, er lavt, noget bakket Overflade. Htk. 174 Tdr. A. og C.

I Sognet: Byerne Lille Fuglede ved Tiis-Sø, med Kirken og Jerslev med Skole. I alt i Sognet 29 G., 28 H. med og 11 H. uden Jord, hvoraf 18 G. og 14. H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 376. Agerbrug eneste Erhverv. Ligesom i Hovedsognet tilvirke Beboerne endnu for største Delen deres Klæder.

Sognet hører under de samme Administrativdistricter som Hovedsognet; 3die Vgkds. Amtets 45de Lægd. Kirken tilhører Eieren af Vesterbygaard (i Jordløse S.) Kun een Skole, i Jerslev; Læreren har en Jordlod af 6 Tdr. Land, aarlig 32 Tdr. Byg, 18 Rd. (263)

Kirken, der har Taarn og Hvælvinger, er i 1855 udvidet ved at forhøje og forlænge Choret, og i det Hele smukt restaureret; en ny Altertavle er anskaffet.

I ældre Tid nævnes en Herregaard Jerslevgaard, der antages at have ligget i eller ved Byen Jerslev.

Skippinge Herred,

Midt i Holbæk Amt, omgives mod Vest af Arts Herred, mod Nord af den fra Kattegat indgaaende Saltbæk-Viig og Nexelø-Bugt, samt af Ods Herred, mod Øst af Tusse Herred, og mod Syd af Løve Herred, hvorfra det adskilles ved Aamose-Aa og denne Fortsættelse Halleby-Aa, samt Tiis-Sø. Desuden høre Øerne Seierø og Nexelø i Kattegattet til Herredet. Fladeindholdet udgjør c. 3 $\frac{1}{4}$ [□] Miil. Herredet har frugtbare, temmelig høitliggende og tildeels sandede Jorder, især imod Nord og Vest; midt igjennem Herredet fra Avnsø af gaaer i nordvestlig Retning et meget sandet og stenet Strøg. Omkring Aaløbene paa Sydgrænsen samt langs Bregninge-Aa i Herredets nordvestlige Deel findes betydelig Eng- og Mosestrækninger. Paa Østsiden noget Skov. Htk- er 2409 Tdr. A. og C., 27 Tdr. Sksk. Samt 62 Tdr. Msk. Indvaanernes Antal ved Folketællingen i 1855 var 7935. I geistlig Henseende henhører Holmstrup Sogn, som Annex til Jyderup Sogn, til Tusse Herred; hvorimod Vallekilde og Hørve Sogne af Ods Herred henregnes til Skippinge Herred. I Forening med Ods Herred danner Skippinge Herred eet Provsti.

Følleslev Sogn omgivet af Bregninge, Sørslev og Vallekilde S., Arealet, 3374 Tdr. Land, har mod S. og Ø. en temmelig couperet Overflade, med Snevre Dale og en Mængde runde, hatteformige Høie; nordpaa er Landet fladt mod Stranden. Jordbunden er mod Øst og Syd leret, men noget stenet, paa Vestkysten sandet og tildeels lyngbegroet. Hertil hører Nexelø, c. $\frac{1}{4}$ M. fra det faste Land, temmelig høi og langstrakt (c. $\frac{1}{2}$ M. i N. og S.) Sognets Htk. Er 314 $\frac{1}{2}$ Td. A. og C.

I Sognet: Byerne Følleslev med Kirken af sædvanlig Bygning, Præstegaard, Skole, Havnsø (Kro), Tjørnemarken, Græsmarken, de to sidste dog mere adspredte Grupper af Beboelser end egentlige Byer; Hovedgaarden Egemark af Htk. 78 Tdr. med c. 700 Tdr. Land (hertil Fæstegods c. 270 Tdr. Htk., Følleslev og Sørslev Kirker);

Hovedgaarden Alkestrup 45 Tdr. Htk., 400 Tdr. Ld. Ager og c. 80 Tdr. Skov; Havnsø Vindmølle, i Nærheden deraf et Udskibningssted (264) for Korn. Paa Nexelø er 2 Gaarde og 19 Huse, samt en Skole. I alt i Sognet 41 G., 63 H. med 18 H. uden Jord, hvoraf 33 G. og 53 H. udenfor Byerne.

Indvaanerne: 784. Agerdyrkningen er det aldeles overveiende Erhverv. End ikke paa Øen Nexel drives Fiskeri. Paa denne Ø er 4 Familier Baptister.

Sognet henhører under Dragsholms Birks Jurisdiction (Nykjøbing, henved 5 Mile fraliggende), under Kallundborg Amtstuedistrict og Lægedistrict; 2den Vgkds. Amtets 59de Lægd. Med Annexet Sørslev udgjør Sognet een Commune. Kirken tilhører Eieren af Egemark. Præstekaldets Reguleringssum er 160 Rd. Efter at Tienden ved Foreninger i 1854 er bleven noget forøget, er Kaldets Indtægter 516 Tdr. Byg efter Capitelstaxt, (Offer og Accidenser, samt nogle mindre Indtægter, c. 500 Rd.) Præstegaardens Areal ere 45 Tdr. Land af 5 $\frac{1}{3}$ Td. Htk. Græsning til 5 Kreaturer. I Sognet er 2 Skoler, i Følleslev og paa Nexelø. Læreren i Følleslev har 5 $\frac{5}{8}$ Td. Land, aarlig 43 Tdr. Byg, 13 $\frac{1}{2}$ Rd.; Læreren paa Nexelø 120 Rd., fri Bolig og Brændsel.

Egemark er oprettet til Hovedgaard Aar 1700 og Alkestrup Aar 1756, begge af nedlagte Bønderbyer. De tilhørte i henvend 80 Aar den Barnerske Familie, af hvilken den sidste Eier Kammerjunker Leop. Theod. Barner døde 1809 Han tilligemed en Datter ere begravede i en med Hegn omgivet Høi paa Alkestrup Mark. Begge Gaarde kjøbtes 1823 af Statskassen, hvorfra de igjen senere ere afhændede. Alkestrup afbrændte aldeles 1834, hvorefter Bygningerne bleve nye opførte.

Øen Nexel hørte fra 1741 til 1800 tilligemed Seierø og Anholt til Stamhuset Krogerup i Frederiksborg Amt.

Sørslev Sogn, Annex til Følleslev, omgivet af dette S., Bregninge og Bjergsted S., samt Hjembæk S. i Tusse H. Kirken, midt i Sognet, c. 3 M. ø. for Kallundborg og 3 M. n. v. for Holbæk. Arealet, 2459 Tdr. Land, har en paa sine Steder bakket Overflade, dog fremherskende leer- og mergelblandet Bonitet. I det nordostlige Hjørne berøres Sognet af Svinninge-Veile, en Bugt af Lamme-Fjord (hvorfra en Deel nu er inddæmmet). Htk. 243 Tdr. A. og C.

I Sognet: Byerne Sørslev med Kirken og Skole, 2 Gaarde af rasp. 112 og 98 Tdr. Land med 14½ Td. Og 12 ¾ Td Htk. Med og 35 H. uden Jord, hvoraf 25 G. og 61 H. udenfor Byerne.

Indvaanerne: 939. Landbrug deres næsten udelukkende Erhverv.

Sognet hører til Arts og Skippinge Herreders Jurisdiction (Kallundborg), til Kallundborg Lægedistrict of Amtstuedistrict; 2den Vgkds. Amtets 58de Lægd. Kirken tilhører Eieren af Egemark. Kun een Skole, i Sørslev; Læreren har 4½ Td. Land, aarlig 43 Tdr. Byg.

Bredningen Sogn omgivet af Kattegattet, Alleshave-Veile og Saltbæk-Viig, samt Viskinde, Følleslev, Sørslev og Bjergsted S. Kirken, paa Sognets Sydside, c. 2 M. ø. for Kallundborg. Arealet, 7477 Tdr. Land, er mod Øst høit og bakket, deels leret, deels sandet, (265) afdaler mod Stranden og er her siidt og sandet. Paa Sydgrænsen løber Bregninge-Aa, Hovedlandeveis til Kallundborg gaaer igjennem Sognet. Htk. 485 Tdr. A. og C.

I Sognet: Byerne Bregninge, ved Landeveien, med Kirke af almindelig Bygning, Præstegaard, Skole, Kaltred, Torpe, Hagendrup, Rumperup, Allershave, paa en i Havet udløbende Halvø, med Skole, Eskebjerg med Skole, samt nogle samlede Huse kaldet Kulbjerg Huse; Olstrupgaard, 120 Tdr. Land, 13 Tdr. Htk., Avlsgaardene Gammelrand, (Arvefæste fra Alkestrup) 350 Tdr. Land, 16 Tdr. Htk., Breningegaard i Breninge By af 17½ Td. Htk. Og Kaltredgaard i Kaltred af 17 Tdr. Htk., de tvende sidste ere Arvefæstegaarde fra Lerchenborg. Vandmøllen Kongens-Mølle ved Afløbet fra Skarre-Sø. I alt i Sognet 87 G., 144 H. med og 52 H. uden Jord, hvoraf 59 G. og 146 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 1731. Jordbruget er eneste Erhverv. Uagtet Sognet ligger ved Havet, benyttes Fiskeriet aldeles ikke.

Sognet hører til Arts og Skippinge Herreders Jurisdiction (Kallundborg), til Kallundborg Lægedistrict og Amtstuedistrict; 2den Vgkds. Amtets 57de Lægd. Med Annexet Bjergsted een Commune. Kirken tilhører Eieren af Alkestrup Strøgods. Præsteskabets Reguleringssum 1820 Rd. Præstegaardens Areal 53 Tdr. Ld., med 3½ Td. Htk. I Sognet 3 Skoler. Lærerne

have de reglementerede Indtægter og 5- 6 Tdr. Land hver, desuden har L. i Bregninge og Eskebjerg 10 Rd. 4 Mk.

Bjergsted Sogn, Annex til Bregninge, omgivet af dette S., Sørslev, Hjembæk, Holmstrup og Aunsø S. Kirken, midt i Sognet, 2 1/8 M. ø. for Kallundborg. Arealet, 2108 Tdr. Land, hvoraf 431 Tdr. Land Fredskov (Bjergsted sk.), er høit med langstrakte Aase og afrundede Bakker, snart leret, snart sandet, næsten overalt temmelig stenet. Den smukke skovkrandsede Skarre-Sø støder mod Syd til Sognet. Htk. 88 Tdr. A. og C., 18 Tdr. Sksk., samt 13 Tdr. Msk.

I Sognet: Byerne Bjergsted med Kirken, af sædvanlig Bygning, Skole, og Snuderup; Hovedgaarden Astrup, af 12 Tdr. Htk. Med 82 Tdr. Land A. og C.,; Hovedgaarden Dauerup med 15 Tdr. Htk. A. og C. (6 Tdr. Htk. Fæstegods og en Skov); Grydemølle, ved Skarre-Søens Afløb. I alt i Sognet 20 G. og 40 H. med og 2 H. uden Jord, af hvilke 12 G. og 33 H. udenfor Byerne.

Indvaanere; 519. Foruden Agerbruget noget Arbeide i Skovene.

Sognet hører til de samme Administrativdistricter som Hovedsognet; 2den Vgkds. Amtets 60de Lægd. Kirken tilhører Grevskabet Lerchenborg. I Sognet kun een Skole; Læreren har reglementerede Indtægter, 6 Tdr. Land.

Saavel Dauerup som Astrup synes først at være oprettede til Hovedgaarde i forrige Aarhundrede. De vare en Tid lang Dele af det store Stamhuus Lerchenborg, hvorfra de 1804 bortsolgte. Tæt ved Skarre-Sø laa i ældre Tid Gaarden Skarsholm, der hørte til Kallundborg Lehn.

Holmstrup Sogn, Annex til Jyderup S. i Tusse H., omgivet af dette H. og Løve H. samt Aunsø og Bjergsted S., fra hvilke det dog for Størstedelen adskilles ved Skarre-Sø. Kirken, midt i sognet (266) c. 3 M. s. v. for Holbæk og 2 ¾ M. s. o. for Kallundborg. Arealet 4068 Tdr. Land, hvoraf 693 Tdr. Land Fredskov (Møsten Sk., Delhoved Sk.) er for Størstedelen banket, sandet og stenet, tildeels dog leerblandet, med afvejlende paa Naturskønheder rige Partier, især nærmest Skarre-Sø paa Nordgrænsen. Hele Grænsen mod Løve Herred dannes af Aamose-Aaen med den sumpede Bredder. Htk. 220½ Tdr. A. og C., 6 Tdr. Sksk., samt 14 Tdr. Msk.

I Sognet: Byerne Holmstrup med Kirken, Skole, Axelholm, Kajemose og Brokjøb, mellem disse to sidste en Skole, kaldet Brokjøb Skole; flere samlede Grupper af Huse, hvoriblandt Katrinebjerg huse og Grønninge Huse; Hovedgaarden Benzonslund, af 35 Tdr. Htk., 412 Tdr. Land, og Fæstegaarden Grydemosegaard, af 15½ Tdr. Htk., begge under Baroniet Adellersborg; Ranglemlølle, Vandmølle med Stampeværk ved Aamose-Aaen; Bromølle Kro, hvorved en Bro over Aamose-Aaen paa Landeveien mellem Nykjøbing og Slagelse. I alt i Sognet 32 G., 56 H. med 28 H. uden Jord, hvoraf 16G. og 62 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 758. Agerbruget er det aldeles overveiende Erhverv. For den fattigere Klasse noget Skovarbeide. I de talrige Damme ved Benzonslund er godt Fiskeri af Karper og Suder. Ved Kajemose et Teglbæreri (aarl. Prod. 400,000 Stk. Steen).

Sognet hører under Arts og Skippinge Herreders Jurisdiction (Kallundborg), under Kallundborg Lægedistrict og Amtstuedistrict; 2den Vgkds. Amtets 61de Lægd. Med

Hovedsognet Jyderup i Tusse Herred udgjør det een Commune. Kirken eies af Baroniet Adellersborg. Sognet har 2 Skoler, i Holmstrup og ved Brokjøb; Læreren ved den første har 6 Tdr. Land, aarlig 38 Tdr. Byg, 35 Rd.; Læreren ved Brokjøb Sk. har 8 Tdr. Land, aarlig 44 Tdr. Byg.

Den usædvanlig store og smukke Kirke hed fordum St. Søren's Kirke (St. Søren's Holmstrup" siger Almuen endnu); den bestaaer af et treskibet Langhuus, et ANSELIG Chor med tresidig Altervæg, opført 1492 af Biskop Niels Skave i Roskilde, et stort og høit Taarn i Vest, hvis kammede Gavle uheldigviis ere sløifede. Hele Bygningen er opført af store røde Tegl, fortrinligt Muurværk; Hvælvingerne understøttes af 12 Piller, 6 i hver Række. En Herlig Altertavle er endnu i Behold fra den katholske Tid, med Billedskjærearbejde, forstillende Christi Korsfæstelse og Lidelseshistorie, samt 6 Helgenfigurer. Den er ret godt restaureret 1846. I Choret findes ogsaa 10 smukke Chorstole eller Munkestole. Prædikestolen med rigt Billedskjærearbejde fra Christian den 4des Tid.

Paa Holmstrup Mark er en Kilde, St. Søren's Kilde, som fordum var stærkt besøgt for sin formeentlige Lægekræft. Her holdtes ogsaa 4 Markeder om Aaret, som af Frederik den 2den forlagdes til Kallundborg, eftersom der paa ovennævnte Markeder forsamlede sig saa meget "Skarns Folk", som bedrev "stor Synd med overflødig Drik, Mandslet og anden Uskikkelighed" Allerede tidligere havde Christian den 3die tilskrevet Stiftelehnsmanden Chr. Barnekow angaaende det meget Afguder i Holmstrup Kirke, saa der offredes Gjæs, Lam og Høns, og tillades Billeder; alt det afguder skulde han udtage af Kirken, baade Billeder og Andet. Jfr. Kirkehistor. Saml., 2. B, 1 H. - Danske Magasin 3. Række, 3. B., 3 H.

Benzonslund er oprettet 1730 af Conferentsraad Peder Bazon af en nedlagt By Donnerup. Den er nu forenet med Baroniet Adellersborg. Garden blev solgt i Aaret 1800 uden Gods og uden Kirke for 30,000 Rd. D. C., og i 1806 for 67,000 Rd. C., hvilken sidste Kjøbesum synes at nærme sig Nutidens Priis paa Jordegods. Hovedgaarden Benzonslund samt 9 Tdr. Htk. Af dens Tilliggende antages at høre under Tusse Herreds Jurisdiction, paa Grund af at ved Gaardens Oprettelse en Jordlod, kaldet Donnerup Løkker, øst for Vandløbet Ravnevaadsbækken, henlagdes til Gislingegaard i Gislinge Sogn, som dengang havde samme (267) Eier, men senere ved Magelæg lagdes tilbage under Benzonslund. Skatterne af denne Lod, hvorpaa senere er opført Katrinebjerg- og Grønninge Husene, er lægges derfor til Holbæk (ikke til Kallundborg) Amtstue.

Holmstrup Sogn og Aunsø Sogn udgjorde i den tidligere Middelalder eet samlet Sogn under Navn af "Læsyøholm."

Viskinde Sogn omgivet af Værsløv, Bregninge og Annexet Aunsø S., samt Uby S. i Arts H., og Viskinde-Veile. Kirken, midt i Sognet, c. 1½ M. ø. for Kallundborg og c. 4 M. v. s. v. for Holbæk. Arealet, 3715 Tdr. Land, har en i det Hele taget jevn Overflade, som hæver sig noget mod S. og S. V. Jorderne ere i det Hele lette, mere lerede mod Syd. Bregninge-Aa danner hele Nordostgrænsen og udmunder ved Viskinde-Veile i Saltbæk-Viig. Landeveien mellem Kallundborg og Holbæk gaar tværs igjennem Sognet. Htk. 301 Tdr. A. og C.

I Sognet: Byerne Viskinde med Kirken, eenlig beliggende paa en Banke strax udenfor Byen og af almindelig Bygning, Skole, Løgtved og Rugtved, Smakkerup Huse og Ertebjerg Huse; Avlsgaardene Lerchesminde af 47 Tdr. Htk., hvorfra 36 Tdr. drives under Gaarden, Viskindegaard af 23 Tdr. Htk. (Arvefæste fra Birkendegaard), Løgtvedgaard af 14 Tdr. Htk.

Arvefæste fra Lerchenborg); Viskinde Kro ved Landeveien. I alt i Sognet 34 G., 87 H. med og 28 H. uden Jord, hvoraf 22 G. og 82 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 788. Agerbrug er Hovederhverv.

Sognet hører til Arts og Skippinge Herreders Jurisdiction (Kallundborg), Kallundborg Lægedistrict og Amtstuedistrict; 2den Vgkds. Amtets 56de Lægd. Sognet danner med Annexet Aunsø een Commune. Kirken tilhører Eierne af Birkendegaard. Præstekaldets Reguleringssum er 1320 Rd. Præstegaardens Areal er 139 Tdr. Land, af 18 Tdr. Htk. Sognet har kun een Skole, i Viskinde; Læreren har 5 Tdr. Land, aarlig 42 Tdr. Byg, 10 Rd. 4 Mk.

Ved Kirken er et Liigcapel, hvori hvilte Generalbygmester J. C. Ernst, forhen Eier af Aunsøgaard, (død 1750, 84 Aar gammel), med sine to Hustruer Magdalene Foss og Magrethe Elisabeth Weinmand. Da efter den foreliggende Beretning Capellet nu er Kalkhuus, er der saa meget mere Anledning til at lade her aftrykke det barnligt skønne Mindevers, som Frederikke Lovise Ernst havde ladet sætte over fornævnte sin Fader, uagtet det alt findes i Hofm. Fund. VIII 225, og "uagtet det ei er i vor Tids Tone", som Dr. Larsen (Holbæk Amt I, 196) bemærker:

Tak, hjerte Fader! Tak for Liv og Sindets Gaver,
En god Opdragelse, er ærligt Navn jeg haver.
For Dyds Exempler, som jeg arved efter Dig,
Der meer end Guld og Sølv i Tiden gjør mig riig.
Mit Liv jeg efter Dig vil her at føre lære,
Som Dig en naadig Gud, en Konge tro at være.
Oprigtig mod Enhver, taalmodig i Fortred,
Til Døden uforsagt jeg følger dine Fjed.
Til Slutning og Farvel, jeg vil Dit Støv omfavne;
Nu min bekymret Sjæl Dig skal i Livet savne.
Jeg lægger hos Din Grav min Tak og Glæde hen;
Men haaber snart hos Gud at finde Dig igjen

F. L. E.

Lerchesminde er i de senere Aar opført med en smuk 2 Etagers Hovedbygning. Den hed tidligere Smakkerupgaard, men fik 1852 sit nuværende Navn efter afdøde Geheimeraad, Grev C. C. Lerche, der betydeligt havde forøget dens Tilliggende. (268)

Aunsø Sogn. Annex til Viskinde, omgivet af dette S. Bjergsted, Holmstrup og Jordløse S., samt Uby S. i Arts H. Kirken ligger ene midt i Sognet, c 2 M. ø. for Kallundborg. Arealet, 1930 Tdr. Land, er bakket, med bratte Afsænkninger, stenet og leret. Kun langs Bregninge-Aa, som har sit Udspring her i Sognet, findes lave og sumpige Strækninger. Htk. 150½ Tdr. A. og C., samt 19 Tdr. Msk.

I Sognet: Aunsø Kirke af sædvanlig Bygning, tæt ved denne Hovedgaarden Aunsøgaard, der hører til Grevskabet Lerchenborg, af 38 Tdr. Htk. Med c. 350 Tdr Land, foruden Skov 42 Tdr. Land; Byen Svebølle med Sognets Skole: Avlsgaardene Svebøllegavn, ligeledes under Lerchenborg, af 25 Tdr. Htk. Og henved 600 Tdr. Land, hvoraf dog 2 – 300 Tdr. Land ere høie Banker, og Steenrandgaard en dobbelt Bondegaard af 20 Tdr. Htk. Under Lerchenborg;

Vandmøllen Gryde-Mølle med Stampeværk, ved det Vandløb, der forener Skarre-Sø med Halleby-Aa. I alt i Sognet 14 G., 39 H. med og 21 H. uden Jord, hvoraf 8 G. og 34 H. udenfor Byen.

Indvaanere: 562. Huusmændene have Arbeide i Naboskoven.

Sognet henhører til de samme Administrativdistricter som Hovedsognet; 2den Vgkds. Amtets 51de Lægd. Kirken tilhører Grevskabet Lerchenborg. Sognet har kun een Skole, i Svebølle; Læreren har 6 Tdr. Land, aarlig 39 Tdr. Byg og 30 Rd. 4 Mk.

Aunsøgaard, om hvilken det i Danske Atlas bemærkes at "Situationen er behagelig formedelst de høie Klinter, Beltet og Søen", tilhørte i sin Tid Roeskilde Bispestol. Efter Reformationen blev den en Kongelig Jagtgaard hvor Kongerne Christian III., Frederik II og Christian IV ofte opholdt sig for Jagtens Skyld og, bemærker Dr. Larsen "naar Jagten Løverdag Aften var tilende, saaes de stedse i den lille Kirke med deres Hoffolk om Søndagen derpaa." Bregninge-Aa skal endnu dengang have været saa avndrig, at Kongerne gennem denne seilede til Kallundborg (se Tygestrups Beskrivelse af Dr. H. F. I. Estrup, S. 8). Af private Besiddere nævnes Statholder Bjelke og den ved Viskinde Sogn nævnte Generalbygmester Ernst.

Vørslev Sogn omgivet af Viskinde S., samt Uby, Rørby og Tømmerup S. i Arts H. og Saltbæk Vig. Kirken paa Sognets Sydostside, c. 1 M. ø. for Kallundborg. Arealet. 2557 Tdr. Land, hvoraf 112 Tdr. Fredskov, (Sneveris Sk.), mere sandig end leret, er høilændet mod Syd, afdalende mod N. og O. indtil den lave, sumpede og sandede Strandbred ved Saltbæk Vig. Landeveien fra Kallundborg til Holbæk passerer Sognet. Htk. 257 Tdr. A. og C., 1 Td Ssk., samt 5 Tdr. Msk.

I Sognet: Byerne Vørslev med Kirken af almindelig Bygning, Præstegaard, Skole og Asminderup; Hovedgaarden Birkendegaard, ved Landeveien, af 96 Tdr. Htk., med 945 Tdr. Land, hvoraf 670 Tdr. A. og C. (i det Hele gode Muldjorder med Mergel-Underlag) 119 Tdr. Land Skov, 156 Tdr. udyrket Jord. (endvidere til Gaarden Vørslev og Viskinde Sognes Kirke- og Kongetiender af 86 Tdr. matrik. Tiende-Htk., og 125 Tdr. Htk. Arvefæstegods) Avlsgaardene Aldersro i Vørslev, 22 Tdr. Htk. Vørslevgaard, 14 Tdr. Htk., og Asminderupgaard, 12 Tdr. Htk.; Vørslev Vind- og Dampmølle med Stampeværk. I alt 20 G., 72 H. med og 19 H. uden Jord, hvoraf 8 G. og 55 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 702. Agerdyrkning Hovederhverv.

Sognet hører til Arts og Skippinge Herreders Jurisdiction (Kallundborg), (269) Kallundborg Lægedistrict og Amtstuedistrict; 2den Vgkds. Amtets 55de Lægd. Vørslev Sogn, der ved Uby S. i Arts H. ganske skilles fra sit Annex Jordløse, danner en egen Commune. Kirken tilhører Eieren af Birkendegaard. Præstekaldets Reguleringssum er 1400 Rd. Siden Reguleringen er en Annexgaard og et Mensalhuus bortsolgte og Kaldets Indtægter sandsynligviis ikke lidet forøgede. Præstegaarden Areal 120 Tdr. Land af 15 Tdr. Htk. I Sognet een Skole, Læreren har 6 Tdr. Land, aarlig 43 Tdr. Byg.

Birkendegaard er oprettet til Hovedgaard 1684 af Gehrd. Jørgen Bjelke til Hovindsholm i Norge, af en nedlagt Bondeby, som blev givet i Ækvivalent for tabt Gods i Skaane. Bielke besad kun kort Gaarden, hvilken alt 1686 findes i Eie af Amtsforvalter Jørgen Hansen i

Kallundborg, og efter ham af Kongen. Derpaa blev Gaarden imod Eftergivelse af Adskilligt, Bjelke havde tilgode hos Kronen, overgivet hans Datter Sophie Amalie Bjelke, der giftede sig med Sognepræsten i Vørslev Hr. H. H. Hwal. Denne solgte Gaarden Aar 1700. Efter flere Gange at have skiftet Eiere kom den 1742 til General Lerche, som 1755 forenede den med Stamhuset Lerchenborg. Efter at være udgaaet herfra (see Lerchenborg), er den dog senere vedblevet at være i Familien Lerches Besiddelse. Deconomiebygningerne ere samtlige opførte i 1852 af Grundmuur; Hovedbygningen, 2 Etager med Kjælder, fuldfør 3 Aar senere.

Jordløse Sogn, Annex til Vørslev, hvorfra det er ganske afskilt ved det mellemliggende Udby S. i Arts H., omgivet af dette S., Løve H. og Tiis-Sø. Kirken sydlig i Sognet, c. 2 M. s. o. for Kallundborg. Arealet 2191 Tdr. Land, hvoraf 164 Tdr. Fredskov (Trustrup Sk.) er noget høilændet mod V., med derfra afdalende med lave og sumpede Strækninger langs Halleby-Aa paa Østgrænsen og Tiis-Sø. I Sognet ligger Ma-Sø. Htk. 206 Tdr. A. og C., 1½ Td. Sksk., og 11 Tdr. Msk.

I Sognet: Byen Jordløse med Kirken af almindelig Bygning, Skole; Hovedgaarden Vesterbygaard af 69 Tdr. Htk., 510 Tdr. Land leermuldet Agerjord, (desuden 125 Tdr. Htk. Fæstegods og 25 Tdr. Htk. Arvefæstegods, blandt hvilket sidste Beks Kro, Jordløse Sogns Konge- og Kirketiende, Lille-Fuglede Sogns Kirketiende); Øresø Vandmølle ved Halleby-Aa, Beks Kro ved Landeveien); Øresø Vandmølle ved Halleby-Aa, Beks Kro ved Landeveien mellem Kallundborg og Slagelse. I alt 25 G., 46 H. med og 3 H. uden Jord, hvoraf 16 G. og 31 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 553. Agerbrug Hovederhverv.

Sognet hører til de samme Administrativdistricter som Hovedsognet; 2den Vgkds. Amtets 54de Lægd. Jordløse S. danner en egen Commune. Kirken tilhører Eieren af Vesterbygaard. Een Skole. L. har 6 Tdr. Land, aarlig 43 Tdr. Byg.

Vesterbygaard er opstaaet af en nedbrudt Landsby Vesterby, der i sin Tid laa i Eet med nærværende Jordløse, der da var Østerby eller en østre Deel af den hele By. Den var fra Midten af forrige indtil langt ind i dette Aarhundrede i Familien Lerches Besiddelse, og var forhen en Deel af det store Stamhuus Lerchenborg. I Aaret 1819 afbrændte Gaarden, hvorefter Ladebygningerne strax igjen bleve opbyggede; Hovedbygningen, med nogle Oeconomibygninger, samtlige af Grundmuur, opførtes dog først i Aarene 1844 – 1846 af den nuværende Eier.

Seierø, der danner et eget Sogn, ligger i Kattegattet, c. 1 ¼ M. ø. for Odsherred. Den mellemliggende Deel af Kattegattet kaldes almindelig Seierø-Bugten. Øen selv er fra dens nordostlige til den sydvestlige Pynt (Gniben og Knoben) c. 1½ M. og ¼ M. bred, høitliggende, stenet og leret; dog findes ogsaa adspredte Hede- og Mosestrækninger, og i det Hele taget en Natur, der overalt bærer Spor af Havets og (270) og Vindenes Magt. Areal, 2189 Tdr. Land. Htk. 143 Tdr. A. og C.

I Sognet: Seier By, hvori Kirken af almindelig Bygning, Præstegaard, Skole og Vind-Mølle, Kongstrup By med Vind-Mølle, og Mastrup By. Paa Øens nordvestligste Punct, Gniben, ligger et Fyrtaarn, (Blinkfyr med Blink hver anden Minut). Fyrinspecteuren boer i Seier By. Ved denne By er en god Baadehavn. I alt i Sognet 35 G., 33 H. med og 34 H. uden Jord, hvoraf 11 G. og 25 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 599. Ved Siden af Agerbrug er Fiskeri et ikke uvigtigt Erhverv, navnlig fanges her mange Sild. Flere Baade eies af Indbyggerne, hvormed de føre Producter til Sjælland.

Sognet hører til Arts og Skippinge Herreders Jurisdiction (Kallundborg), til Kallundborg Lægedistrict og Amtstuedistrict; 4de Vgkds. Amtets 76de Lægd. Sognet danner en egen Commune. Kirken tilhører Øens Gaardeiere. Præstekaldets Reguleringssum er 812 Rd. Ved confirmeret Tiendeforening af 7de Decbr. 1849 er Tienden (baade Præste og Konge-Tiende) fastsat til 278 Tdr. Byg efter Capitelstaxt. Præstegaarden har en Indlod paa 26 Tdr. Ld. Og en Udlod paa 23 Tdr. Ld., af Htk. $4\frac{1}{2}$ Td. Kun een Skole. Læreren har 9 Tdr. Land, aarlig 37 Tdr. Byg.

Ved Seierø holdtes Aar 1132 et Søslag, hvori Erik Emun slog Magnus Kong Niels's Søn.

Øen hørte far 1741 indtil 1800 tilligemed Øerne Nexel og Anholt under Stamhuset Krogerup i Frederiksborg Amt (oprettet af Conferentsraad Fr. Rostgaard for Familien von de Maase.)

Ods Herred

Bestaaer af Sjællands nordvestligste Deel, der som en, kun med Skippinge Herred landfast, halvø udskyder i flere Forgreninger mellem Nexelø-Bugt, Seierø-Bugt, Kattegattet, Isse-Fjord og dens Sidegrene Nykjøbing-Fjord og Lamme-Fjord, samt den fra sidstnævnte een Miil i Landet indflydende Svinninge-Veile; endvidere af Øen Hesselø i Kattegattet og de saakaldte Lamme-Holme i Lamme-Fjord. Fladeindholdet er c. $6\frac{1}{4}$ ² Miil. Herredet har i det Hele taget en bakket Character, ud mod Havet overveiende sandet, ind mod Fjordene som oftest leret, mellem Bakkerne paa flere Steder Mose- og Kjærstrækninger. Samt Lavninger. Der tidligere have tilhørt Havet og adskilt Herredets store Halvø i flere Øer. Paa Østkysten Skovstrækninger af henimod 2000 Tdr. Lands Udstrækning. Hvoraf den største Deel er Statsskov. Htk. $3939\frac{1}{2}$ Tdr. A, og C., 227 Tdr- Sksk., 18 Tdr. Msk. Indvaanernes Antal ved Folketællingen i 1855 var 13,996, hvoraf 1330 i geistlige Inddeling til Skippinge Herred, med hvilket Ods Herred er forenet til eet Provsti. (271)

Rørvig Sogn, Annex til Nykjøbing, danner en Halvø, der støder til Nykjøbing Kjøbstads Jorder, men for øvrigt omgives af Kattegattet og Isse-Fjorden med dennes Sidearm, Hovvig. Arealet, 4111 Tdr. Land, indbefatter store udyrkede Strækninger; disse findes langs med Kattegattet, hvor Hede og dæmpet Flyvesand afvexle med hinanden, ligesom Lyngen ogsaa beklæder den sydligste Deel af det mellem Hovvig og Isse-Fjorden udflydende "Nakkeland." Kun omtrent en Trediedeel af Arealet, for største Delen sandmuldede Jorder, er opdyrket. Ud mod Kattegattet ligge 2 Smaasøer, Dybe-Sø og Flynder-Sø. Den nordostlige Pynt ved Munden af Isse-Fjorden kaldes Korshage. Til Rørvig Sogn hører Øen Hessel, 109 Tdr. Land, i Kattegattet, c. 3 Mile Nord for Korshage. Sognets Htk. Er $132\frac{1}{2}$ Td. A. og C.

I Sognet: Rørvig Kirke, beliggende ene paa Heden, af anseligt Ydre, med et høit fiirkantet Taarn, opført i 1852; Byerne Rørvig, $\frac{1}{8}$ M. fra Kirken, ved Isse-Fjorden, med c. 80 Gaarde og Huse, Skole, Nakke med Skole, Rørvig og Sønnebjerg Vind-Møller. Rørvig Toldsted med Boliger for 2 Toldembedsmænd, paa Nordostkysten, hvorved en lille Baadehavn. Paa Hesselø

er kun een Gaard, et Fyr (Blinkfyr med Blink hvert Minut), Fyrinspecteurbolig. I alt i Sognet 44 G., 61 H. med og 28 H. uden Jord, hvoraf 15 G. og 21 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 724. I den sydlige By, Nakkeby, er Agerbrug Hovederhverv, men i Rørvig By giver Søen Udkomme for den større Deel. Her boe flere Lodser og Skippere og her er Færgelaug. Mange Huusmænd drive Fiskeri; dette bestaaer meest af Rødspætter, Torsk og Vaarsild, hvilke sidste deels kjøbes af svenske Baadførere, deels føres med Baade og Vogne til Forhandling i Omegnen.

Sognet hører under Dragsholm Birks Jurisdiction (Nykjøbing), Nykjøbing Lægedistrict og Amtstuedistrict; 5te Vgkds. Amtets 40de Lægd. Kirken tilhører Staten. Sognet danner en egen Commune. Det har 2 Skoler. I Rørvig og i Nakkeby. Læreren i Rørvig har 12 Tdr. Land, aarlig 22 Tdr. Byg, 117 Rd; L. i Nakkeby har 12 Tdr. Land, aarlig 43 Tdr. Byg. Ved Rørvig Toldsted er ansat en Toldoppebørselscontroller og 2 Toldassistenter, hvoraf den ene boer ved Hundested paa Halsnæs. Rørvig er Lodsstation. Paa Hesselø er som foran anført et Fyr.

Kongevalgene skete i de ældste Tider ved Ysora (Isseøre), som man antager at have ligget i Nærheden af Rørvig, ligesom det og berettes, at hvor Rørvig nu er beliggende tidligere har ligget en By af Navn Isby eller Isseby = den yderste By, af hvilken den der udmundende Fjord rimeligviis har taget Navn.

I Thieles Folkesagn I. 194 fortælles: ”Det skal have tildraget sig for et Hundrede Aar siden, at der ude paa Havet, Nord for Rørvig i Odsherred, engang om Aftenen ankrede et stort Skib, som formeentes at være et russisk Krigsskib. Samme Nat overraskedes Præsten i Rørvig af nogle bevænede og forummmede Personer, som under Løfte om rigelig Belønning, men tillige med svære Trudslers, befoel ham at tage sin Bog og at følge med op i Kirken, hvor han skulde forrette en Vielse. Da han saaledes kom ind i Kirken, var den ganske oplyst, og mange ubekjendte Personer vare der tilstede i dybeste Taushed. For Alteret ventede ham Brug og Brudgom i prægtige Klæder De vare tilsyneladende af høi Stand, men Bruden var bleg som Døden. Der han nu havde forenet dem til rette Ægtefolk at være, og Vielsen var tilende, faldt der pludselig et Skud i Kirken, hvilket strakte Bruden død hen for Alteret. Toget drog da bort, førte Liget med sig og forsvandt i den mørke Nat. Næste Morgen havde Skibet, som laae dernede, lettet, (272) og indtil denne Dag er denne Begivenheds Sammenhæng skjult i Mørke.” Dette Sagn fortælles ogsaa af H. Steffens, men tør neppe antages at have nogen historisk Grund. (See Holbæk Amt af Dr. J. H. Larsen, I 61.)

Efter Traditionen skal Marsk Stig være begravet i Rørvig Kirke, hvilket man ikke alene med Danske Atlas maa antage for ”uvist” men endog med Dr. Larsen (Holbæk Amt af Dr. J. H. Larsen, I. 60 - 61) for usandsynligt, ”thi hvorfor skulde Marsk Stigs Anhang søge Rørvigs Kirke, saa langt fraliggende og paa et Sted saa vanskeligt at lande, og umuligt at blive skjult, hvilket jo dog var en Hovedhensigt, hvi man ikke begrov ham nærmere Hjlem.”

Oddens Sogn dannes af den 2 M. lange og ¼ M. brede Landtunge i Herredets Nordvestende imellem Kattegat og Store-Belt. Kirken, i Overby, ½ M. fra Sognets Østgrændse og c. 2½ M. n. v. for Nykjøbing. Arealet, 2934 Tdr. Land, er paa Nordsiden sandet, paa Sydsiden leret med enkelte Lyng- og Mosestrækninger, hvori tilstrækkeligt Tørveskjær for Beboernes Behov. Oddens yderste nordvestlige Pynt dannes af Klinten Gniben, c. 160 Fod høit, hvorfra Sjællands Red strækker sig langt ud i Kattegattet, tildeels under en maget lav Vandstand. Htk. 176 Tdr. A. og C.

I Sognet: Byerne Overby, hvori Kirken af anselig Bygning, Præstegaard, Skole, en Vindmølle, og Yderby, hvori en Vindmølle. Ved Gniben er Lodsstation og Bolig for nogle Lodser. I alt 39 G., 46 H. med og 9 H. uden Jord; hvoraf 25 G. og 43 H. udenfor Byerne. Indvaanere: 617. Ved Siden af Agerbrug er her Erhverv af Fiskeri, meest af Fladfisk, i Regelen dog kun til Sognets eget Forbrug. Marsviinsfangst, dog ikke betydeligt, drives af 2 Selskaber. Beboerne eie flere Baade, hvormed de føre Sædevare til Helsingør og andre Steder. Huusfliden er betydelig; i hver Gaard og i de fleste Huse findes en Væv; Spinderokken benyttes ogsaa flittig.

Sognet hører til Dragsholms Birks Jurisdiction (Nykjøbing), til Nykjøbing Lægedistrict og Amtstuedistrict; 5te Vgkds. Amtets 33de Lægd. Sognet danner en egen Commune. Kirken tilhører Staten. Præstekaldets Reguleringsum er 680 Rd. Ved Korntiendens Ansættelse til fast Afgift er denne nu 193 Tdr. Byg, leveret in natura i Nykjøbing; Høstdagene ere bortfaldne. Præstegaardens Areal er 65 Tdr. Land Indlod og 25 Tdr. Land Overdrev, af Htk. 7½ Td. I Sognet er kun een Skole; Læreren har 7 Tdr. Land, aarlig 49 Tdr. Byg, 50 Rd.

Paa Oddens Kirkegaard er et smukt Monument, bekostet af afgangne Capitain L. Fribert til Anneberggaard, opreist over de paa Orlogsskibet Prinds Christian den 22de Marts 1808 faldne. Paa Støtten følgende Indskrift af Grundtvig.

”De Snækker mødtes i Qvæl paa Hav
Og Luften begyndte at gløde.
De leged’ alt over den aabne Grav
Og Bølgerne gjordes saa røde.
Her er jeg sat til en Bautasteen,
At vidne for Slægter i Norden:
Danske de vare, hvis møre Been
Under mig smuldre i Jorden.
Danske af Tunge, af Æt og af Jid;
This skal de nævnes i løbende Tid
Fædrenes værdige Sønner.” (273)

”Orlogsskibet Prinds Christian, ført af den kjække Jessen, kjæmpede ved Oddens Kyst den 22de Marts 1808 i 3 Timer med 2 engelske Linieskibe (og 3 Fregatter). Willemoes, Kongedybets Helt, Dahlerup og Soland med 69 af menige Mand fladt; Rothe, Top, Ferry, Tostrup og 132 menige Mænd saaredes. Vraget blev erobret, med Danmarks Søhæder stadfæstedes.”

Høiby Sogn omgivet af Oddens, Nykjøbing, Asminderup og Vig S., samt Isse-Fjord, Kattegattet og Seirø-Bugt. Kirken, midt i Sognet, c. 2/3 M. s. v. for Nykjøbing. Arealet, 11841 Tdr. Land, hvoraf c. 200 Tdr. Land Fredskov (Anneberg Sk.), er bakket, i Øst leret, i Vest sandet, med store Lyngstrækninger, hvoraf kun 2 Dele er indtaget under Skovcultur (Sonnerup Lyng og Ellinge Lyng). Mod Syd en betydelig Mosestrækning. Den 463 Tdr. Land store Klinte-Sø, tæt ved Kattegattet, søges nu udtørret, hvorfor der er gravet en Rende til Havet, for at aflede Vandet. Herved er alt fremstaaet en stærk Rørstand, der giver et stort Product af Rør til Rørtag, men de omliggende Enge have lidt ved den lavere Vandstand. Det er derfor anseet for ønskeligt, at et Stigborg blev anbragt i den gravede Rende, hvorved Vandet i en passende Tid af Aaret kunde holdes over Engene. Nord for Klinte-Sø ligger

Klinte-Bakke, der indeholder en betydelig Deel Kalksteen. Høiby-Sø ved Kirkebyen er c. 80 Tdr. Land stor. Sognets Htk. Er 672 Tdr. A. og C., 31½ Tdr. Stsk., 4 Tdr. Msk.

I Sognet: Byerne Høiby, ved Høiby-Sø, med en anselig Kirke, beliggende paa en Bakke, Præstegaard, Skole, Kro og Vindmølle, Gudmundrup, Stenstrup, Ebbelække, Lumsaas med Skole, Vindmølle, Holmstrup, Sonnerup med Skole, Tengslemark, Nyrup, Klinte, i Nærheden et Kalkværk, Staarup med Skole, Nygaard med Vandmølle, Engmosegaarde (nogle nærliggende Gaarde) Ellinge Huse, Kohave Huse og Ellinge Lyng, Hundstrup Huse og Kilde Huse (ved Nykjøbing-Fjord), de fem sidste større Grupper af Huse; Hovedgaarden Anneberggaard ved Isse-Fjord, af 644 Tdr. Land, hvoraf 530 Tdr. Ager, leermuldede Jorder, 106 Tdr. Eng, 8 Tdr. Sk., af Htk. 62½ Td., ved Gaarden et Udslibningssted; Hovedgaarden Ellingegaard, 751 Tdr. Land, hvoraf 371 Tdr. A. tiselholdig Jord med nogen Tørvejord (foruden 145 Tdr. Land A., som er fæstet bort uden at være fæstepligtigt), samt 235 Tdr. C., af Htk. 46 Tdr.; Borrevang Ladegaard, 204 Tdr. Land, af Htk. 17 Tdr. I alt i Sognet 105 G., 168 H. med og 88 H. uden Jord, hvoraf 67 G. og 98 H. udenfor Byerne. Indvaanere: 2498. Ved Siden af Agerbruget drives her som Erhverv Fiskeri, især af Torsk, Flynder og Sild, og Søfart. Skovarbeide giver ogsaa en Biindtægt for Huusmandsklassen.

Sognet hører under Dragsholm Birks Jurisdiction (Nykjøbing), under Nykjøbings Lægedistrict og Amtstuedistrict; 5te Vgkds. Amtets 39 Lægd. Sognet danner en egen Commune. Kirken tilhører Staten. Præstekaldets Reguleringssum er 1660 Rd. Til Præstegaarden 8½ Td. Htk. I Sognet, som foran ved Byerne bemærket, 4 Skoler; Læreren i Høiby har 5½ Tdr. Land; L. i Lumsaas 6 Tdr. Land; hver aarlig c. 43 Tdr. Byg og 50 Rd.

Høiby Kirke er mærkelig ved det Mord, som her blev begaaet Julenat 1366, (274) hvorover Kirken kom i Band i 7 Aar, indtil der udvirkedes Afløsning 1373. En gammel Optegnelse fortæller om denne Begivenhed Følgende: ”Ved Borrevangs Hestehauge ligger ud til Høiby-Sø et stort Stykke Jord, derpaa sees endnu kjendelige Ruiner af et Slot eller Borg, hvoraf den vedliggende Hestehauge bærer sit Navn Borre eller Borrevang og Stedet selv Borret, Borget eller Burøe. Paa denne Borg skal i det 14de Seculum have boet en Adelsmand Hr. Ebbe, der havde 2 Døttre Trunde og Signild. I Høiby boede til samme Tid en adelig Frue med 2 Sønner Bondo og Skammel. Da nu Adelsmanden Hr. Ebbe var fraværende udi Krigstjeneste eller Pillegrimsang, kom Fruens to Sønner til at besvangre Hr. Ebbes 2 Døttre og fordi den adelige Frue ikke vilde tilstede Ægteskab mellem hendes Sønner og dem, men engang ved Messetid, da de kom ind i Kirken, drev Spot med dem, sigende til Sogneqvinderne: ”Staaer op i Danneqvinder og lukker mine Sønneqvinder ind,” besluttede disse Jomfruer selv at hævnere deres Skam og derfor just Julenat, da de kom til Messetjenesten, havde taget hver sin Dolk eller Sværd med sig. Som nu ogsaa Fruen med sine Sønner indfandt sig i Kirken til samme Tjeneste, faldt Enhver af disse Jomfruer sin Elskte an. Den ene ihjilstak sin i Vaabenhuset, den anden sin ved den nordre Side af Alteret” (See Dr. Larsen, Holbæk Amt, I, S 81, ff.)

Med Hensyn til den derefter fulgte Bansættelse af Kirken hedder det i den gamle Vise, som denne Begivenhed gav anledning til:

Syv Vintre efter dette Mord
Stod Høiby Kirke i Ban;
Der blev ingen Prædiken gjort

Og ikke jordet en Mand.

De bygte et Capel paa Helene Bjerg,
Der søgte Qvinde og Mand,
Indtil Paven formildte deres Sorg
Og løste deres Kirke af Ban.

Ved Høiby-Sø findes endnu 2 Borgpladse en større og en mindre kaldet Storeborg og Jomfruborg, hvor Hr. Ebbes Borg og Jomfrubuur skal have staaet.

Anneberggaard, 3 Fløie Egebindingsværk, paa Sider omgivet af Grave, er bygget i Frederik den Tredies Tid paa den nedbrudte Bondeby Mosbys Grund af den rige Rentemester Henrik Müller, der efter sin Datter kaldte den Anneberg.

Ellingegaard tilhørte i ældre Tid Roeskilde Bispestol, inddroges efter Reformationen under Kronen; i 17de Aarhundrede var den i Rentemester Müllers Besiddelse og havde siden i lang Tid samme Eiere som Anneberggaard.

Ved Nygaard findes Rudera af en Muur, endnu i 1832 (see Dr. Larsen, Holbek Amt I, 75), Alen høi, 3 Alen tyk og 20 Alen lang, der afbenyttedes som Havegjærde, og menes at have henhørt til Borgen Droselholm, der skal have været et Jagthuus for Valdemar Atterdag. I den tilgroede Deel af en lille Sø ved Nygaard findes endnu paa en Holm Rudera af et Taarn. (F. M.) Holmen kaldes Næseholm eller Risseholm.

I Sognet findes en stor Mængde af Hedenolds Gravhøie, om hvilke findes i Atiquariske Annaler II, S 267 – 282 en Beretning af Pastor Brockdorff. Af disse ere følgende optagne blandt de af Staten fredede Mindensmærker: ved Nygaard og Starup de 7 saakaldte Syvhøie og en Dysse ”Arlebjerg” kaldet; ved Høiby en Langdysse med et Gravkammer, hvorpaa en stor Overligger, en mindre Runddysse ligeledes med et Steenkammer ved ”Sexhøiene”, en Jordhøi, hvori to anselige Jættestuer.

Vig Sogn omgivet af Seierø-Bugt, Høiby, Annexet Asminderup og Egebjerg S., Sindinge-Fjord, samt Grevinge og Asnæs S. Kirken, midt i Sognet, c. 1/8 M. fra Enden af Sidinge-Fjord og 1 ¼ M. s. s. v. for Nykjøbing. Arealet, 6831 Tdr. Land, er paa Vestsiden sandet, paa Østsiden leret, overalt meget stenet, paa Kyststrækningen mod Seierø-Bugten lyngbegrøet. Naar det betydelige Inddæmningsarbeide (275) ved Sidinge-Fjord, der omfatter c 1200 Tdr. Land, bliver fuldendt, hvilket nu efter at Dæmningen, der i Stormfloden den 2 Januar 1855 blev gjenembrudt, atter er istandsat, tør antages at kunne skee om nogen Tid, vil Sognet herved vinde denne betydelige Tilvæxt. Htk. A. og C. 541 Tdr. Sksk. 31½ Td., Msk. 2 Tdr.

I Sognet: Byerne Vig med Kirken, temmelig stor og af almindelig Bygning, Præstegaard, Skole, Bognæs, Sidinge, Seistrup, Eskildstrup med Skole, Rode, Ulstrup, Kollekolle, Lille-Egebjerg, Hønsinge, Jyderup med Skole, og Kjelstrup, i Nærheden af denne Kjelstrup Vindmølle. I alt i Sognet 97 G. 119 H. med og 42 H. uden Jord, hvoraf 48 G. og 115 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 1582. Uagtet Sognet baade mod Vest og mod Øst begrændses af Søen, er dog Fiskeriet ubetydeligt. Agerdyrkningen optager næsten alle Hænder, kun nogle faa Huusmænd arbeide i de omliggende Skove og beskjæftige sig hjemme med Træarbeide.

Sognet hører under Dragsholm Birks Jurisdiction (Nykjøbing), under Nykjøbing Lægedistrict og Amtstuedistrict; 5te Vgkds. Amtets 34de Lægd. Sognet danner med Annexet Asmindrup een Commune. Kirken tilhører Staten. Præstekaldets Reguleringssum er 1652 Rd. Præstegaarden har et Areal af 64 Tdr. Land med Htk. 7½ Td. Sognet har 3 Skoler, i Vig, Eskildstrup og Jyderup; hver af Lærerne har aarlig 45 – 47 Tdr. Byg, 50 Rd., resp. 5, 6 og 10 Tdr. Land, sidstnævnte af daarlig Beskaffenhed.

Ved Kjelstrup findes Rudera af et Taarn, der menes at have henhørt til Kæthilstorp, der nævnes i et Domsact af 1597 og flere Gange senere. (F.M.)

Asmindrup Sogn, Annex til Vig, omgivet af dette S., Egebjerg og Høiby S., samt Nykjøbing-Fjord. Kirken, paa Sognets Nordside, c. 2/4 M. s. s. v. for Nykjøbing. Arealet, 2181 Tdr. Land, hvoraf 128 Tdr. Land Fredskov (en Deel af Anneberg Sk.), har en høi og bakket Overflade, samt afvejlende leret og sandet, overalt noget stenet Jordbund. Htk 169 Tdr. A. og C., 22½ Td. Sksk. Og 2 Skp. Msk.

I Sognet: Byerne Asmindrup med Kirken af almindelig Bygning og Skole, Svinninge med en Vindmølle, Brente, Skaverup og Svenstrup-Hestehave; Ny-Kro ved Landeveien fra Nykjøbing. I alt 33 G., 63 H. med og 28 H. uden Jord, hvoraf 23 G. og 52 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 689. Angaaende deres Erhverv gjæder det Samme, som med Hensyn til Hovedsognet er anført.

Sognet hører under de samme Administrativdistricter som Hovedsognet; 5te Vgkds. Amtets 36de Lægd. Kirken tilhører Staten. Kun een Skole; Læreren har 6 Tdr. Land, aarlig 44 Tdr. Byg, 50 Rd.

Egebjerg Sogn omgivet af Isse-Fjord og Sidinge-Fjord, samt Vig og Asmindrup Sogne. Kirken, midt i Sognet, paa dettes høieste Punct (Kirkebjerget), c. 1 ¼ M. s. for Nykjøbing. Arealet, 5081 Tdr. Land, hvoraf 940 Tdr. Land Fredskov, (Kongsøre, Ullerup og Stokkebjerg Sk.), er afvejlende leermuldet og sandmuldet, høilændet, med rig Afvejlning af smukke Situationer, hvortil de flere ikke ubetydelige Skovstrækninger bidrage. Htk. 401 Tdr. A. og E., 88 Tdr. Sksk., 1 Td. Msk. (276)

I Sognet: Byerne Egebjerg med Kirken af almindelig Bygning, Præstegaard, Skole, Hølkerup, Braade, Skole, Frorstrup, Abildøre, Glostrup, Gjelstrup, Ledstrup, Underød, Bøsserup; Skovridergaarden Mantzhøi; Avlsgaarden Egebjerggaard af 150 Tdr. Land, 15 Tdr. Htk.; Egebjerg Vindmølle; Bradegaard ved Braade By, 11½ Td. Htk., henimod ¼ M. fra Stranden, (herfra besørges Overfarten i smaa Baade til Tussenæs, samt Befordring afgives for Reisende, der komme fra Tussenæs). I alt i Sognet 67 G., 119 H. med og 14 H. uden Jord, hvoraf 25 G. og 87 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 1247. Agerdyrkning er Hovederhverv. Adskillige beskæftiges ved Skovarbeide. Skjönt her gives god Leilighed til Fiskeri, benyttes den dog næsten ikke af dette Sogns Beboere. Haveculturen er ifølge den foreliggende Beretning ret god.

Sognet hører under Dragsholm Birks Jurisdiction (Nykjøbing), under Nykjøbing Amtstuedistrict og Lægedistrict; 5te Vgkds. Amtets 41de Lægd. Sognet danner en egen Commune. Kirken tilhører Staten. Præstekaldets Reguleringssum er 952 Rd.; Penge-

Indtægterne beløbe c. 400 Rd. foruden Forpagtningsafgiften af Præstegaarden; Arealet er 35 Tdr. Land med 5 Tdr. Htk. I Sognet to Skoler, i Egebjerg og Braade; L. i Egebjerg har 4 Tdr. Land, aarlig 40 Tdr. Byg, 10 Rd.; L. i Braade har 7½ Td. Land, aarlig 39 Tdr. Byg, 10½ Rd.

Paa Egebjerggaard fødtes 5te Januar 1747 den berømte Læge Frederik Ludvig Bang.

Ved Gjelstrup sees i en nu tilgroet Sø Voldstedet af den gamle Gjelstrupgaard, hvorfra Frederik den 2dens Confirmation af Nykjøbing Kjøbstadsprivilegier af 1670 antages af være udstedt.

Grevinge Sogn omgivet af Vig og Asnæs S., samt Lamme-Fjord og Sidinge-Fjord. Kirken paa Sognets Sydvestside, c. 2 ¼ M. s. v. for Nykjøbing. Arealet, 5391 Tdr. Land, hvoraf 411 Tdr. Land Fredskov (Grevinge Sk.), har en meget bakket Overflade, med snart leret, sant sandig Jordbund. Blandt Bankerne mærkes Luntebjerg ikke langt fra Kirkebyen, hvorfra sees, foruden Roeskilde Domkirke, omtrent 20 Kirker i Omegnen. Htk. 459 Tdr. A. og C., 53 Tdr. Sksk., og 1 Td. Msk.

I Sognet: Byerne Grevinge, høit beliggende, med Kirken, Præstegaard, Skole, Gundestrup, Pleierup, Atterup, Oustrup, Frenderup, Holte, Herrestrup med Skole, Engelstrup med Vind-Mølle, Preilerup, Sneglerup og Torrendrup. I alt 92 G., 105 H. med og 34 H. uden Jord, hvoraf 35 G. og 98 H, udenfor Byerne.

Indvaanere: 1325. Skjøndt Sognet er en Halvø, afgiver Fiskeriet dog kun en Bifortjeneste ved Siden af Agerbruget og beskjæftiger end-ogsaa ikke udelukkende nogen Deel af Huusmandsklassen, der har sit Hovederhverv som Dagleiere for Gaardmændene. OM Foråret fanges Torsk, Hornfisk og Sild, om Vinteren stanges Aal. I den temmelig store Statsskov, der ligger i Sognet, finde Huusmændene ogsaa endeel Arbeide.

Sognet hører under Dragsholm Birks Jurisdiction (Nykjøbing), (277) Nykjøbing Læge- og Amtstuedistrict: 5te Vgkds. Amtets 42de Lægd. Sognet danner en egen Commune. Kirken eies af Universitetet. Præstekaldets Reguleringssum er 1100 Rd. Præstegaarden har 72 Tdr. Land med 9 Tdr. Htk. I Sognet er 2 Skoler, i Grevinge og i Herrestrup; Skolelæreren i Grevinge har 5 Tdr. Land og desuden indtil videre Brugen af Degnelodden paa 5 Tdr. Land og desuden indtil videre Brugen af Degnelodden paa 5 Tdr. Land mod af samme at svare Skatter og Communal-Afgifter, aarlig 50 Tdr. Byg, 50 Rd. Læreren i Herrested har 5 Tdr. Land, aarlig 54 Tdr. 50 Rd.

Af fredede Oldtidsmindesmærker findes i Sognet: ved Frenderup paa Gaarden Sandvangs Mark en Runddysse med et anseligt Steenkammer, ved Herrestrup en indgjærdet stor Dysse med et stort Steenkammer.

Asnæs Sogn omgivet af Grevinge, Vig og Faareveile S., samt Seierø-Bugt og Lamme-Fjord. Kirken, paa Sydsiden, ved Lamme-Fjorden, c. 2½ M. s. v. for Nykjøbing. Arealet er 3540 Tdr. Land. Asnæs Sogn og Nabosognet Faareveile danner Sjællands meest couperede Terrain. Byen Høve ligger paa en Høide af 300 Fod, Vest for denne Eftershøi 320 Fod; herfra aftager Høiden, under stærke Bølgninger, mod Øst og Syd. Hele den sydlige Side af Bakkeryggen er leret og mergelblandet, samt stenet; den nordligere brattere afskydende, stenes, sandet og gruset. Nogle ubeboede Holme i Lamme-Fjord høre til Sognet. Htk 335 Tdr. A. og C., 3 Tdr. Msk.

I Sognet: Byerne Asnæs og Lamme-Fjordens inderste Vig, med Kirken af almindelig Bygning, Præstegaard, Skole, Vindmølle, Aastofte, Høve med Skole, Vindmølle, og Tolsager. Paa Grændsen mod Faareveile S. ligger Veile Kro ved Landeveien fra Nykjøbing. I alt i Sognet 55 G. 79 H. med og 27 H. uden Jord, hvoraf 36 G. og 77 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 1022. Agerbruget er Hovederhverv. Om Vinteren fanges Aal i stor Mængde.

Sognet hører til Dragsholm Birks Jurisdiction (Nykjøbing), til Nykjøbing Lægedistrict og Amtstuedistrict; 5te Vgkds. Amtets 38de Lægd. Sognet danner en egen Commune. Kirken tilhører Baroniet Adellersborg. Præstekaldets Reguleringssum er 932 Rd. Præstegaarden har et Areal af 70 Tdr. Byg, 50 Rd.; L. ved Høve Sk. 8½ Td. Land, aarlig 45 Tdr. Byg, 50 Rd.

Naar Danske Atlas, 6te Tome, og derefter Olufsen i sine Collectanea siger, at man fra Eftershøi kan see Skagen, de er dette en Vildfarelse. Derimod er det vel muligt at det 9 Miil fjerne, over 300 Fod høie, Ellemandsbjerg paa Helgenæs i Jylland ved klart Veir kan sees.

I Sognet findes følgende fredede Oldtidmindesmærker: paa Høideryggen ved Aastofte 5 store Gravhøie, "Duttehøiene;" ved Tolsager en stor Gravhøi, "Riishøi" kaldet; ved Asnæs den saakaldte "Maglehøi", tæt ved samme en Langdysse, "Kjæmpegraven," ved Siden deraf 3 store Jordhøie.

Faareveile Sogn omgivet af Asnæs S., Lamme-Fjord, Vallekilde S. og Seierø-Bugten. Kirken, paa Sognets Østside, c. 3 M. s. s. v. for Nykjøbing og 3½ M v. n. v. for Holbæk. Arealet, 6383 Tdr. Land, hvoraf 90 Tdr. Land Fredskov (Kulaas Sk., Veierhøi Sk. og Fruerlund). Htk 452 Tdr. A. og C. og 4 Tdr. Msk. Næsten hele Sognet dannes (278) af en Bankeryg, der pludselig hæver sig nord for den smalle Landtunge mellem Lamme-Fjord og Seierø-Bugten (Draget, deraf Dragsholm) og opnaar sin største Høide ¼ M. nordligere i Veirhøi, 385 Fod. Derfra gaaer Høidedraget mod Nordost og fortsættes ind i Nabosognet Asnæs. Paa Vestsiden ligger Knarbos Klint ud mod Stranden, og mod Nordvest udskyder en smal Landtunge, kaldet Ordrup-Næs, paa hvilken Svale Klint og yderst ude Brændeklint-Næbbe danne steile Brinker ud mod Seierø-Bugten. Paa den nordre og vestre Side af Bankerne er Jordbunden sandet, tildeels lyngbegroet; paa den sydlige og østlige som oftest leret. Fra Veierhøi, der ender sig i en lille rund Bakke, Hatten, og som ved Havets Nærhed synes at være af en langt betydeligere Høide end Maalingen udviser, seer man Helgenæs samt Rugaard-Strand i Jylland, Hjelm, Samsø, Hindsholm, Kallundborg, Slagelse, Holbæk, Roeskilde og Frederiksborg Skandsebakke.

I Sognet: Byerne Faareveile, smuk beliggende ved Lamme-Fjorden, med Kirken af almindelig Bygning, Præstegaard, Skole, Riis, Stubberup, Ordrup med Skole, Vindmølle, Kaarup, Veddinge med Skole, Vindekilde med Vandmølle, Trinde, Faareveile-Huse, Bjerg-Huse og Adellersborg-Hovmark (de fire sidste dog mere spredte Grupper af Huse end egentlige Landsbyer); Hovedgaarden Adellersborg af Htk. 112 Tdr. A. og C., (om Baroniet Adellersborg see for øvrigt nedenfor), Avlsgaarden Næsgaard ved Ordrup af 18 ½ Td. Htk. I alt i Sognet 57 G., 126 H. med og 45 H. uden Jord, hvoraf 33 G. og 139 H. udenfor Byerne.

Sognet hører under Dragsholms Birks Jurisdiction (Nykjøbing), under Nykjøbing Lægedistrict og Kallundborg Amtstuedistrict; 5te Vgkds. Amtets 37de Lægd. Sognet danner en egen Commune. Faareveile Kirke, ligesom Dragsholms Capel paa Adellersborg, hvorefter Sognet ogsaa benævnes uden at der for øvrigt er nogen Deling af samme, tilhører Baroniet

Adelersborg. Præstekaldets Reguleringssum er 1520 Rd. Præstegaardens Areal er 46 Tdr. Land med 4 $\frac{3}{4}$ Td. Htk. I Sognet 3 Skoler; Læreren i Faareveile har 8 Tdr. Land; L. i Veddinge 5 Tdr. Land; L. i Ordrup 6 Tdr. Land. Alle 3 Lærere have reglementerede Indtægter.

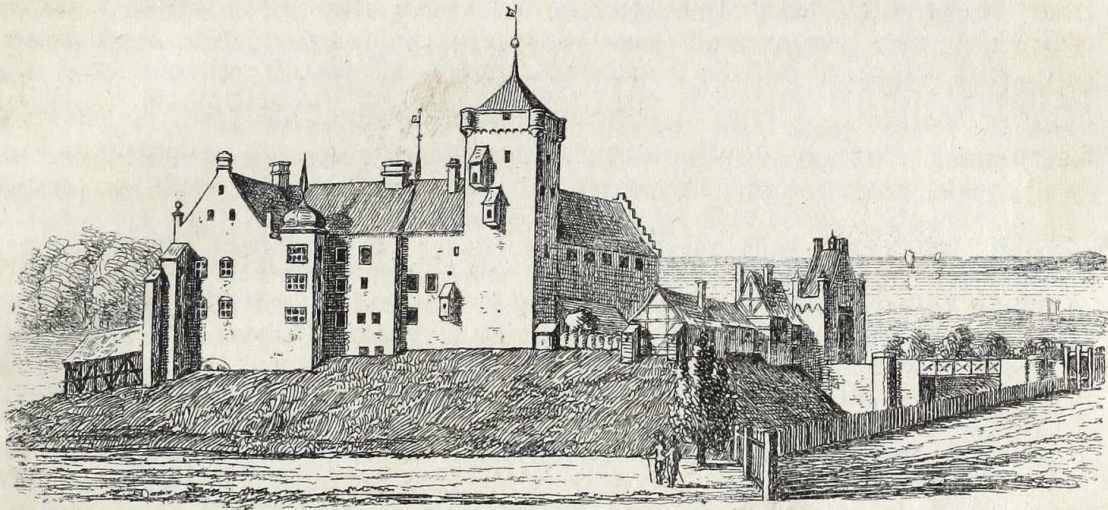
Byerne Stubberup, Ordrup og Kaarup hørte i ældre Tider til Vallekilde Sogn, men bleve allerede ved Kgl. Bevilling af 13de October 1580 henlagte til Faareveile Sogn, hvis Kirke laa dem nærmere: dog saaledes, at Præste-Tienden af disse tre Byer stedse vedblive at tilhøre Vallekilde Sognekald.

Faareveile Kirkes Sacristi er indrettet til Begravelse for den Adellerske Familie.

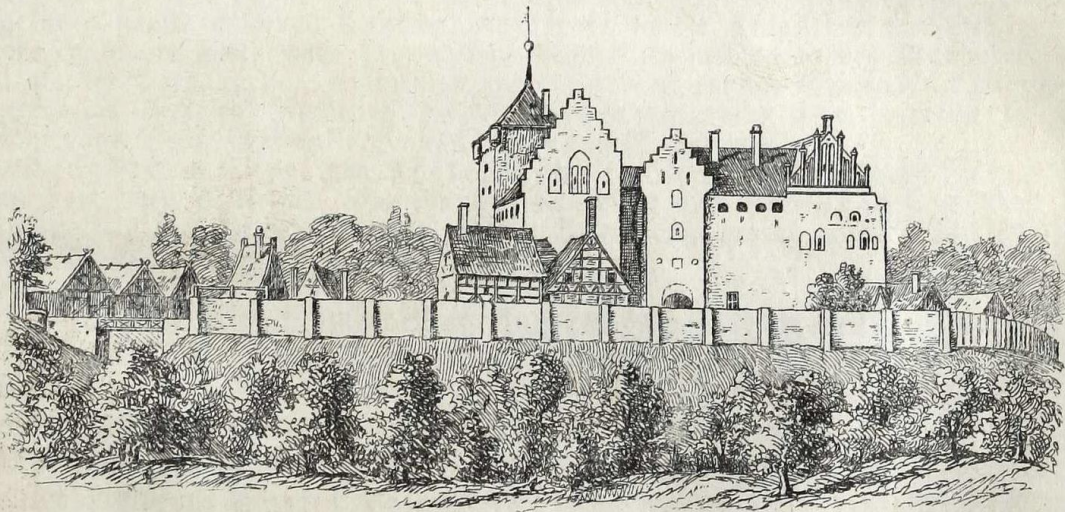
Adelersborg, det gamle Dragsholm, synes alt i det 13de Aarhundrede at have tilhørt Roeskilde Bispestol og nævnes 1370 som et af Bispestolens betydeligste Lehn, hvorunder hørte, foruden det faste Slot Dragsholm, 13 Hovedgaarde og 45 Sognes Bispetiende. Blandt Bispernes Lehnsmænd maa nævnes Eiler Hardenberg, som i Grevens Feide forsvarede Slottet, ved Magt og List, saa godt, at Grev Christophers Hær måtte med uforrettet Sag drage bort. Efter Reformationen blev Dragsholm (279) et kongeligt Lehn og benyttedes ofte som Statsfængsel; her hensad Biskop Joachim Rønnov af Roeskilde; senere Dronning Maria Stuarts Gemal, Grev James Bothwell, som døde 1578 og blev begravet i Faareveile Kirke; hans Fængselskjelder vises endnu. Iblandt de kongelige Lehnsmænd paa Slottet var Søhelten Otto Rud i Christian den 3dies Tid, dem ovennævnte Eiler Hardenberg 1553 – 1565, Arild Hvidtfeldt 1597 – 1608, Oluf Rosensparre, Claus Daa og Jørgen Wind, Christopher Urne og flere andre mægtige og ansete Adelsmænd.

I Svenskekrigen 1658 – 60 blev Slottet indtaget og afbrændt, kun Murene bleve staaende og have tildeels bevaret sig til vore Tider. Rentemester Henrik Müller erholdt Dragsholm kort Krigen for tilgodehavende Penge, men maatte snart igjen afhænde det. 1694 blev Dragsholm med Bøndergods, over 1400 Tdr. Htk. I alt, solgt for 20,000 Td (!) til Søhelten Cort Adellers yngste Søn, Geheimeraad Stiftamtmand Fdr. Chr. Adeler, som istandsatte Slottets Hovedbygning, ligesom den følgende Eier, Conferentsraad Chr. Lente Adeler, fornyede det gamle Slotschapel, dog i al Simpelhed. Han oprettede den 10de Januar 1755 Gaard og Gods til Stamhuus for sin Brodersøn, Kammerherre Conr. Vilh. Adeler, der blev udnævnt til Friherre kort før sin Død 1785. Stamhuset blev derpaa den 9de Septbr. F. A. ophøiet til Baroni for hans Søn, Geheimeraad Overpræsident i Kbhvn., Baron Fredr. Adeler, der gjorde mange Forbedringer paa Gaardens Marker, Skove og Gods. Med kongelig Tilladelse af 31te October 1810 substituerede Baron F. Adeler Baroniet med en Fideicommis-Capital paa 300,000 Rd. (rfter Pengesforandringen 120,000 Rd.), han døde 1816. Hans Enke beholdt Godset, tilkjøbte Benzonslund og oprettede Godserne den 15de Decbr. 1843 til et Baroni for sin Datterdatter Berta Henriette Frederikke Løvenskjold og dennes Mand, nuværende Lehnsbesidder, Kammerherre Baron Zytphen-Adeler. Baroniets Størrelse angives i Statshaandbogen for 1856 til 1410 Tdr. Htk. Hvoraf under Hovedgaardene Adelersborg og Benzonslund samt Næsgaarden og Teglgaarden (sidstnævnte i Vallekilde S.) 194 $\frac{3}{4}$ Td bortfæstet Hovedgaardsjord 12 Tdr., Bøndergods 909 Tdr. matrikuleret Kirke- og Kongetiende 294 Tdr. (nemlig Kirke- og Kongetiende af Faareveile, Vallekilde og Asnæs Sogne, Kirketiende alene af Hørve og Holmstrup Sogne), i Bankactier 6000 Rd., i Fideicommisscapitaler 12,000 Rd.

Dragsholm (efter Resen).

Den østlige Side.

Den vestlige Side.

Hovedbygningen bestaaer af 3 anselige Fløie, hver paa 3 Etaget med Kjælder; Hovedfløien er den østlige, den har ud til Haven et Taarn, som i den nyeste Tid er blevet prydet med en tindet Muurkrone; ind til Gaarden have Bygningerne en ganske moderne Udseende; de tvende lavere Huse, der fortsætte den nordre og søndre Fløi, have dog takkede Gavle; ligesom ogsaa den Muur, der i Vest aflukker Borggaarden, er forsynet med Tinder og adelige Vaabner. Ladebygningerne ere efter en Ildebrand opførte af den nuværende Eier, anselige og i gammeldags Stil. (Smukke Have-Anlæg i engelsk Smag.)

Dragsholm Capel paa Adelsborg indtager endeel af nordre Fløi, ikke videre stort, med Bjelkeloft. Paa Væggen hænger et stort Portrait af Cort Adeler.

Ved Riis laa i ældre Tider et befæstet Steenhuus, hvorefter endnu i Midten af forrige Aarhundrede saaes Rudera.

Vallekilde Sogn omgivet af Annexet Hørve, Faareveile, Følleslev, og Sørslev S., samt Kattegat og Svinninge Veile. Kirken, noget syd paa, c. 2 $\frac{3}{4}$ M. v. for Holbæk og 4 M. s.v. for Nykjøbing. Arealet, 2529 Tdr. Land, har en temmelig bakket Overflade af fremherskende leer- og mergelblandet Bonitet, tilstrækkelig Eng og Tørveskær. Blandt Høiderne mærkes Thingbjerg, hvorfra en skøn og vid Udsigt. Htk. 299 Tdr. A. og C.

I Sognet: Byerne Vallekilde med Kirken af almindelig Bygning, Præstegaard, Skole; Bjergesø, Skippinge og Starreklint med Skole, i Nærheden en Vandmølle; Teglværksgaarden, under Adelsborg Baroni 21 Tdr. Htk., ved denne et Teglblænderi. I alt 46 G., 79 H. med og 31 H. uden Jord, hvorefter 26 G. og 83 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 983. Landbruget udelukkende Erhverv. Tillæget af (280) Gæs er meget betydeligt. Nogle Huusmænd have Indtægt af om Vinteren at stange Aal. Teglblænderiet producerer c. 800,000 Stk. Steen aarlig.

Sognet hører til Dragsholm Birks Jurisdiction (Nykjøbing), til Nykjøbing Lægedistrict og til Kallundborg Amtstuedistrict; 5te Vgkds. Amtets 35te Lægd. Een Commune med Annexet Hørve. Vallekilde og Hørve Sogne regnes i geistlig Henseende til Skippinge Herred, medens de i verdslig-administrativ Henseende høre til Ods Herred, hvilket for øvrigt ikke er af meget practisk Betydning, da Ods og Skippinge Herreder danne eet Provsti. Kirken tilhører Baroniet Adelsborg. Præstekaldets Reguleringssum er 1700 Rd. Præstegaardens Areal er 38 Tdr. Land med 5 $\frac{3}{4}$ Tdr. Htk. 2 Skoler, i Vallekilde og i Starreklint. Hver af Lærerne har en Jordlod af 5 Tdr. Land og for øvrigt de reglementerede Indtægter.

Vallekilde og Hørve Pastorat er tillagt Præste-Tienden af de tre Byer Stubberup, Ordrup og Kaarup, som ved Kgl. Bevilling af 13de October 1580 henlagdes fra Vallekilde Sogn til Faareveile Sogn.

Skippinge By har uden Tvivl forud været en Slags Kjøbing. Efter denne har Skippinge Herred, hvortil Sognet i ældre Tid henregnedes, Taget Navn.

Hørve Sogn, Annex til Vallekilde, omgivet af dette Sogn og for resten af Lamme-Fjord, med Svinninge Veile (nu tildeels inddæmmet.) Kirken midt i Sognet, c. 2 $\frac{3}{4}$ M. n. v. for Holbæk og 4 M. s. v. for Nykjøbing. Arealet er 1767 Tdr. Land. Overfladen noget bakket og høi, nordlig sandet, sydlig mergelblandet Land; talrige Tørvmoser. Htk. 203 Tdr. A. og C., samt

3 Tdr. Msk. I Sognet: Byerne Hørve med Kirken af almindelig Bygning, Skole, og Veileby, nordlig Dragsmølle, en Vindmølle med et Tilligende af 14 ½ Tdr. Htk. (paa 50 Aar bortforpagtet fra Adellersborg, af hvilket den eies). I alt 32 G., 34 H. med og 9 H. uden Jord, hvoraf 17 G. og 33 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 514. Agerbrug ene Erhverv. Huusmændene have en Indtægt om Vinteren af at stange Aal paa Fjorden.

Sognet henhører til de samme Administrativdistricter som Hovedsognet Vallekilde (og henregnes ligesom dette Sogn i geistlig Henseende til Skippinge Herred); 5te Vgkds. Amtets 43de Lægd. Kirken tilhører Baroniet Adellersborg. Een Skole. Læreren har en Jordlod af 3 1/3 Tdr. Land, samt 5 Tdr. Byg aarlig for manglende Skolelod, for øvrigt reglementerede Indtægter.

Jordegodset i Sognene Rørvig, Oddens, Høiby, Vig, Asmindrup, Egebjerg, Grevinge og Asnæs har fra ældre Tid været Krongods, medens dog Hovedgaardene Anneberggaard og Ellingegaard allerede kort efter Souverainitetens Indførelse kom i Privates Besiddelse. Efter Stat. Tabv., ny Række, 6te Bind, indbefattede det Kongelige Odsherredske Gods i Aaret 1850 et Tilligende af 2672 Tdr. Htk. A. og C., 214 Tdr. Sksk og 8 Tdr. Msk., samt 592 Tdr. Kongetiende og 2215 Tdr. Kirketiende ydende Htk. Heraf er ifølge Lov af 8de April 1851 det hele Fæstegods, 133 Gaarde og 811 Huse med 2280 Tdr. Htk., i Aarene 1852 og 1853 Afhændet til Selv-Eiendom. (281)

Under Domainegodset henhører nu kun det tidligere Arvefæstegods, 78 Gaarden og 131 H. med 392 Tdr. Htk., ligesom Skovene (Anneberg Sk., Kongsøre Sk., Grevinge Sk., Sonnerup Lyng og Ellinge Lyng, i alt c. 3000 Tdr. Land), samt Rørvig, Oddens, Høiby, Vig, Asminderup og Egebjerg Kirker med Tiender fremdeles ere Statseiendom.

Ifølge Kgl. Resol. Af 9de Februar 1848 blev det Kgl. Godscontoir i Nykjøbing oprettet til en fuldstændig Amtstue for de 8 overnævnte til Domainegodset hørende Sogne, hvorimod Herredets øvrige 4 Sogne, Nykjøbing Kjøbstad, (der S. 223 urigtigt er henført til Odsherreds Amtstue) samt Faareveile, Vallekilde og Hørve Sogne, endnu henhøre under Kallundborg Amtstue.